

tv-15 naš TOVARIS

Št. 2
13. januarja 1983
Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Oživili delček naše preteklosti

Partizanske Dražgoše so v nedeljo, 9. januarja, že šestindvajseti sprejele udeležence spominskih športnorekreativnih prireditev Po poteh partizanske Jelovice. Tako kot že vrsto let nazaj se je v tej prijazni gorenjski vasi zbralo več tisoč ljudi, ki so tako obeležili 41. obletnico legendarne bitke Cankarjevega bataljona.

Poleg udeležencev športnih in rekreativnih prireditev in obiskovalcev so se proslave udeležili tudi vidni predstavniki našega družbenopolitičnega življenja, med katerimi so bili član predsedstva Jugoslavije Sergej Kraigher, članica sveta federacije Lidiya Šentjurs, predsednik skupščine Slovenije Vinko Hafner, poveljnik republiškega štaba TO generalpodpolkovnik Miha Petrič, generalmajorja Svetozar Višnjič ter Edvard Pavčič, predstavniki republiškega sekretariata za notranje zadeve in drugi.

Slavnostni govornik pa je bil član predsedstva RO ZZB NOV Slovenije France Perovšek.

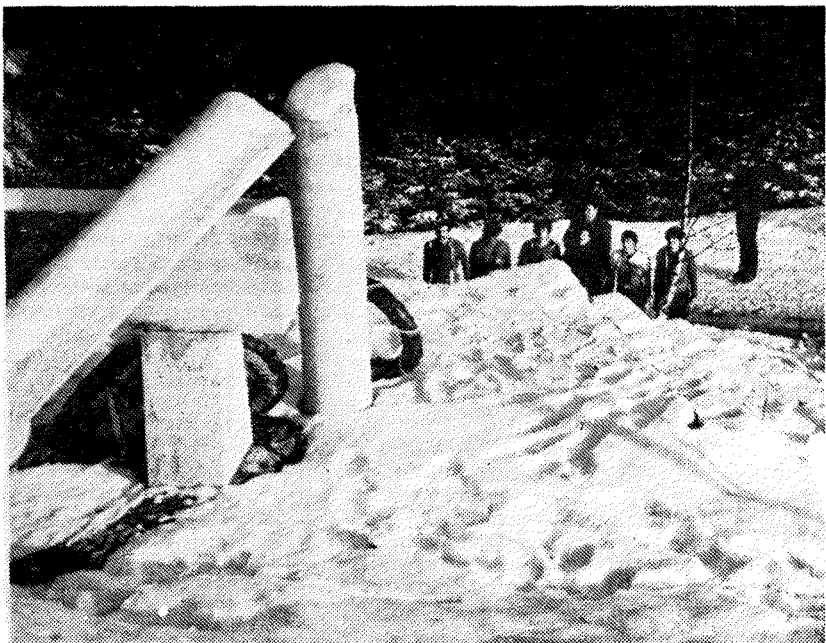
V športnem delu spominskih prireditev v Dražgošah so se mladinci pomerili v biatlonu. Ta tek je štel tudi za jugoslovanski smučarski pokal maršala Tita. Najboljši je bil Tomo Lopatič iz Bosne in Hercegovine, pri moštvi pa je slavila Slovenija. V patrolnem teku TO so zmagali Radovljčani, pri ekipah JLA moštvo Kranja in pri ekipah milice Novogoričani. Med ekipami, ki so jih sestavljali člani ZRVS in ZSMS, pa so bili najboljši tekmovalci iz občine Ljubljana Vič-Rudnik. Nekoliko razočarani so bili cicibani, ki bi se morali pomeriti v veleslalomu, pa je odpadel zaradi pomanjkanja snega. Prav tako ni bilo tudi tekmovalcev v sankanju.

Bojan Kuntarič

V okviru letošnjih prireditev v Dražgošah je bil letos že devetič zapored tekmovalni pohod »Po poti narodnega heroja Lojzeta Kebeta-Stefana«, ki ga pripravlja RK ZRVS in RK ZSMS ob pomoči požrtvovalnih članov športnega društva Plamen iz Kroke in občinske konference ZRVS Radovljica.

Na štartu v Kropi se je zbralo 32 ekip iz 28 slovenskih občin. Ekipa so najprej reševale testne naloge iz taktike, topografije in letos prvič tudi skupno nalogo o oblikah in izvajalcih neoboroženega odpora na začasno zasedenem ozemlju. Nato so se streljali z malokalibrsko puško. Pri Jamniku, kjer so se pri spominskem obeležju poklonili spomenu heroja Kebeta in nadaljevali pohod oziroma tek do legendarnih Dražgoš.

Staš

Ne smemo dovoliti izmaličenja

Slavnostni govornik na prireditvi ob 41. obletnici dražgoške bitke in 26. obletnici prireditev »Po stezah partizanske Jelovice« je bil član predsedstva republiškega odbora ZZB NOV in predsednik našega časopisnega sveta France Perovšek.

Med drugim je poudaril, da na takšnih praznovanjih, kot je dražgoško, predvsem poglobljamo temeljna sporočila, kako se dá kljub na videz nemogočim razmeram kljubovati težavam in skoraj brezizhodni stiski, kako vzdržati, kako uveljavljati iznajdljivost, kako z majhnimi sredstvi doseči velike učinke, kako ob eni uspešni bitki utirati pot novim, včasih morda še hujšim, a vendar zmagovitim, kako idejno-politično zavest spreminjati v dejanja. Za nas je to sporočilo pomembno zlasti danes, ko se ne glede na dosedanje velike razvoje uspehe srečujemo tudi s celo vrsto gospodarskih in drugih težav ter slabosti...

V nadaljevanju je France Perovšek poudaril, da temeljna moralna in idejnopolitična izročila iz NOB, če so ustvarjalno prenešana v današnji čas, lahko ustvarijo skladje med splošno družbenimi in osebnimi interesi, ki ne dovoljujejo izmaličenja načel solidarnosti, pravičnega vrednotenja dela, nacionalne enakopravnosti in bratstva med našimi narodi in narodnostmi. Takšno skladje smo v NOB že dosegli. To je bila edina možna pot, ki nas je pripeljala do socialistične federativne Jugoslavije – do avnojske Jugoslavije. Tudi danes gre samo za takšno pot, a naša hoja po njej mora biti seveda v skladu z neposrednimi in tudi dolgoročnimi cilji družbe. Če se zavzemamo zanjo, za renesanso duha naše revolucije na vseh področjih našega današnjega družbenega življenja, pa še ne pomeni, da se želimo vrniti k nekaterim oblikam delovanja, ki je bilo med vojno in še nekaj po njej prehodno, vendar pa nujno. Tudi tistih napak, ki so nas spremljale kot nadležen plevel in ki jih danes nekateri iz kontrarevolucionarnih pobud, zlasti mladini prikazujejo kot glavno značilnost našega preteklega revolucionarnega obdobja, ne smemo pozabiti. Nasprotno, zavzemamo se tako kot takrat, da določene že presežene oblike reševanja družbenih zadev ne postajajo zavora našega napredka. Zavedamo se namreč, da je nemalokrat izvir določene družbene krize v tem, če se te oblike delovanja poistoveti s samim družbenim sistemom in se ta sistem tako vtesni v dogmatske okove. Zato se moramo ob doslednem uveljavljanju osnovnih vrednot naše revolucije hitreje in manj zamotano osvobajati tiste, na izpitu življenja ovržene prakse, ki socialističnemu samoupravljanju preprečuje nadaljnji vzpon in ki novim idejnim spoznanjem zoperstavlja dogmo tako stalinističnega kakor tudi čisto novega izvora. Ta dogma se nemalokrat skriva za frazami o samoupravljanju in zavrača iz naše preteklosti tudi tisto, kar je naša trajna pridobitev in kar edino lahko vzpodbuja k odgovornejšemu odnosu in k taki zasidranosti ZK in SZDL med množicami, ki je bila značilna za komunistično partijo in OF v času nastajanja in delovanja NOO...

B. K.

Šesta seja predsedstva RK ZRVS

V četrtek, 13. januarja, se bo v Ljubljani sešlo predsedstvo republiške konference ZRVS Slovenije. Člani bodo poslušali informacijo o znanstveno raziskovalnem delu na področju SLO in DS v naši republiki, poročilo o dejavnostih med dvema sejama ter obravnavali predlog poslovnika o delu predsedstva ZRVS in osnutek poslovnika o delu republiške konference ZRVS. Obravnavali bodo še rokovnik programa dela republiške konference, nekatere kadrovske zadeve ter informacije o prvi seji zvezne konference ZRVS, o delovanju in ustanavljanju obrambnih krožkov na šolah, o delovnih pogovorih v OK ZRVS in o srečanju ZRVS Jugoslavije, ki bo v Vojvodini.

Seja bo ob 9. uri v sejni dvorani republiškega sekretariata za pravosodje in upravo.

B. K.

»Raje v smrt kot v suženjstvo...«

V soboto, 8. januarja, je bila pri Treh žeblih nad Osankarico osrednja slovesnost ob 40-letnici junaškega boja borcev prvega Pohorskega bataljona, kjer je v neenakem boju s sovražnikom padlo 69 borcev. Zbranim brcem, svojcem padlih, mladini, pripadnikom JLA spregovoril Franc Poglajen-Kranjc. Več o tem poročamo na 9. strani.

Franjo Hovnik

Branko Mamula na obisku v Sloveniji

Minuli teden se je v naši republiki mudil na obisku zvezni sekretar za ljudsko obrambo admiral Branko Mamula. Med drugim si je ogledal železarno na Ravnah na Koroškem in center za elektrooptiko v delovni organizaciji Iskra v Ljubljani. Gostitelji so ga seznanili s proizvodnimi rezultati in prihodnjimi načrti svojih delovnih organizacij. Branko Mamula je vsem delovnim ljudem Železarne Ravne in Iskrinega centra za elektrooptiko čestital za dosežene rezultate. Posebej je opozoril na njihov prispevek na področju SLO in DS.

Nato se je admiral Mamula sešel še z najvidnejšimi predstavniki slovenskega družbenopolitičnega življenja. S predsednikom predsedstva Slovenije Viktorjem Avbljem, predsednikom predsedstva CK ZKS Andrejem Marincem, predsednikom republiškega izvršnega sveta Janezom Zemljaričem in njihovimi sodelavci so izmenjali mnenja o sedanjih rezultatih in prihodnjih nalogah vseh družbenih subjektov v naši republiki na področju nadaljnjega oživljanja koncepcije SLO in DS. Beseda je tekla tudi o nadaljnjem razvoju tradicionalnega, uspešnega in v vsakem pogledu koristnega sodelovanja med pripadniki JLA in občani Slovenije.

B. K.

Foto: S. Krševan

Sveti občin 2

Častna družbena funkcija

Izkušnje v delu sveta republike in pa pobjude družbenopolitičnih organizacij so vzpodbudile večje število občin v SR Sloveniji, da so začele intenzivno razmišljati o možnosti ustanovitve sveta občine. To naj bi bilo posvetovalno telo občinske skupščine, ki bi svoje naloge uresničeval analogno glede na pristojnosti sveta republike.

V Kopru, Izoli, Sežani in Piranu so svet občine že ustanovili. V Ajdovščini, Celju, Črnomlju, Hrastniku, Krškem, Laškem, Lendavi, Ljutomeru, Murski Soboti, Novi Gorici, Novem mestu, Ormožu, Ptuj, Radljah, Ravnah, Slovenj Gradcu, Šmarju, Trbovljah, Trebnjem, Velenju, Zagorju, Žalcu in v Mariboru – mesto pa so že vse naredili, da bodo lahko v kratkem ta organ tudi ustanovili.

V tem posvetovalnem telesu občinske skupščine naj bi vključili vse tiste kadre, ki so zaradi starosti prenehali opravljati pomembnejše naloge v gospodarstvu ali politiki. Zaostrene gospodarske razmere pa zahtevajo, da vključimo v njihovo razreševanje vse razpoložljive sile. Volje in moči za

pomoč pa je še vedno veliko pri številnih upokojenih udeležencih osvobodilne vojne med predvojnimi in medvojnimi revolucijami, pri številnih upokojenih delavcih v gospodarstvu in javnih družbenih funkcijah. Člani sveta občine dobivajo informativna, dokumentacijska in druga gradiva, ki so jim potrebna za opravljanje njihove naloge, spremljajo družbena gibanja v občini in jih primerjajo z družbenimi gibanji v Sloveniji in Jugoslaviji, lahko pa na zahtevo občinske skupščine preučijo tudi pomembnejša vprašanja s področja splošne politike v okviru pristojnosti občinske skupščine.

Po potrebi naj bi svet občine ustanavljal tudi delovna telesa. Člani sveta občine pa so lahko s svojo privolitvijo imenovani ali izvoljeni v delovna telesa organov, organizacij in skupnosti v občini. V dogovoru s temi organi, organizacijami in skupnostmi sodelujejo v delu njihovih delovnih teles pri opravljanju nalog in zadev, ki so članom sveta občine zaupane.

Formalna osnova za ustanovitev sveta

občine je v statutu občine, kjer morajo predvideti možnosti ustanovitve tega organa. Z odlokom o svetu občine pa občinska skupščina določi sestavo in njegovo pristojnost, medtem ko naj bi organizacijske in funkcionalne določbe opredeljeval poslovnik, ki ga sprejmejo člani sveta občine v soglasju z občinsko skupščino.

V večini občin, kjer so doslej ustanovili ta organ, so v njega vključili priznane družbenopolitične, kulturne, znanstvene, javne delavce, ki so s svojim revolucionarnim in dolgoletnim delom na najodgovornejših funkcijah v družbenopolitičnem, samoupravnem in gospodarskem življenju občine prispevali pomemben prispevek h graditvi in razvoju socialističnih družbenih odnosov. Članstvo v svetu občine naj bi bila častna družbena funkcija. Po potrebi lahko priznajo članu tudi nadomestilo stroškov, ki jih je imel v zvezi z opravljanjem te funkcije. V nekaterih občinah so v odloke zapisali tudi določila, kdo ne more biti član sveta občine. V glavnem se lahko s temi določili strinjamo, medtem ko ne bi mogli sprejeti odločitve, da člani predsedstev družbenopolitičnih organizacij ne bi mogli hkrati tudi delovati v svetu občine.

S prvimi izkušnjami v delu svetov občin smo lahko zadovoljni, predvsem pa se je pokazalo, da so v njih najaktivnejši predvojni in medvojni revolucionarji in udeleženci narodnoosvobodilnega boja.

Leon Mokotar

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

V oddaji Še pomnite, tovariši... ki bo na sporedu našega radia v nedeljo od 9.05 do 10.00, se bomo spomnili prihoda tako imenovanih Titovih oficirjev v Slovenijo.

Vsi živijo v Beogradu in prav vsi imajo na narodnoosvobodilnih boj v Sloveniji lepe spomine. Njihove pripovedi so tako zajetne, da jih preprosto ni bilo mogoče strniti v eno samo oddajo. Poslušalci našega radia bodo zato slišali pripovedi teh ljudi tudi v drugem delu te oddaje v nedeljo 16. januarja ob istem času.

Gradivo za oddajo je v Beogradu pripravil naš sodelavec Matija Maležič ob pomoči tonskega mojstra Igorja Otavnika.

Odprto pismo

Odbor ZB NOV Rudnik pri KS Rudnik in Peruzzi v občini Ljubljana-Vič-Rudnik je na svoji seji z dne 15. 12. 1982 sprejel sklep, da pismo obvesti oziroma opozori prek časopisja o samovoljni, predragi in nestrokovni gradnji PST prek našega terena. Do tega sklepa je prišlo po poročilu našega predsednika Mihe Kušarja, češ da vodstvo gradnje PST popolnoma zavrača naše predloge o gradnji in da do sedaj še ni dobil nobenega odgovora na predloge.

Zahtevamo, da trasa PST poteka tam, kjer je bil blok na Dolenjski cesti, in bunker, sedaj stanovanjska hiša, na kateri je vzdana plošča padlim borcem in talcem NOV našega terena. Kjer pa sedaj poteka trasa, se belogardisti imeli pot z Golovca do gostilne Jesih.

Isti sklep je sprejel tudi odbor KS dne 12. 8. 1981 na svoji razširjeni seji. PST naj poteka tam, kjer je dejansko potekala žica okupirane Ljubljane. Sklep je bil posredovan IS občinske skupščine Vič-Rudnik, OK SZDL-Vič-Rudnik, mestni konferenci SZDL ter odboru za izgradnjo PST. Doslej na ta dopis ni še nihče odgovoril.

Z neupoštevanjem naših predlogov se krši zgodovinsko dejstvo. Borci NOV našega terena ne morejo biti ravnodušni.

Odgovorni imajo naše upravičeno nezadovoljstvo verjetno za postransko zadevo in s svojim načrtovanjem zgodovinsko osnovo, ki naj bi jo PST imela popolnoma zanikajo.

Odbor ZB Rudnik.

Letos bo denar le za najnujnejše

naš komentar

Razprave o gospodarjenju v letošnjem letu so za nami. Zdaj bi morali na vseh ravneh poskrbeti, da bomo tisto, kar smo zapisali, tudi izpeljali. Prednost bodo imele tri stvari: zagotavljanje zunanje in notranje likvidnosti, izvoz na zahodna tržišča in povezovalne jugoslovanske gospodarstva. K temu bi lahko dodali še dolg spisek drugih zahtev, ki jih je bilo slišati, vendar se zdi, da bo vse odvisno od tega, s kakšnim uspehom bomo izpolnjevali te tri naloge.

Največje možnosti za povečanje izvoza na konvertibilna tržišča vidijo ta čas v metalurgiji in kovinsko predelovalni industriji. V Sloveniji tovrstne organizacije načrtujejo kar za 33 odstotkov večji izvoz kot v letu 1982. V strojni in elektro industriji menijo, da bi lahko na tujem prodali letos za 28 odstotkov več kot lani.

Precejšnje povečanje izvoza pričakujejo v slovenskem kmetijstvu, v kemični in farmacevtski industriji, nekoliko manj pa v tekstilni industriji. To zadnje pravzaprav preseneča, saj so sprva govorili, da se nam prav tu odpirajo velike možnosti. Skromnejša so tudi pričakovanja v organizacijah, ki opravljajo v tujini investicijska dela. Kaj bo s turizmom, pa pravzaprav sploh še ne vemo. Otipljivih programov, na podlagi katerih bi lahko zanesljiveje sklepali o pravih možnostih pravzaprav marsikje sploh še nimajo. Ne gre tudi prezeti, da uresničitev sprejetih obveznosti ni odvisna od tesnejšega povezovanja celotnega jugoslovanskega gospodarstva. Marsikaj bi namreč bilo mogoče dobiti doma, če bi bili poslovni odnosi med organizacijami združenega dela iz raznih delov Jugoslavije bolj trdni.

Izvoznikom naj bi pomagali še na druge načine. V samou-

pravni interesni skupnosti za gospodarske odnose s tujino bodo pripravili poseben sporazum o združevanju sredstev za pospeševanje izvoza. S tem sporazumom naj bi preusmerili del dohodka, ki ga danes ustvarjajo organizacije združenega dela na domačem trgu, v prid tistih, ki izvažajo na zahodna tržišča. Po zdajšnjih ocenah gre za kakšnih 10 milijard dinarjev. Sredstva, ki bodo letos v Sloveniji na voljo za razne oblike porabe, bodo zato še manjša, kot so sprva pričakovali. To še zlasti zaradi tega, ker se bo letos občutno skrčil tudi priliv tujih sredstev. Preprosto povedano: posojil, ki smo jih v preteklosti najemali, bo veliko manj, saj smo se odločili, da se bomo oprli na svoje moči.

Naj pogledamo to nekoliko podrobneje. Rast osebnih dohodkov naj bi letos zastajala za rastjo dohodka za 35 odstotkov. Na podlagi tega je mogoče sklepati, da bodo plače lahko dvignili samo tam, kjer bodo povečali učinkovitost gospodarjenja. Zaradi povečanja življenjskih stroškov ali na račun povečanja cen v organizacijah združenega dela osebnih dohodkov ne bodo smeli popraviti. To je jasno zapisano tudi v resoluciji. Vse bo torej odvisno od večje ali manjše produktivnosti, boljših ali slabših poslovnih odločitev.

Težave bodo z naložbami. Letos bodo podpore deležni samo tisti investicijski programi, ki bodo zagotavljali večji izvoz. Tako politiko smo v Sloveniji zagovarjali sicer že v prejšnjih letih, vendar pa pri končnih odločitvah velikokrat nismo bili dovolj dosledni. Nekaj denarja bo mogoče izločiti za naložbe v kmetijstvu in energetiki. Za vse drugo bo sredstev zmanjkalo. Letos naj v Sloveniji praviloma ne bi začeli zidati niti enega objekta družbenega standarda. Izjeme naj bi bili samo tisti

programi, za katere so denar zbrali občani s samoprispevkami. Koliko bo letos takih gradenj v republiki, sicer nihče natančno ne ve, skoraj zanesljivo pa je, da jih ne bo veliko.

Drugače naj bi bilo z zidavo stanovanj. Teh nikakor ne bi smeli zgraditi manj, kot smo jih v prejšnjih letih. Strokovnjaki sodijo, da bi se prav na tem področju dalo veliko narediti za zmanjšanje stroškov, hkrati pa predlagajo, naj bi predvideli tudi večje vključevanje lastnih sredstev občanov. Mnogi se še naprej zavzemajo za hitrejšo uveljavljanje ekonomskih stanarjev in za celo vrsto drugih ukrepov.

Čeprav se je leto 1983, v katerem naj bi vse te naloge opravili, že začelo, pa se tu in tam s tako zoženimi gmočnimi možnostmi še niso povsem sprijaznili. Nekateri samoupravne interesne skupnosti v republiki svojih stopenj še do danes niso uskladile z dejanskimi možnostmi. Še naprej računajo na tako imenovane pridobljene pravice, pozabljajo pa, da za vse ni denarja.

Odreči se bo treba tudi stvarjem, ki smo jih sicer izglasovali v skupščinskih in drugih klopek, saj se je pokazalo, da smo v preteklosti marsikatero odločitev premalo pretehtali. Sprejemali smo zakone, odloke in druge listine, s katerimi smo dohodek preobremenili. To se zdaj, ko smo se opredelili živeti od lastnih žuljev, dobro vidi.

Vendar pa ne bi smeli pretirano priškrtniti tam, kjer bi se nam lahko kaj hitro nudilo maščevalo. Za izobraževanje, raziskovalno delo in še nekatere zadeve bi denar morali zagotoviti, četudi na škodo drugih, pa v tem trenutku vendarle manj pomembnih dejavnosti. Rešitve o tem ne bodo lahke, zdi pa se, da se jim nikjer ne bodo mogli izogniti. Darko Marin

Ob 39. obletnici ustanovitve Zidanškove brigade

V Mariboru so se 7. januarja zbrali borci Zidanškove brigade in na svojem zboru v domu JLA pregledali delo odbora 11. SNOUB Miloša Zidanška in Pohorskega odreda. Predsednik odbora **Alojz Vindiš-Dunda** je v svojem poročilu med drugim poudaril, da so za okrepitev stikov in povezavo z vsemi borci brigade in odreda ustanovili pododbore v Ljubljani, Mozirju in Zasavju. Ti pododbori so zaživel tako, da poleg pododborov, ki so delovali že prej, to je v Radljah, Slovenj Gradcu, Slovenski Bistrici in Mariboru, pokrivajo celotno območje Slovenije, kjer živijo borci obeh enot. V zadnjih dveh letih je umrlo 21 borcev in imajo trenutno na spisku 531 borcev obeh enot.

V posebni anketi so ugotovili, da 42 borcev obeh enot še ni dobilo nobenega odlikovanja. Odbor je zbral potrebno dokumentacijo in predlagal predsedstvu SFRJ, da odlikuje 40 borcev. Trideset predlogov je bilo pozitivno rešenih in je tem borcem odlikovanja podelil general Lev Cetinski na zboru borcev Zidanškove in Šlandrove brigade na Savi v lanskem septembru. Odbor je postavil in financiral veličasten spomenik na Savi, ki obeležuje preboj Zidanškove in Šlandrove brigade prek Save na Dolenjsko oktobra 1944. Skupaj z odborom Šlandrove, Kamniško-zasavskega odreda in občinskim odborom ZB Litija so organizirali veliko partizansko slavo in zbor vseh enot, ki so sodelovale pri preboju. Pododbor v Slovenski Bistrici je skupaj z občinsko organizacijo ZZB odkril spominsko obeležje v Prihovi kot spomin na napad borcev odreda na sovražnikov avtomobil.

Stekla je tudi akcija za postavitev spomenika na Kopah na Pohorju. Člani odbora so si skupaj s predstavniki občinske organizacije ZZB Slovenj Gradec in člani pododborov ogledali lokacijo in idejne projekte.

Spomenik, posvečen bitki Pohorske brigade na Kopah, bodo postavili in odkrili prihodnje leto ob občinskem prazniku. Šola na Primožu na Pohorju, kjer je bila brigada ustanovljena, je bila poimenovana po brigadi Miloša Zidanška. Odbor je sklenil, da uredi v šoli stalno razstavo o bojni poti brigade. V ta namen je skupina borcev skupaj s kustosom Mirkom Fajdigom obiskala šolo in se dogovorila o postavitvi razstave. Razstavo naj bi odprli še letos.

Skupaj z občinskim odborom ZZB Slovenska Bistrica in pododborom v tem kraju je bilo odločeno, da začnejo pisati monografijo Pohorskega odreda, ki ima svoj domicil v Slovenski Bistrici. Občina je zagotovila 100.000 dinarjev in jih namensko nakazala na račun pododborov. Odbor je sklenil pogodbo z višjim kustosom Mirkom Fajdigo, ki uspešno dela pri dokumentaciji in pisanju knjige pod naslovom »Pohorje 1943«. Knjiga je v rokopisu skoraj končana in upajo, da jo bodo še letos natisnili. Odbor je razvil tudi tesno sodelovanje z vojaško enoto, ki nadaljuje tradicije Zidanškove brigade. Stiki s šolami, ki nosijo ime po brigadi in odredu, niso bili zadovoljivi. Občuti se pomanjkanje pobude za skupne akcije tako s strani vodstev šol kot tudi s strani odbora. Na tem področju bodo morali pododbori več storiti. Srečanja borcev z mladino so hvaljeva oblika prenašanja tradicij revolucije na mladi rod. Tudi programa dela taborniškega odreda 11. SNOUB Miloš Zidanšek in odbora bi morala biti tesneje povezana. Dobro deluje že tradicionalni tabor v Gornjem Gradu, vendar se občuti pomanjkanje drugih skupnih akcij.

Na zboru borcev Zidanškove brigade v domu JLA v Mariboru so izročili plakete Zidanškove brigade Muzeju narodne osvoboditve Maribor Mirku Fajdigi in Jožetu Bercetu.

Spominske listine Zidanškove brigade pa so ob svojem življenjskem jubileju prejeli borci, ki so dopolnili 70 in več let. Dobili so jih: Lazo Božič-Vuk, Franc Boltin, Anton Gorjup-Joze, Ludvik Hribar, Janez Kovač, Bernard Čas-Tomaž, Jožef Godec, Franc Klančnik, Avgust Kozikar, Feliks Ocvirk, Jože Strmčnik, Ivan Strnad, Ivan Terbovšek, Jože Babič-Vojteh, Avgust Paradiž-Niko, Jakob Drolc, Tomaž Pungartnik, Franc Regul, Jakob Golob, Ivo Kenk, Jurij Turnšek, Stanko Zupan, Blaž Mušič, Franc Florjančič, Jože Hribar, Franc Gostič, Ivan Šepetavc, Franc Orehek, Jan Dežman, Janez Kenk-Ivo, Mihael Kotnik, Jernej Kovše, Filip Žagar, Danilo Draksler-Zan, Anton Hribar, Anton Pevec in Avgust Švajger.

Na zboru so izvolili za novega predsednika odbora generalmajorja Borisa Čizmek-Bora, prvega vojnega komandanta Zidanškove brigade, za podpredsednika pa Alojza Vindiš-Dundo in Toneta Kropuška. Dosedanjemu predsedniku Alojzu Vindišu so se zahvalili za njegovo uspešno in požrtvovalno delo pri vodenju odbora. V razpravi so posebej poudarili, da proslavlja odbor Zidanškove brigade letos 25-letnico svojega obstoja. Ob tem jubileju je odboru čestital Franci Mrcina v imenu mestnega in republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in poudaril, da je odbor pri tem delu oral ledino. Zgledu odbora Zidanškove brigade so sledili tudi drugod, saj deluje danes v Sloveniji že več kot sto domicilnih odborov posameznih partizanskih enot.

Ob 39-letnici ustanovitve Zidanškove brigade je bila tudi slovesnost v vojašnici Franc Rozman Stane, na kateri je starešina Tomislav Mesić orisal bojno pot Zidanškove brigade. Orisal je tudi delo enote, ki nadaljuje in razvija tradicije Zidanškove brigade. Na slovesnosti so prebrali tudi odredbe o priznanjih in nagradah za vojaške in starešine. Prebrali so tudi čestitke načelnika generalštaba JLA in komandanta LAO. V imenu skupščine mesta Maribor in družbenopolitičnih organizacij je vojakom in starešinam ter borcem Zidanškove brigade čestital k jubileju podpredsednik skupščine mesta Maribor Rajko Kramberger. Predstavnik agrokombinata Lenart je izročil vojni pošti 8164/10 priznanje za sodelovanje vojakov te enote pri sproslavljanju kmetijskih pridelkov.

Marjan Kos

Kakšna opojnost?

Ko so še živeli pesniki, so nam tako opojno, mamljivo olepšali svet, da smo celó dandanes podedovali nekaj »opojnih« besed, ki jih sicer kdaj pa kdaj uporabljamo, a jih menda ne razumemo. Res ne vem, ali n. pr. rudarji, dimnikarji, drvarji, železarji, smetarji, šoferji, pismonoše, pa vsi tisti, ki pozimi kakorkoli mešajo cestno brozgo, pešajo s hribov v šolo po več ur na dan, kmetje, ki zbirajo mleko po hribovskih vaseh, da ga vozijo, vlačijo ali kakorkoli spravljajo srečnejšemu prebivalstvu v mestih – ne morem reči, ali vedo, kaj bi naj bilo to; bela opojnost. Nikar jim ne pojasnjujemo, saj bi nas prišteli med prismuknjence. Ni pa res da bi ne poznali razločka med prismuknjenci in smučarji, čeprav morda ne vedo, da imenitno športno izbranstvo razločuje celo smučarje in smukače. Ko pa smo torej na smučiščih, je velika nevarnost, da se bomo kam zaleteli in tako omažeževali belo opojnost. Pesnik bi nam morda ne zameril, če bi bleknili kaj nespoštljivega, recimo o Čaši opojnosti, nesmrtno pa bi užalili občestvo kulta bele opojnosti, če bi rekli, da na tem svetu vendar ni na čelu njihova opojnost. Kdo ve, morda so še kakšne druge opojnosti kakršne koli barve, vendar niso vredne besede.

Nekateri pregovori so res kar surovo grdi. N. pr. Med volkovi je treba zavijati z njimi. Jasno, da med volkovi ne kaže prepevati opernih arij. Še bolj jasno pa nam mora biti, da je v domovini smučarstva – kar je zgodovinsko dokazano naša sicer malosnežna dežela – nespodobno pretresati (»razmišljati«, kakor pravijo dandanes kljub jezikovnemu razsodišču) smučarstvo ali smukaštvo, ne glede na večno pomanjkanje snega (ki ga je za nas neobdinastreba vselej preveč). Zapomnimo si torej, da je sneg bela opojnost; da je neprecenljiv dar narave (ne le, ker so včasih rekli, da je beraški gnoj), saj edini resnično polepšuje ta sicer nič kaj opojni svet. Ljudje živimo – zaradi česa? Smučarji vsaj to vedo. Kar pa vedo, to je pač njihova stvar. Če kdo misli drugače, mu ne bodo zavidali njegove črne ali kakšne druge umazane opojnosti. To so pač srečni ljudje, seveda razen takrat, ko zaman vzdihujejo po snegu in preklinjajo prekleto gnilo zimo. Kar zadeva to preklinjanje, smo mnogi z njimi vzajemni (solidarni, kajpak!). Navadno nas vremenski preroki že sredi poletja začenejo strašiti s hudo zimo, trgovina s kurivom pa nam priporoča, naj naročimo premog ali kurilno olje vsaj že maja, da nam ga bodo dostavili že v dveh prihodnjih letih. Medtem pa imajo smučarji čisto drugačne skrbi. Ne vprašujejo sicer, ali se je podražil mavec in koliko bo pozimi treba plačati za bolniško posteljo. Vendar celó bela opojnost terja umazani denar, zlasti še, če jo kdo hoče uživati tam nekje onkraj meje, kjer imajo sneg, seveda, »inozemski« (kakšna »kvaliteta«!). Navsezadnje je vse to svinjarija – opojnost gor ali dol! Namreč tako nekateri mislijo potihem (»razmišljajo«) ko imajo v mislih, kakor veste, pologe pa bencinske bone in sploh ali ni vse to res kar črno umazano spričo bele opojnosti?!

efes

Naročam tednik »TV 15«

Ime in priimek _____

Ulica, hišna št. _____

Kraj _____ Pošta _____

podpis _____

Obletnica, ki opominja

Zaradi mnogih razlogov gre sodba, da utegne letošnje leto biti v mednarodnem pogledu izredno pomembno, tako rekoč ključnega značaja za mnoge dežele in lahko tudi za svet v celoti. Samo nekaj dogodkov, ki naj bi se zvrstili v tem letu, izpričuje, da bo v njem, če drugega ne, polno političnih dogajanj velikega pomena. Na prvem mestu bi kazalo omeniti sedmo konferenco neuvrščenih držav marca meseca v New Delhiju. Glede na stanje, kakršno je ta čas na svetu in pa glede na mesto, ki so ga v mednarodnih odnosih prevzele neuvrščene države, bo ta konferenca morala ne le potrditi, pač pa v celoti izpričati nenadomestljivo vlogo zaščitnika miru in neodvisnosti narodov, kar neuvrščeno gibanje dejansko je. Seveda bo večji ali manjši učinek sedme konference in njenega vplivanja na spremembo obstoječih mednarodnih razmer odvisen od večje ali manjše stopnje enotnosti, ki jo bo izkazala konferenca, in od večje ali manjše stopnje pripravljenosti neuvrščenih držav, da svoje delovanje uskladijo s temeljnimi načeli neuvrščene politike.

Vsekakor najbolj usodnega pomena utegne postati letošnje leto zaradi tega, ker se v tem letu mora razrešiti ena izmed ključnih neznank, ki je pomembna zlasti za Evropo pa tudi za vse bodoče odnose med velesilama. Letos mora pasti odločitev, ali bosta velesili

oborožili svoje evropske zaveznike z novimi raketami – pershing 2 na zahodu in SS 20 na vzhodu, – ali pa se bosta velesili še pravočasno pogodili o umiku takega načrta. Zato bodo izjemnega pomena pogovori, ki naj bi jih začeli predstavniki Združenih držav Amerike in Sovjetske zveze v Ženevi. Ti pogovori bodo pravzaprav dvojni: po eni strani bodo še ta mesec začeli razpravo o usodi jedrske oborožitve Evrope, po drugi strani pa se bodo v februarju v Ženevi začeli ameriško-sovjetski pogovori o zmanjšanju strateškega orožja. Pravkar končani sestanek partijskih in državnih voditeljev članic Varšavskega pakta, ki je bil v Pragi, je bil namenjen predvsem pripravi na veliko mirovno ofenzivo, ki jo je na tem sestanku sprožila Sovjetska zveza. S sestanka so poslali v svet posebno resolucijo in pa poziv zahodnemu bloku, naj privoli v dogovor o neuporabi sile pri urejanju spornih zadev ter v politiko sožitja med državami.

Če kdaj, je zdaj priložnost, da vse dežele tega sveta, še posebej pa atomske velesile, pokažejo zadostno mero razsodnosti in odgovornosti spričo nevarnosti, ki bi jo pomenila jedrska vojna za ves svet, in se odločijo za mir, kar je želja velikanske večine človeštva.

Naj bo letošnje leto opomin v tem smislu še posebej

zato, ker je prav v tem letu 50. obletnica, ko je v Nemčiji prišel na oblast Hitler in vso svojo vladavino podredil enemu samemu cilju: za vojno podrediti nacistični Nemčiji večino sveta. Dejansko pa je ta vojna pomenila v zgodovini človeštva najhujše svetovno klanje – povzročila je nad 50 milijonov žrtev – in največje opustošenje v vsej zgodovini vojska. Pouk te vojne bi prav zato moral biti zdaj, ko poteka pol stoletja od pojava nacističnega režima v Nemčiji, ki je pripeljal svet do druge svetovne vojne, ta, da se vse dežele po svetu skupno zavzamejo za odpravo vojne nevarnosti.

Kaže, da je nemško ljudstvo došlo do nauk preteklih vojn in je danes v večini na strani tistih sil, ki so proti vojni in proti novim oborožitvenim načrtom v Evropi. Po anketi nekega zahodnonemškega tednika, ki nikakor ne sodi med napredna glasila, je kar 61 odstotkov zahodnih Nemcev proti oborožitvi njihove dežele z evroraketami tudi v primeru, če Združene države in Sovjetska zveza ne bi dosegli sporazuma o odpravi takih raket. Nad 58 odstotkov zahodnih Nemcev sodi, da se mora njihova vlada vnaprej odpovedati tem raketam, če ne bi prišlo do dejanskih pogajanj o njihovi odpravi.

Drago Košmrlj

naš komentar

Obiskali smo OO ZZB NOV Vrhnika

Po zmožnostih in možnostih – odlično!

Na začetku je kazalo, da bo moj obisk pri predstavnikih občinskega odbora ZZB NOV Vrhnika eden tistih zaspianih, ko vsi hitijo le naštevati, da so rešili stanovanjska vprašanja, da imajo s priznavalnimi vse urejeno, in da sodelovanje z vsemi organizacijami v občini imenitno poteka... Taki pogovori pa radi hitro zamrejo, ko preidemo na vprašanja o konkretnih nalogah in njihovem reševanju.

Moji tokratni sogovorniki so me kaj hitro prepričali o nasprotnem. Franc Fortuna (predsednik OO ZZB NOV Vrhnika), Franc Pasetta (podpredsednik), Valči Fefer (sekretarka) in tajnik vrhniške organizacije so pripovedovali o svoji razgibani dejavnosti.

»V naši občini je približno 650 borcev, oziroma članov ZZB NOV. Na področju trinajstih krajevnih skupnosti je skladno s številom borcev v posameznih krajih deset krajevnih organizacij ZB: Vrhnika, Stara Vrhnika, Verd, Borovnica, Blatna Brezovica-Bevke, Drenov grič-Ligojna, Log, Dragomer, Podlipa in Zaplana. Najmočnejša po številu je vrhniška organizacija, kjer so po narodnostih borci kar Jugoslavija v malem.

Vsak mesec imamo sestanek in preverjamo, kaj je bilo že narejenega in kako naprej. Pri naših načrtih je treba takoj posebej poudariti, da smo imeli že dolga leta in imamo še vedno vso podpo-

ro pri skupščini občine, da so nam vedno prišli naproti s spoštovanjem in razumevanjem, ter da tudi z letnimi proračuni nimamo posebnih težav. Seveda pa je temu največ doprineslo dejstvo, da smo borci zares do kraja delegatsko razvejani v vseh organizacijah, ter da še povsod polno aktivno sodelujemo.

Tik pred novim letom (22. 12. 82) sta imeli še zadnjo lanskegaletno sejo predsedstva OO ZZB NOV. Kaj ste se pogovarjali, katera vprašanja premlevali?

»Govorili smo o ustanovitvi sveta občine (po vzoru sveta republike) oziroma o ustanovitvi plenuma OF pri občinski SZDL. Za to drugo varianto smo se bolj ogrevali. Bil je tudi že čas za obravnavo o pripravi letnih konferenc v krajevnih organizacijah, saj smo se dogovorili, naj bodo vse končane tja do 15. marca, tako da bi tudi na občinski ravni lahko konferenco končali že v aprilu. Tudi na prijetne stvari nismo pozabili. Ker vsako leto organiziramo in izpeljemo pet do šest izletov po partizanskih krajih v Jugoslaviji in zamejstvu, smo pregledali tudi predloge za to leto.

Kako se konkretno kaže vaša aktivnost zunaj borčevske organizacije?

»V družbenopolitičnem zboru imamo delegate, ki pogosto poženejo v gibanje kakšno vprašanje. Tako je bilo denimo tudi z našim samoprispevkom za občinski

vodovod. Imamo dolgoletne izkušnje, kdaj je kakšna akcija primerna, kdaj prenapeljena in kdaj ne... V akciji za vodovod smo tako sodelovali že od prvih priprav – samoprispevek pa je na referendumu doživel – sprejetje.

Tako kot za to nalogo smo bili v lanskem letu aktivni tudi pri pripravah volitev in nenazadnje smo sodelovali tudi v razpravi o samskem domu, kjer je svoj glas predvsem povzdignila mladina; ta je menila, da ni vzdržno, da v domu, ki je bil zgrajen za bivališče ljudem, kar polovico prostora zavzema administracija... Strinjali smo se z mladimi, da je treba to preveriti in tudi, naj se preveri, koliko je v občini takšnega honorarnega dela, ki mladim prikrajšuje zaposlitve.

Moji sogovorniki so menili, da imajo v občini z mladino dobre stike, in da mladi premišljeno počno tisto, česar se lotijo. »Res, nikakor ne moremo reči, da so zaletavi. So pa vztrajni in zahtevajo odgovore na vrsto vprašanj. Ne dajo miru, dokler ne zvedo tistega, kar terja odgovor.« Njihova pota se srečujejo na različnih ravneh: od pohodov pa do akcij čiščenja okolice spomenikov; od predavanj in živih učnih ur zgodovine na osnovnih šolah pa vse do mladinske politične šole, kjer le v zadnji, lanski niso sodelovali borci, (ker so bile na sporedu druge teme). Na osnovni šoli Ivana Cankarja na Vrhniku imajo pio-

nirski odred Janeza Mraka in na svoj odredov praznik (23. december) pripravijo vedno srečanje z borci, ki ga še popestrijo s kulturnim programom. Takrat borce obda-

rujejo s svojimi izdelki, risbami in drugim... Za podobno obliko sodelovanja s pionirskimi odredi so se dogovorili tudi z drugimi šolami. »Seveda vseh takšnih de-

jani, kjer se mladi in mi borci srečujemo in sodelujemo, tukaj ne bo mogoče naštetih. Omeniti moramo kurirsko pošto. Ob tej priložnosti tudi borci v občini izberemo naj-

zma in pri urejanju terena za spominsko obeležje pri Štampetovem mostu. Na Pokojišču v Sabojnem lazju je mladina sodelovala pri planiranju terena za spomenik (ognjenemu krstu Šerčerjeve brigade), ki ga bomo postavili letos. Nekaj je bilo sodelovanja tudi s planinci in taborniki pri urejanju poti spominov in tovarištva – po poteh Dolomitskega odreda... Vse te pobude so bile prvotno na naši strani, zdaj, ko je že prešlo sodelovanje v navado, pa nove pobude prihajajo od njih.

Ko je beseda spet nanesla na vprašanje socialne varnosti borcev, so moji sogovorniki menili, da sproti spremljajo novosti in usmeritve na tem področju ter se posvetujejo, kako ravnati v novih, oteženih okoliščinah.

Z zdravstveno in zobozdravstveno službo za borce v občini so zadovoljni, seveda pa tudi tu pride do negodovanja, če je čakanje predolgo ali če zdravnik ni ob določenem času v ordinaciji.

Vrhničani so poleg vsega povedanega izredno pridni tudi na področju zbiranja zgodovinskega gradiva in spominov in vsako leto objavijo vsaj nekaj deset tipkanih strani gradiv. Predsednik komisije za zgodovinsko pisje Franc Pasetta nam je o tem povedal zanimive stvari, ki pa v tem zapisu ne bodo našle več prostora. Prihranili smo jih za zapis na naši kulturni strani, saj bosta način in metoda njihovega dela gotovo zanimiva tudi za druge borčevske organizacije po Sloveniji, ki zbirajo gradiva leta in leta, pa potem dolgo ne najdejo pravišnje poti in oblike, da bi zbrano objavili. B. Ž. J.

Odločno in požrtvovalno v boj za ideale

Iz pogovora s predsednikom predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije z novinarji 4. jula

V prednovoletnem pogovoru z novinarji je Vlado Ščekić odgovoril na vrsto vprašanj, vse od tega, da je ocenil delovanje borcev in borčevske organizacije v obdobju 35 let (lansko leto je minilo 35 let od ustanovitve ZZB NOV) pa do vprašanj o boju proti kontrarevoluciji, o zakonih, ki so za vse enaki ter nenazadnje tudi o borčevskem tisku. Iz obsežnega intervjuja smo izbrali tisti del, ki obravnava vprašanje borčevske revolucionarnosti danes.

Tovariš Tito je večkrat poudaril, da ostajajo tisti, ki so se že enkrat opredelili za revolucijo, njeni dolžniki do konca življenja. S čim se v našem času meri revolucionarnost borcev?

Naša revolucionarnost se meri z doslednostjo tej revoluciji. Na kaj mislim, ko rečem doslednost? Mislim na doslednost do idealov te revolucije, do tistih idej, ki so nas vodile skozi revolucijo. Da storimo vse, kar moremo, da se revolucija giblje naprej, da obvladujemo težave, da gremo naprej, da ustrezamo duhu in trenutku časa. Menim, da najmanj ustrezamo duhu časa tako borci kot družba v celoti s tem da nismo dovolj storili, da bi se mlada generacija pojavila na družbenem odru.

Pred nedavnim je bila v socialistični zvezi razprava o akcijskem programu Zveze

socialistične mladine Jugoslavije. Ta razprava po moje ni bila pravočasna, saj se je že čez dva dni začel mladinski kongres. Nekaj je bilo sporno okrog vprašanja: kakšna je naša mlada generacija. Iz izkušnje se mi zdi, da dobro občutim počutje mladih. Po mojem mnenju imamo 90 in več odstotkov mladine, ki je za samoupravljanje in neodvisno, neuvrščeno Jugoslavijo. V čem se torej mladina ne strinja z nami? Je za nova načela, za samoupravljanje in neuvrščeno politiko, vendar se ne strinja z nekaterimi pojavi in našim obnašanjem danes. To pomeni, mladina je nezadovoljna z našim obnašanjem, nezadovoljna je z nami, ne pa z našimi načeli, ki jih ceni in sprejema v celoti. To pa je nekaj čisto drugega. Vendar, najhujše je, ko je nekdo za tvoje ideale, a proti tebi, kajti posamezniki med nami se takšnim idealom izneverjajo. Močno me prizadeva njihova kritika, ker je pri nas čutiti določeno nemoč, da bi odpravili naše slabosti, ker ni dovolj enotnosti in odločnosti pri reševanju mnogih bistvenih vprašanj, o čemer sicer borci bolj kot kdorkoli pri nas, nenehno govorimo. Danes nihče ne more trditi, da ni demokracije, da ni mogoče govoriti in reči tistega, kar se misli. In odlično je, da je tako. Ni čas, da bi kdorkoli, še najmanj pa borci, upo-

gibal hrbet.

Resnično, vsakdo lahko kritizira. Vendar, ali se ne zdi, da je mnogo lažje kritizirati družbenopolitične organe in organizacije kot omeniti imena posameznikov. Če se navede le ime občinskega funkcionarja, že nastanejo pravi problemi.

Tudi mi smo krivi za to, kar kor tudi sredstva javnega obveščanja. Preprosto nismo navajeni, niti družba niti vodstva, na odkrito in osebno kritiko. Moramo se navaditi na to, kakor tudi na mnoge druge stvari. Ravno sedaj smo v takem položaju. Ne moremo varovati nikogar, ki slabo dela. In zvečine tako tudi ravnamo. Ne ravno povsod, ker nikjer rože ne rastejo gladko, brez trnja... Tudi pri nas borcih je kakor v družbi nekaj plevela.

Če bomo nastopali jasno in z argumenti, s pripravljenostjo, da nosimo odgovornost, bomo hitro na to navedli okolico, kjer živimo in delamo. Ne moremo čakati, da nekdo drug »od zgoraj« rešuje, mi pa le kažemo in se udobno obnašamo. Seveda je nekaj, kar moramo izboljšati in storiti sami. To pomeni, da se je treba borovati za svoja prepričanja.

Ko se imenujejo takšna imena, in ko se ugotovi, da so politično neprimerna (v primeru, da ne odidejo v zapor), njihova usoda politkov in gospodarstvenikov

ni zapечатena. Spet si najdejo dober kruh. Kakšen smisel ima torej »boj do konca«?

Takih primerov ne smemo opustiti. Treba jih je budno spremljati in ko se zopet pojavijo, jih je treba osvetliti. Ne počivajmo. Ne zaostajajmo, ampak vztrajajmo na stvareh do konca, če smo prepričani, da imamo prav.

Škodljivo pa bi bilo za družbo in posameznika, če bi se žrtvoval tam, kjer ni naša prav.

Cilji in boj niso sporni, vendar kako pojasnjujete določena nesoglasja pri sprejemanju odločitev?

Poti v širšem smislu niso sporne, strateška pot samoupravnega socializma ni sporna. Sporni smo mi. Sporni smo v neki zagatnosti, v svoji sebičnosti in nestrpnosti.

Obstajajo spori okrog konkretnih vprašanj, glede konkretne poti za reševanje teh vprašanj. Za nesoglasja ležijo materialni interesi; posamični, skupinski, republiški, pokrajinski, ki se pogosto zavijajo v fraze in parole. V bistvu pa se bo to vedno dogajalo. Pomembno je, da najdemo dovolj moči, da razrešujemo te materialne interese. Nekdo mora nekaj žrtvovati za to, da bi prišli do cilja. In vendar se je treba žrtvovati. Nekoč so žrtvovali življenja, drugič spet denar ali kaj drugega. Žrtvovanje mora biti, solidarnost v interesu celote,

v interesu države.

Ali je del našega moralnega problema vsebovan v neki vrsti obnove kapitalističnih odnosov, ki se ogledujejo v bogatstvu mimo dela in rezultatov dela?

Kadar govorimo o milijardnih in milijardah, mislim, da je to bolj politično in moralno vprašanje. Delovni ljudje in občani vidijo, da posamezniki pridobivajo milijarde na račun družbe, postajajo milijardeji na našo škodo, ne le ekonomsko, ampak tudi in predvsem na politično in moralno škodo. Vendar menim, da le-ti niso eden osnovnih vzrokov naših težav.

So posledica našega obnašanja, naše neorganiziranosti, naše neučinkovitosti.

Glavne težave so v nas samih. Ekonomska kriza je po vsem svetu. Nesreča pa je v tem, da nas ni zajela le ta kriza, ampak tudi naše slabosti, o katerih govorimo; imamo svojo neorganiziranost, svoje neracionalno obnašanje, svojo neučinkovitost v reševanju ugotovljenih napak in problemov. Predvsem smo sami krivci za te težave, ne pa ti milijarderji, ki jih je treba čimprej osvoboditi na nezakonit način pridobljenih milijard... (po 4. julu)

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Radovljica – Poudarek ohranjanju tradicij NOB

O boljšem in načrtnem pristopu k zbiranju zgodovinskega gradiva o revolucionarnih dogodkih in NOB na območju radovljiške občine je bilo izrečeno zelo veliko besed v raznih okoljih. Tudi na decembrski programski seji občinske konference SZDL je bila ena poglobitih tem ta problematika. Sprito tega je bila v predlogih sklepov konference postavljena med prednostne naloge SZDL.

O pristopu in organizaciji izvedbi akcije zbiranja gradiva v delovnih organizacijah so spregovorili tudi na decembrski seji komisije za ohranjanje revolucionarnih tradicij delavskega in sindikalnega gibanja pri občinskem svetu Zveze sindikatov Radovljica. Dogovorili so se o načinu in opredelitvi pri izboru ustreznega gradiva v OZD. Ugotovljali so, kje so možnosti za zbiranje gradiva in pisanje kronik delavskega gibanja in NOB. Na osnovi presoje, ki temelji na stanju v posameznih ozidih, kjer imajo svoje kadre in vire informacij, so se dogovorili za nudenje pomoči in sprejeli pobudo, da se akcija zbiranja gradiva in pisanja kronik izvaja frontno v okviru za to izvoljenega delovnega telesa pri OK SZDL. V akcijo pa bi kazalo vsekakor vključiti tudi šolsko mladino, ki deluje v zgodovinskih krožkih.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Na obisku pri OK ZRVS v Slovenj Gradcu Pobudniki in izvajalci

»Našo občinsko konferenco sestavlja osem krajevnih organizacij in aktiv medicinskih delavcev. Vse bolj pa razmišljamo tudi o ustanovitvi aktiva pedagoških delavcev,« je začel svoje pripovedovanje o dejavnostih rezervnih starešin v Slovenj Gradcu njihov predsednik Ivo Čerče. Sekretar Karel Konečnik pa je dodal, da njihova organizacija šteje približno 360 članov. V prihodnje se bo članstvo precej povečalo, ker bodo bolj vključevali člane brez čina.

Člani njihove organizacije porabijo največ časa za usposabljanje in urjenje. Izobraževanje imajo organizirano tako, da poteka po krajevnih organizacijah. Leta 1981 so tudi prvič preizkušali znanje po krajevnih konferencah. Z udeležbo pri predavanjih in preizkusih znanja so kar zadovoljni, saj znaša kar 92 odstotkov. Takšen odstotek udeležbe so dosegli prav s prenosom predavanj v kra-

jevne organizacije. Kot je povedal Ivo Čerče, so imeli lani preizkus znanja razdeljen na dva dela, in sicer idejnopolitičnega in strokovnega. Sem sodi orientacijski pohod, ki obsega reševanje taktične naloge. Lani so rezervni starešine reševali nalogo o napadu na naseljeno mesto in protidesantni obrambi. Zanimivo je, da nimajo stalnega predavateljskega aktiva, ampak se posamezni člani

pripravljajo in predavajo določene teme. Prav tako nimajo takšnega aktiva v regiji.

Zelo dobro sodelujejo z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami v občini, še posebej z mladinsko organizacijo. To sodelovanje je dobro prav zaradi tesne povezave v bazi, to je v krajevnih skupnostih. Mladinci, člani ZRVS in pogosto tudi borci se dogovorijo za akcijo brez velikih sestankov in srečanj. Vsako leto se vsi skupaj udeležijo pohoda po poteh 14. divizije. Rezervni vojaški starešine iz Slovenj Gradca pa menijo, da so premalo storili za obrambno usposabljanje izvenšolske mladine.

Pravijo, da so tu še številne možnosti, ki jih je treba le izkoristiti. Zadovoljni so tudi s sodelovanjem s centrom srednjih šol. Pogosto jih vabijo, da jim pripravijo obrambne dneve in izvedejo predavanja o SLO in DS za njihove učence.

Karel Konečnik pravi, da so člani ZRVS postali tudi nepogrešljiv del pri obrambnem usposabljanju prebivalstva. Veliko so storili na tem področju, vendar so še možnosti. Zelo so zadovoljni s sodelovanjem s teritorialno obrambo, tako v občini kot v regiji. Stike in nekatere oblike sodelovanja imajo z obmejnimi enotami in garnizijo v Mariboru, vendar menijo, da to ni dovolj.

Slovenjgraški rezervni vojaški starešine so upravičeno zelo ponosni na sodelovanje z občinsko konferenco ZRVS v Bjelovarju. To sode-

lovanje poteka skozi vse leto, vrh pa doseže na vsakoletnem srečanju. Do nedavne je bilo sodelovanje forumsko, zdaj pa ga prenašajo na krajevne organizacije. Med seboj se obiskujejo ob letnih konferencah. Vsako srečanje izkoristijo za delovne sestanke. Izmenjujejo izkušnje in spoznanja o svojem delu, o delovanju aktivov po krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela, o delovanju ZRVS na časno zasedenem ozemlju. Prav tako so obravnavali vključevanje tovarišev in tovarišic brez čina v vrste ZRVS, podrobno so obravnavali nedavno sprejeti zakon o SLO in DS. Lani so si gostje iz Bjelovarja ogledali muzej revolucije, grobnico herojev in spomenik Djuru Djakoviću in Nikoli Hečimoviću pri Svetem Duhu ter elektrarno v Vuhredu. V krajevni skupnosti Podgorje so se udeležili tekmovanja. Obi-

skali so tudi Graško goro. Postali so pobudniki sodelovanja, ki se je razširilo tudi na področje gospodarstva, kulture, športa in drugam.

Slovesno so obeležili 22. december – dan naših oboroženih sil. Osrednja občinska proslava je bila v Šmartnem. Pripravili so bogat kulturni program in podelili priznanja in odlikovanja. Proslava je bila še posebej slovesna zaradi 30. obletnice ustanovitve ZRVS Jugoslavije. Akcije ob obletnici ZRVS so se v Slovenj Gradcu vrstile skozi vse leto.

Ivo Čerče in Karel Konečnik se o delu ZRVS v Slovenj Gradcu nista hotela hvaliti. Prebivalci te koroške občine in odgovorni organi pa vedo, da je njihovo delo neprecenljivo in da bi bilo življenje brez njih precej bolj siromašno.

Bojan Kuntarič

Pestra dejavnost doma JLA v Ilirski Bistrici Številnim je postal drugi dom

Dom JLA v Ilirski Bistrici se s svojim bogatim in raznovrstnim delom tvorno vključuje v družbenopolitično življenje kraja. V njem je prostor za vsakogar, od mla-

in potrebami družbenopolitičnih organizacij ter društev v Ilirski Bistrici. Poleg tega dom uspešno sodeluje tudi z delovnimi organizacijami in osnovnimi šolami.

več jih je bilo v mesecu kulture v Ilirski Bistrici. Največ obiskovalcev pa je imela dramska predstava Deseti brat, ki so jo pripravili mladinci in vojaki. Igro si je ogledalo več kot 3500 gledalcev. Z njo so igralci amaterji gostovali tudi po drugih krajih Primorske.

Dom JLA je bil tudi soorganizator mladinskega slovenskega šahovskega prvenstva. Na športnem področju je dom dosegel velik uspeh

ske Bistrice. Za svoje člane in njihove družine so pripravili obisk Hiše cvetja v Beogradu. Poleg tega so organizirali tudi sedem tovariških večerov, vsak petek, soboto in nedeljo pa imajo ples.

Vojaki tamkajšne vojašnice so si lahko v domu štirikrat na mesec ogledali filmske predstave ter prisluhnili vrsti predavanj, na katerih so borci obujali spomine na čase naše revolucije.

Dom JLA v Ilirski Bistrici je resnično postal središče vseh kulturnih, zabavnih, športnih in ne nazadnje družbenopolitičnih dogodkov v občini, brez katerih si ni mogoče zamisliti vsakdanjega življenja. Če k temu

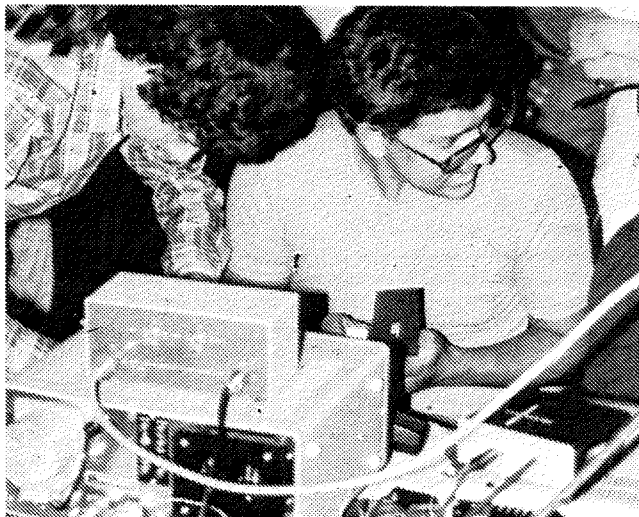

Aktiv žensk je zelo delaven in pripravljajo za svoje članice razna predavanja, ki jim koristijo pri vsakodnevem življenju in delu.

dinske organizacije, borcev, rezervnih vojaških starešin, aktivistov SZDL in drugih. Pod njegovo streho poteka vse kulturnozabavno življenje ter usposabljanje rezervnega sestava ter pripadnikov JLA. Prav gotovo ima velike zasluge za to, da se dejavnost doma JLA občuti tudi med civilnim prebivalstvom načelnik Ratko Čukljevič. Poleg rednega delovnega časa preživijo tudi nekaj prostih ur v prostorih doma. Njegovo delo se kaže v usklajevanju domovskega programa s potrebami tamkajšne vojašnice

V domu JLA v Ilirski Bistrici imajo svoj sedež tudi številna društva in klubi. Starešine JLA lahko takoj postanejo člani radioamaterskega kluba, strelskega društva, šahovskega kluba ali kegljaške sekcije. Drugi se lahko včlanijo v karate sekcijo, namiznoteniško sekcijo ali pa katero drugo.

Lani so pripravili vrsto predavanj, ki so se jih poleg starešin udeležili tudi predstavniki aktivov občine. V sodelovanju z občinsko kulturno skupnostjo so pripravili petnajst prireditev. Naj-

V prostorih doma ima svoj sedež tudi radioamaterski klub Snežnik.

takrat, ko je ustanovil nogometno ekipo, ki je na turnirju ob dnevu republike osvojila prvo mesto in pokal organizatorja. Zelo dejavni so tudi člani strelskega kluba.

Pripravili so tudi dvajset razstav, med katerimi je bila prvič razstava inovacij iz Ilir-

skopu, da je imel dom JLA lani več kot sedemdeset tisoč obiskovalcev, kar je za Ilirsko Bistrico veliko. S tem v domu JLA niso zadovoljni. Letos si želijo še več obiskovalcev, saj so prostori namenjeni njim.

P. Nikolič

Priznanja, pohvale in nagrade

V radovljiški občini je bila osrednja proslava dneva JLA v Domu Jože Ažmana v Bohinjski Bistrici. Zasluženim posameznikom, organizacijam in delovnim organizacijam so podelili priznanja, pohvale in nagrade ter zvezna odlikovanja. Za uspešno delo v enotah teritorialne obrambe in v pripravah na SLO je prejel Plaketo teritorialne obrambe Gorenjske Franc Bajt iz Bohinjske Bistrice. Pohvalno listino republiškega štaba teritorialne obrambe je prejel Janko Stušek iz Radovljice in enota Teritorialne obrambe iz Bohinja. Pismeno pohvalo poveljnika pokrajinskega štaba Teritorialne obrambe za Gorenjsko so prejeli Vojko Vojvoda in Miro Oblak iz Bohinjske Bistrice, Vesna Oražen z Bleda, Stanko Ažman iz Bohinjske Bistrice in LIP Bled – TOZD Tomaž Godec Bohinjska Bistrica.

Za zasluge pri delu v teritorialni obrambi in v organizaciji ZRVS je prejel red dela s srebrno zvezdo Janez Pristavec, red za vojaške zasluge s srebrnim mečem pa so prejeli Milan Jerala, Stanko Habjan, Nikolaj Taler in Drago Rozman. Zvezno plaketo ZRVS Jugoslavije so prejeli Valentin Marinko iz Lesc, Tone Kapus iz Kamne gorice in Rok Mohorič iz Mošenj. Prvič letos so podeljene tudi zlate značke ZRVS, ki so jih prejeli Milan Jerala z Bleda, Franc Mertelj iz Brezj in Janez Kovačič iz Bohinjske Bistrice. Razen tega so prejeli republiška priznanja ZRVS zaslužni rezervni vojaški starešine Alojzij Bak iz Radovljice, Marjan Kajdiž in Peter Zorec z Bleda, Ivan Ratek iz Gorij, Branko Urh iz Bohinjske Bele, Lovro Kozjek s Srednje Dobrave pri Kropi in Stanko Oblak iz Bohinjske Bistrice.

Na proslavi so podelili diplome – priznanja ter praktične nagrade (topografske karte in knjigo Rudolfa Hribernika-Svaruna Opredelitev) za najboljši spis v nagradnem natečaju ob 40-letnici ustanovitve divizij in korpusov NOV Jugoslavije. Ta priznanja in nagrade so dobili učenci osmih razredov osnovne šole Stane Zagor Lipnica Maks Lotrič in Zoran Pogačnik, iz osnovne šole Bratov Žvan Gorje Sebastjan Slivnik in Bine Cundrič ter iz osnovne šole dr. Janez Mencinger iz Bohinjske Bistrice Leja Ceklin.

JR

★ ★ ★

Nedavni praznik JLA so v kočevski občini proslavili z vrsto prireditev in športnih tekmovanj po posameznih krajih in vaseh. Osrednja proslava je bila v zgodovinskem Škockem domu v Kočevju. Ob tej priložnosti so podelili priznanja ter objavili napredovanja rezervnih starešin.

Prav tako so podelili zlate značke ZRVS, ki so jih prejeli Spiro Žegarac, Ignac Karničnik in Jože Boldan-Silni. Plaketo ZRVS so izročili krajevni skupnosti Ivan Omerza iz Livolda in J. Lavriši.

V. D.

★ ★ ★

Krajevna organizacija ZRVS Uršna sela je že četrta organizacija v novomeški občini, ki je razvila svoj prapor. Krajevni Uršnih sel so z združenimi močmi zbrali denar in naročili prapor. Slovesno so ga razvili 24. decembra lani in tako počastili 22. december dan naših oboroženih sil in 30. obletnico ustanovitve ZRVS Jugoslavije. Slovesno razviti prapora so popestrili z bogatim programom, v katerem so sodelovali člani ZRVS, ZSMS in pionirji iz podružnične šole Milke Šobar-Nataše iz Birčne vasi. Proslava je bila v združenem domu v Uršnih selih.

Majda Gril

Akcija NNNP mora postati še bolj množična

Predsedstvo občinske konference SZDL in člani odbora za usklajevanje SLO in DS ter delegati vseh treh zborov občinske skupščine Kočevje so zadnje dni preteklega leta ocenili izvajanje akcije NNNP – 1982. Ta je potekala od februarja do decembra 1982. Iz poročil in ocene je razvidno, da so dosegli vidne uspehe na področju dejavnosti civilne zaštite, zagotavljanju požarne in prometne varosti. Delo ci-

vilne zaštite je zelo uspešno na ravni delovnih in temeljnih organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti in občine, manj pa v posameznih vaseh in zaselkih ter ulicah. Zato bo v prihodnje ena izmed nalog vaških odborov, da poživijo delo te organizacije po vaseh, samoupravna stanovanjska skupnost pa naj poživijo delo hišnih svetov in tudi delo civilne zaštite v večjih stanovanjskih stavbah.

Ob uresničevanju nalog akcije NNNP – 1982 so potekale tudi druge dejavnosti. Uspešno je bilo izvedeno tekmovanje, kako šolska mladina pozna splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Zelo je uspel kolesarski pohod v Stari log, na kraj, kjer je bila pred 40 leti ustanovljena 1. SNOUB Tometa Tomšiča. Tega pohoda se je udeležilo 470 mladih kolesarjev ob spremstvu prek 45 mentorjev, katerim

je spregovoril narodni heroj Jože Boldan-Silni. Posebna skrb je bila v tem času posvečena usmerjanju mladine v vojaške poklice. Na vseh številnih prireditvah v okviru te akcije so bili programi prilagojeni obujanju in razvijanju tradicij NOV.

Sprejeli so sklep, da bodo v letošnjem letu poskrbeli, da bo akcija še bolj množična.

Viktor Dragoš

V Slovenskem mladinskem gledališču: O razrednem sovražniku

V Slovenskem mladinskem gledališču v Ljubljani teče to gledališko sezono kar nekaj predstav, ki niso le odrski eksperimenti ali »igrice za otroke«, ampak predstave, ki ponujajo tisto, česar v gledališčih in njihovih predstavah vse bolj pogrešamo: ponujajo mimo igre in ambientske predstavitve cele vrste vprašanj, ki morajo zanimati ta svet, ki morajo zanimati družbo in vsakega posameznika v njej. In če so nas na lesenih pručkah združene v dve gubi, v bolj kot ne hladni kleti Festivalne dvorane pogнали v razmišljanje do te mere, da smo ob končani predstavi, zaprečeni v nadaljevanje razmišljanja (o predstavi), pozabili ploskati nastopajočim, potem so izpolnili pomembnejši pogoj lastne smotrnosti.

Razredni sovražnik je odrsko delo angleškega avtorja Nigla Williamsa, ki ga je poslovenil (in tudi priredil?) Valentin Duša. Delo je nastalo leta 1978 in pred dvema letoma je bila na oder postavljena v Berlinu njegova

nemška adaptacija.

Šest mladih igralcev, šest »tipov«, se znajde zaprtih v kleti, oziroma nekom pomožnem prostoru šolskega poslopja in se pripravljajo na spopad z »njimi«. Faca, Mujo, Hitači, Dripac, Buto in Plunk Sesut so dečki dijaške generacije. Šest tipov in šest različnih pogledov na ta svet, ki pa jim je vsem skupno, da so jim »uni« postali sovražniki, oni pa njim »razredni sovražniki«.

Vsekakor najprej plusne v gledalca val brutalnega preklinjanja, ki ga še tako vajeno uho prvih nekaj minut težko prenaša. To so ventili in maske za njihovo bolečo razklanost, za zakrivanje najbolj tihih in puščavsko žejnih želja po čistosti, odkristosti, po vrlinah, ki zapuščajo ta svet.

Navsezadnje tudi na besednjak, ki ga ti fantje uporabljajo, pozabimo (česarvno je pretresljivo, če se zamislimo in se spomnimo, da je to resnični jezik, ki ga srečujemo v vsakdanjem življenju!) in ostanemo pred njihovim

konfliktom: nadaljevati življenje tega sveta, kakor si pač prišel na svet – od tam naprej in naprej od tam, koder so ti predhodniki pripravili pot, ali podreti vse in začeti od korenin... Vprašanje ni novo, prinaša ga vsaka nova generacija v tej ali drugačni obliki, vedno znova na dan. Vendar pa se nam je v Razrednem sovražniku ponudilo v takšni obliki (ne bi mogli reči, da je uvožna hkrati s prevodom Williama sovega dela), ki nam postavlja še druga vprašanja: o tem, kako manifestirati vrednote humane družbe, o oblikah in načinih, ki se utegnejo spremeniti v materijo... Hitači, lenuh in odmaknjenec je prisiljen, da nekaj pove, da nastopi pred tovariši in med drugim pravi: »Noben mi ne reče. Hodjo po cest mim mene, pa mi noben ne reče. Kr skoz mene gledajo. Sploh me ni treba gledat, k me psloh ni. Nker. Jest sm mrtu. Mrtu pa na lun. Jest sm en usran duh po..., tko prazn, da sm že skor genjalc...«

B. Ž. J.

V KDIC o usmerjenem izobraževanju

Minuli petek je bila v Cankarjevem domu javna obravnavo o vrsti vprašanj v zvezi s preusmerjanjem in preobrazbo šolstva, oziroma vzgoje in izobraževanja. Sekcijska obravnav (sklic jo je svet za vzgojo in izobraževanje pri predsedstvu RK SZDL Slovenije) je pritegnila tako kot prejšnje, množico poslušalcev in sodelujočih. Podlaga razpravi so bila »Izhodišča za organiziranje sekcijskih obravnav o vprašanjih preobrazbe vzgoje in izobraževanja v SR Sloveniji«.

Večina razpravljalcev se je držala teme in se osredotočala na vprašanja mrežne razporeditve šol, navpične in vodoravne prehodnosti, vprašanja o možnostih in skrbi za različno nadarjene učence, na vprašanje dualizma šol, usmerjanje v ožjo stroko po šolanju v osemletki ter o omejevanju vpisov na šole.

Dnevno časopisje in drugi informativni mediji so že poročali o tem, kaj so menili posamezniki in kako so

razmišljali ob skupni temi. Tukaj naj le naštejemo nekaj tistih ugotovitev in misli, ki smo jih zabeležili kot ponavljajočo se rdečo nit med razpravljavci. Večina je menila, da je v naših učnih programih (srednjega šolskega izobraževanja) še vse preveč faktografije in premalo razvijanja kreativnosti. Da je v dveh »skupnih« letih šolanja vsega po malem in vsega skupaj preveč, mnogi so govorili o tako imenovani »notranji diferenciaciji« znotraj enotne strukture razreda; slišati je bilo tudi odločno misel, da socialistična šola ne sme navajati h pokorščini, ampak h kritičnosti in preverjanju znanja. Pri tem so se na ta ali oni način razpravljavci ožje držali svojih strog in vprašanj vzgoje ter izobraževanja v ozkem okolju, kjer delujejo. Zato se je zdela zanimava misel dr. Aleksandre Kornhausserjeve, ki se je takšnim interpretacijam uprla in menila, da so tudi vprašanja vzgoje in izobraževanja »politična vprašanja«, ter da so torej vsi, ki želijo na tem področju izboljšave in z razpravo dajejo svoj prispevek – tudi politiki.

In še nekaj misli iz Cankarjevega doma v razmislek: Vsega nam primanjkuje, naše edino upanje je znanje! Ne živimo in ne delamo med samimi geniji! Ne nasilnega uokvirjanja v programe!

B. Ž. J.

Novost pri naši založbi:

Ivo Pirkovič: Svobodna republika pod Gorjanci

Enaštirideseto, leto, ko so slovenske pokrajine izginile z zemljevidov Evrope in razkosane pripadle razširjenim ozemljem Italije, Nemčije in Madžarske, je še v marsikaterem pogledu čas, ki pušča zgodovinarjem in raziskovalcem naše nedavne preteklosti veliko dela. In prav s tem letom, prvimi dnevi okupa-

svojimi spomini prepletajoča se pripoved, na mnogih mestih zabeljena s pogledi in ozorji, ki se zazirajo v širši evropski prostor in skušajo dogodke, vstajo, akcije partizanov in Osvobodilne fronte postaviti tako, da pridobijo širšo pomembnost, nenazadnje tudi v luči skupnega boja z zavezniki.

Kako so fantje odhajali v gozdove, kakšna so bila pota posameznikov, kakšne so bile njihove bojazni, kakšni njihovi nagibi, o vseh teh človeških plati spregovori avtor knjige Svobodna repu-

blika pod Gorjanci na način, ki bo brez dvoma predvsem mladim dovolj živo in brez težkega baročnega okrasja približati vojni čas.

Bojana Žokalj-Jesih

Odlomek iz uvoda Svobodna republika pod Gorjanci

... Med najbolj boleče vojaške udarce, ki jih je v korist zahodnih zaveznikov prizadevala Italijanom v Sloveniji in na Hrvaškem partizanska vojska, je bilo že od vsega začetka nenehno rušenje »petrolejskih cest«. Po njih je dobivala Italija romunsko nafto, ko so ji angleške sredozemske sile blokirale pomorske poti. Načelnik vrhovnega poveljstva Ugo Cavallero je 17. junija 1942 v svojem dnevniku potožil, da Italiji »ostaja nerešeno vprašanje petroleja«, saj so tisti treutek ležale zaradi razbitih »petrolejskih cest« v Sloveniji in na Hrvaškem že štiri italijanske križarke v vojnih lukah s suhim tanki nepremične in za boj nesposobne. Naftna kriza pa se je v italijanski mornarici še naprej slabšala dokler ni angleško vojno ladjevo izkoristilo naftne stiske Italije, brez posebnega tveganja priplulo pred Taranto in onesposobilo jedro italijanskih pomorskih sil. To je pozneje vsaj deloma ponovilo tudi v Genovi. Pri teh pomembnih zaveznikiških zmagah ima torej nemajhen delež naša partizanska vojska, največjo korist pa angleški admirali, ki so potem v Egiptu mnogo brezskrbneje spali...

Nova knjiga založbe Borec

Iran proti Iranu

Novo knjigo Iran proti Iranu, avtorja Uroša Lipuščka, je pred kratkim izdala založba Borec. Delo je prišlo med bralce v 4500 izvodih. Avtor je sam potoval po Iranu, opazoval tamkajšnje revolucionarno vrenje in ga hotel temeljito osvetliti za naše bralce. Zato je poleg opisov novinarskega neposrednega doživljanja iranske revolucije, opazovanja razvoja dežele, še posebej njenih najpomembnejših pojavov, pobjskal tudi po zgodovini in tam iskal korenine današnjih dogajanj. Iran je bil namreč že velikokrat razdeljen na razna vplivna področja, velesile pa so ga imele na pol za kolonijo. Kar se danes dogaja v tej deželi, je prav gotovo posledica vsega, kar označuje Iran do padca šaha Mohameda Reze Pahlavija.

Avtor je znal iz nakopičenega gradiva ustvariti zanimivo branje, ki mu dajejo še

posebno vrednost pogovori z glavnimi osebnostmi te revolucije, kot je na primer ajatol Homeini.

Ž. D.

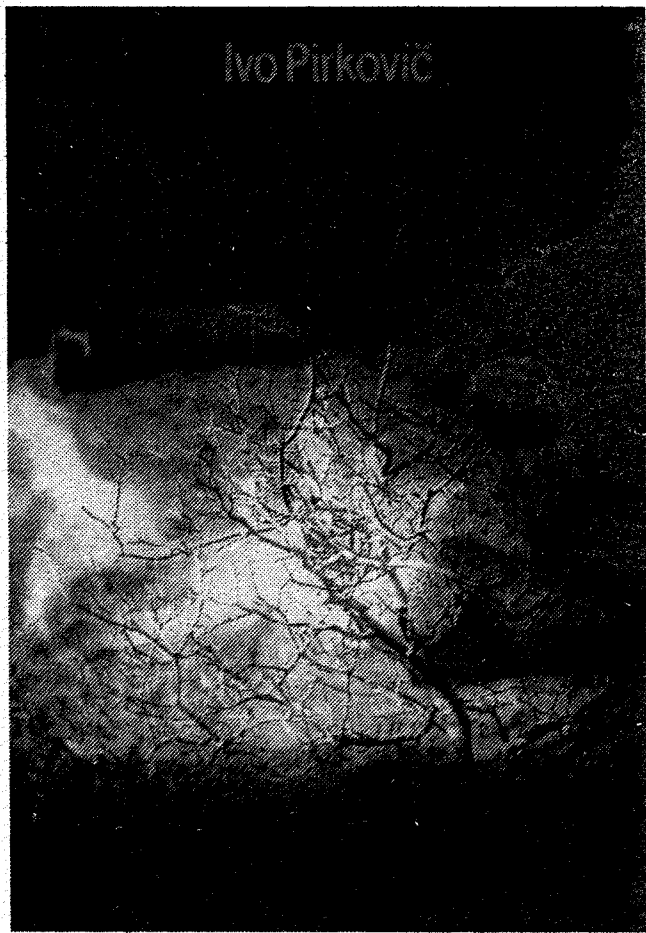
Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919

Klub koroških Slovencev v Mariboru in drugi sozaložniki so pod pokroviteljstvom sveta za kulturo pri republiški konferenci SZDL Slovenije in finančni podpori vseh slovenskih občin izdali že avgusta 1979 Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919 v nakladi 2.500 izvodov, ki je bila skupaj s spominsko medaljo namenjena predvsem še živečim Maistrovim borcem in knjižnicam.

V zborniku so objavljeni rokopisi generala Rudolfa Maistra in pesnika Vojanova ter znanstvene razprave Maksa Šnuderla, Lojzeta Udeta, Bogomira Grafenauerja, Bruna Hartmana, Sergeja Vrišerja, Milana Ževarta, Lojzeta Peniča, Janeza Švajncerja in številnih drugih priznanih strokovnjakov, ki so vzbudile veliko zanimanja doma in v tujini. Posebnost zbornika je tudi poimenski seznam 3.344 borcev za severno mejo, ki so si ta status pridobili na osnovi zakona o borcih za severno mejo 1918–1919 po stanju na dan 31. 12. 1970.

Ker je brezplačna razdelitev zbornikov knjižnicam in še živečim borcem za severno mejo končana, so založniki preostalih 90 izvodov Spominskega zbornika dali v komisijsko prodajo knjigarni založbe Obzorja v Mariboru, Prešernova 10/1, kjer je po ceni 280 din na voljo vsem zainteresiranim, zlasti svojim in sorodnikom že umrlih Maistrovih borcev, ki se še vedno oglašajo založnikom, da bi jim za vsako ceno priskrbeli ta dragoceni zgodovinski dokument.

Janko Kuster

cije začenja svojo knjigo Ivo Pirkovič, ki niza dogodke in opisuje z njimi v zvezi dolenske ljudi, kako so stopali na pot revolucije in upora.

Ne gre za suhoparno niza-nje zbranih podatkov in tudi ne za zgolj lasten pogled na prvo obdobje narodnoosvobodilnega boja na Dolenjskem. Pred nami je privlačna, tekoče pisana, ves čas s

Kadar spominom in podatkom iz različnih virov dodamo mnoga imena, opise ljudi in krajev, se utegne zgoditi, da postane pisanje prenatlačeno, težko in okorno. Tokrat je avtorju vse od začetka pa do konca knjige uspelo ohraniti enotno raven nevsi-ljivo tekoče besede, ki jo v posameznih poglavjih krasi-jo čudoviti literarni opisi.

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR 4

O dvajsetem stoletju govorijo kot o stoletju vojaških, političnih, gospodarskih in družbenih kriz. Katere so krize preteklosti, sedanjosti in prihodnosti? Kakšni so njihovi vzroki in kakšne posledice?

Vojna na naftnih vrelcih

Spopad med Iranom in Irakom se nadaljuje že osemindvajset mesecev; obe deželi sta izčrpani ter v resnih gospodarskih težavah; morda bo leto 1983 prineslo mir, ki ga na obeh straneh nujno potrebujejo?

Islamske države se ukvarjajo z novimi pobudami, ki naj bi pripeljale za zeleno mizo udeleženci enega najbolj tragičnih in nesmiselnih spopadov zadnjih desetletij. Obe strani vojaško in ekonomsko očitno pešata in morda samo čakata najbolj zrelo možnost, da bi zakopali bojno sekuro. Irak je že več-

bra 1980 zaradi sporne meje na reki Šat El Arab, njegove korenine pa je mogoče iskati v zgodovini. Med različnimi sprožilci spopada so prav gotovo najvažnejši trije:

– vprašanje nadzora nad skupnim tokom Eufrata in Tigrisa – Šat el Arabom, ki razmejuje obe državi in ki predstavlja pomembno vo-

islam, so Arabci večinoma sledili sunitckemu. Ta sporna razdelitev je tudi danes v ozadju iransko-iraške vojne. Iranski voditelj ajatolah Homeini je bil dovolj zgovoren z izjavami: »To je sveta vojna islama (šiitov) proti brezbožnikom (sunitom) v Iraku!«

Stoletja obmejnih prask

Mejna črta med Perzijo in arabsko Mezopotamijo ni bila nikoli dokončno določena, pa tudi mirna ni bila nikoli. Vendar pa so se razmere ob mejah še poslabšale potem, ko so otomanski Turki leta 1543 zavzeli Mezopotamijo in postali najmogočnejši nasprotnik perzijskega cesarstva.

Nekateri poznavalci zgodovine srednjega vzhoda, kot naprimer Američan arabske narodnosti Ramazani, trdijo, »da se je problem meje na Šat el Arabu pravzaprav zaostрил šele v obdobju perzijsko-otomanskega konflikta« in da je sodobni Irak »le podedoval to neprijetno zapuščino«. Sporno vprašanje kontrole Šat el Araba in kakih 150 kvadratnih kilometrov ozemlja v bližini, kakor tudi kontrole nad otočji Mali in Veli Tumb ter Abu Musa v Ormoški ožini, se je še zaostřilo, ko so ob padcu otomanskega carstva po prvi svetovni vojni na bližnji in srednji vzhod prišli Angleži in Francozi.

Tudi nastanek neodvisnega Iraka, ki je bil leta 1932 sprejet v Društvo narodov ni prinesel izboljšanja odnosov med Perzijo in Arabci, najmanj pa dogovora o dokončni razmejitveni črti. Tako Iran (leta 1935 je opustil staro ime – Perzija) kot Irak sta se zapletla v dolgo verigo medsebojnih očitkov ter nenehnih obmejnih prask v obliki napada na posamezne vasi, plenjenja, zastrupljanja studencov in vodnjakov. Leta 1934 je Irak uradno zahteval, naj Društvo narodov

preuči obmejni spor in ugotovi najboljše rešitev.

Leta 1937 sta obe strani vendarle sedli za zeleno mizo: pod okriljem Angležev, ki so hoteli imeti odločilno besedo nad pomembnim sotočjem Šat el Arab, je bil podpisan obmejni sporazum. Razrešeno je bilo tako: Iran je dobil dovoljenje, da lahko uporablja vodni tok Šat el Araba za svoj ladijski promet, niso pa mu odobrili zahteve, naj bi mejna črta med državama potekala po sredini. Iraku je bila priznana suverenost nad vodnim tokom Šat el Araba, meja pa je bila začrtana na samem levem (iranskem) bregu.

Spor se še zaostřuje

Iran je vedno znova poudarjal, da je to rešitev vsilila Velika Britanija zaradi svojih strateških interesov in da pomeni kršitev mednarodnega zakonika. Irak pa je na to odgovarjal, da je Šat el Arab njegova edina pot do Perzijsko-arabskega zaliva.

Sprememba oblasti v Iraku, ko je bila najprej leta 1958 zrušena monarhija, deset let pozneje pa je prišla na oblast stranka BAAS, je obmejne razprtije še zaostřila, čeprav ali pa morda prav zato, ker so v tem obdobju Irak pretresali notranji problemi. Leta 1961 je za nekaj časa celo zastala vsa plovba po Šat el Arabu.

Iran je skušal notranje probleme Iraka izkoristiti tako, da je med drugim začel zelo širokogrudno podpirati vstajo Kurdev v iraškem delu Kurdistanu ter nuditi zatočišče Peš Mergam – borcem kurdskega voditelja Barzanija. Iranskemu šahu Rezi Pahlaviju je prinesel kurdski upor baasističnemu režimu v Bagdadu idealno priložnost, da je leta 1969 enostransko odstopil od sporazuma, podpisanega pod okriljem Angležev dobra tri desetletja poprej in nato celo okupiral strateške otočke Veliki in Mali Tumb ter Abu Musa, ki so pripadali Arabskim emiratom. Tedaj je prišlo celo tako daleč, da sta državi prekinili diplomatske odnose.

Vojna s Kurdi je Irak zelo oslabil: Bagdad, ki je želel sprožiti ambiciozni razvojni program (delno odvisen tudi od prodaje nafte iz bogatih ležišč v Kurdistanu), je skušal na vse pretege doseči sporazum s Kurdi, hkrati pa je želel tudi pretrgati stik z njihovim iranskim zaledjem. Ta želja je leta 1975 pripeljala do podpisa tako imenovanega alžirskega sporazuma med Bagdadom in Teheranom. Iran je pristal na iraški predlog, naj neha podpirati

Barzanijeve Kurde, v zameno za to je Irak prenesel mejno črto na Šat el Arabu v sredino vodnega toka, ter odstopil od ozemeljskih teženj po Arabistanu – iranski

zijski zaliv prineslo razsulo iranske armade. Njeno vlogo razsodnika naj bi prevzela iraška armada: v skladu s tem je bil tudi takojšnji poziv Bagdada, naj Iran tri

Šiiti in Suniti

Vir verskega spora imam Ali

Muslimanski svet je danes razdeljen med sunita, ki sestavljajo 80 odstotkov prebivalstva muslimanskih držav (muslimanov je 750 milijonov!), in šiite, ki prevladujejo v Iranu, Iraku (55 odstotkov) in Bahreinu (55 odstotkov), oziroma predstavljajo močno manjšino v Kuvaitu, Saudovi Arabiji, Libanonu in Združenih arabskih emiratih.

Delitev muslimanov na šiite in sunita izvira iz sedmega stoletja, ko je po smrti preroka Mohameda leta 732 nastal spor za njegovo nasledstvo. Šiiti so prepričani, da bi moralo islamsko vodstvo ostati v družini preroka oziroma njegovih potomcev. Suniti pa sodijo, da je treba odločitev o vodstvu sprejemati na podlagi soglasja vseh. Šiiti so po Mohamedovi smrti podprli njegovega bratranca in zeta Alija, ki je postal četrti kalif oziroma »dedič«. Leta 661 je bil Ali zavržen in umorjen.

Po prepričanju šiitov so bili Ali in njegovi potomci imami, ali »božansko vodeni voditelji ter posredniki med Bogom in verniki«. Zadnji od dvanajstih imamov je izginil leta 940: šiiti verujejo, da se skriva in da čaka na pravi trenutek, ko se bo znova pojavil ter vzpostavil »očiščeno in pravično islamsko vladavino«.

Zaradi nasilne smrti Alija in njegovega sina Huseina šiiti, za razliko od sunitov, poudarjajo nauk o trpljenju in mučeništvu, ki je našel največ privlačnosti med revnejšimi sloji. Zaverovanost v mučeništvu (šiiti prakticirajo samo-bičanje) je najbrž motivirala na stotine tisočev Irancev, da so se leta 1979 na ulicah Teherana goloroki postavili po robu šahovi armadi. Prav tako je motivirala tudi samomorilne naskoke mladeničev na iraška minska polja.

Ajatolah Homeini je na ustavnem položaju »Valliyete-Fagiha« ali verskega vodnika. V odsotnosti dvanajstega imama ima najvišjo oblast v Iranu ter je tudi vrhovni poveljnik iranske armade.

Sredi lanskega junija, ko se je Homeini odločil za vdor na iraško ozemlje, je iranski štab četam ob meji poslal tole sporočilo: »Ya Saheb ez-Zaman!« V prevodu to pomeni: »O, Skriti imam!« To je bil dogovorjeni znak za napad iranskih čet na iraško Basro.

pokrajini Kuzistan, ki jo naseljujejo predvsem Arabci. Zdelo se je, da je obmejni spor rešen.

Ceprav je ob prenehanju iranske podpore kurdski upor v Iraku usahnil, občasni obmejni incidenti niso prenehali. Zaustavili jih ni niti padec šaha Reze Pahlavija in z njim konec 2500-letnega perzijskega imperija. Na oblast v Iranu so 11. februarja 1979 prišli islamski fundamentalisti pod vodstvom ajatolaha Homeinija, verskega voditelja šiitov, ki je kar 15 let svojega izgnanstva – dokler mu tudi tu niso odpovedali gostoljubja – preživel v Iraku!

Sodu je izbila dno želja iranskega revolucionarnega vodstva, da bi zeleno zastavo islama ponesel v sosedne arabske države in pa neposredni poziv Homeinija šiitom v Iraku ter iraški armadi, »naj zrušita brezbožni režim Sadama Huseina v Bagdadu.« Irak je 17. septembra 1980 enostransko sklenil, da ga sporazum iz Alžira ne obvezuje, nekaj dni pozneje pa je »svoje pravice« do nadzora nad Šat el Arabom in do spornega 150 km² kosa ozemlja ob njej, skušal uveljaviti z vojaško silo.

Nekoč je Iran sodil, da mu notranje trenje v Iraku daje idealne možnosti za zakoličenje »pravične meje« na Šat el Arabu, zdaj je bil Irak tisti, ki je po očitnem razpadu močne iranske armade kot vodilne »policijske sile« v Arabsko-Perzijskem zalivu in po trenju, ki ga je prinesla verska revolucija, poiskal pravi trenutek za obračun.

V ozadju ni bil samo strah pred izvozom šiitske revolucije v arabske države, kjer vlada suniti, temveč tudi preprosta ambicija po zapolnitvi vrzeli, ki naj bi jo v Per-

otocke, ki jih je bil zasedel desetletje poprej, vrne Arabskim emiratom.

Brez rešitve

Brez dvoma je iransko-iraška vojna imela omejeni cilj; v skladu s tem so bile angažirane ustrezne oborožene sile, prilagojene pa je bila tudi intenzivnost vojskovanja... Toda če je to veljalo za prve mesece spopada, je za poznejše obdobje mogoče reči, da je hitro prerasla v totalno vojno, v kateri je, posebej z iranske strani imel veliko vlogo verski in moralni dejavnik. Danes, po skoraj 28 mesecih nenehnega spopadanja, velikih izgub in rušenj, vojna ni rešila nobenega od zastavljenih vojaških in političnih ciljev, oziroma jih je še celo oddaljila.

Malokatera vojna v zgodovini se je začela na podlagi tako minimalnih ozemeljskih ambicij, vendar s stališča tako maksimalnega ideološkega sovraštva, pogojenega z rasnimi in verskimi razlikami. Panarabizem se sooča s panislamizmom: oba želi dokazati prednosti lastnega sistema ter razrešiti svoj vpliv. V skladu s tem spopad presega lokalne okvire tistega, čemur pravijo »obmejni spor«, zaradi zunanjih interesov, pogojenih s pomenom, ki ga ima za svetovno gospodarstvo nafta, pa je žarišče morebitne svetovne konfrontacije prihodnosti.

Prav to spoznanje tudi pospešuje prizadevanja vseh, da bi vojno čimprej končali, s tem pa tudi optimizem nekaterih, ki napovedujejo, da bosta Irak in Iran iz slepe ulice spopada brez možnosti zmagovalca, končno našla pot s pogajanjmi že do konca letošnjega leta.

Versko zagnana množica na enem izmed mnogih zborovanj na ulicah Teherana vzklika ajatolahu Homeiniju ter s stisnjenimi pestmi skandira: »Smrt korumpiranim muslimanskim državam!« Ti pozivi, podkrepljeni z grožnjami samega Homeinija ter z versko blaznostjo mladeničev na bojišču, so dvignili strah sosednih arabskih držav, ki se bojijo revolucije iranskega tipa.

krat javno poudaril, da je na to pripravljen: ponuja tudi izpolnitev večine iranskih zahtev, med drugim: plačilo odškodnine, umik za mednarodne meje, razmejitve sporne vodne poti Šat el Arab po sredini vodnega toka itd. Toda Iran se še vedno pripravlja na nove ofenzive in vztraja pri izjavah, »da je treba kaznovati nasprotnika« ter ne odstopa od dodatnih zahtev in ciljev: Irak mora javno priznati odgovornost za začetek vojne, vlada predsednika Sadama Huseina mora odstopiti in na njeno mesto mora priti islamski revolucionarni režim.

Obe deželi sta v hudi gospodarski stiski; vojaško uničenje in stroški za vojno so ju veljali skoraj 120 milijard dolarjev, na bojišču sta izgubili najmanj 60.000 mož dodatnih 110.000 naj bi bilo v vojnem ujetništvu; polovica pomembnih industrijskih objektov in naprav je uničenih; pripreti sta morali pipi, skozi kateri je nekoč brezskrbno teklo črno zlato – nafta, temelj njenega blagostanja in razvoja; sposojati si morata velike količine denarja, da lahko vzdržujeta vojni napor in nakupujeta nove količine uničevalnega orožja; svoje razvojne programe sta morali skrajšati in tisto, kar bi v pogojih miru lahko dosegli že danes, bosta – tako trdijo strokovnjaki – šele čez deset in več let.

Korenine vojne

Ta strahoviti plaz uničenja, ki mu za zdaj še ni videti konca, se je začel 22. septem-

dno pot za transport ključne surovine obeh gospodarstev – nafte.

– soočanje dveh ideologij: sekularni Irak s svojo vizijo prevzema vodilnega položaja v arabskem svetu se spopada z revolucionarnim Iranom, katerega islamski fundamentalizem išče poti za utrditev panislamizma, ki bi poleg arabskih povezal še vse druge islamske države.

– spopad za kontrolo strateškega Perzijskega zaliva, skozi katerega gre skoraj polovica nafte, ki jo potrošijo v svetu.

Pogled v daljno zgodovino – poudarjajo jo na obeh straneh – pa odkriva, da gre pravzaprav za soočenje na podlagi rasnih, kulturnih in verskih razlik.

»Boj, ki ga vodi Irak,« je ob začetku vojne izjavil iraški voditelj Sadam Husein, »je usmerjen proti Perziji!« S tem je Husein namerno opozoril na dolgo zgodovino arabsko-perzijskega soočanja, ki se vleče še iz časov, ko je bil Irak del sasanidskega cesarstva in ko so se arabska plemena postavila po robu perzijski oblasti nad Mezopotamijo. Slovita bitka pri Kadisijsi na obali reke Tigris leta 635 je zrušila mogočno perzijsko carstvo in prinesla zmago Arabcem. Spopad je imel rasno in versko ozadje: semitski muslimanski Arabci so se spopadli z arijejskimi zaratuštričnimi Perzijci ter Perzijcem prinesli islam.

Toda še pred koncem sedmega stoletja je islama vera doživela hud spor, ki jo je razkral na dvoje. Medtem ko so Perzijci prevzeli šiitski

Faze spopada

Prva faza se je začela z iraškim vdorom na iransko ozemlje in prinesla precejšnje taktične prednosti Iraku. Toda začetnih uspehov na bojišču Iranci niso znali izkoristiti.

Druga faza je minila v prizadevanjih iranske strani, da bi na fronti vzpostavila vsaj »pasivno ravnotežje« ter nasprotnika prisilila k dolgi vojni izčrpanja, kar je iranskemu vodstvu zaradi notranjih problemov (boj z opozicijo) več kot ustrezalo.

Tretja faza je nastopila z začetkom ofenzivnih prodorov iranske armade v oktobru leta 1981. To so bile nekakšne »poskusne operacije«, s katerimi je iranski generalni štab skušal ugotoviti sposobnost armade za večje vojaške operacije. Te ofenzive so potrdile govorice o slabem moralnem stanju iraških vojakov.

Četrta faza se je začela sredi maja lani, ko so iranske čete po hudih spopadih znova zavzele Koramšar. Pokazalo se je, da mnoga notranja nesoglasja in obračuni v Iranu niso vplivali na armado: ta je nasprotno okrepila svojo moč s prihodom prostovoljcev – zvečinoma najstnikov, ki so v svojem verskem žaru goloroki jurišali na iraška minska polja, da bi napravili prehod rednim četam.

Peta faza je nastopila potem, ko je Homeini junija istega leta ukazal pohod na iraško ozemlje. Uspešne iranske ofenzive so terjale velikansko število izgub vojakov in materiala: Iranci pa so se otrsli »psiholoških slabosti« ter na svojem ozemlju nudili močnejši odpor iranskim napadalcem.

Šesta faza še vedno traja in pravzaprav pomeni nekakšno zatišje – občasne spopade in obstreljevanja, bombardiranja in ofenzivne akcije manjšega obsega, še vedno ob meji, oziroma na iraški strani meje.

Še enkrat

Zakaj je odpadel napad na Klance?

Franci Strle, doma iz Podcerkve v Loški dolini, se je očitno močno zmotil, ko je (v svojem prispevku v TV-15, str. 9, 4. novembra 1982) začel odkrivati »Dakijevo zmoto«. V času, ko se je to dogajalo, namreč 7. oktobra 1941, tudi Franci Strle ni vedel, kaj je zaselek, tako kot tudi mi ne. Zato bom pri teh spominih na Klance, govoril pač o Klancih.

Na Klancih so imeli leta 1941, po kapitulaciji Jugoslavije, Italijani petnajst alpincev pri straži eksploziva, ki je bil namenjen za uničenje tako imenovane »Rupnikove linije«. Eksploziv so namestili v kmečkih kašćah in sušilnicah. S svojim člankom v TV-15 mi je dal Franci Strle dovolj spodbude, da to dogodka še enkrat podrobno obrazložim, kot sem sicer to že storil v krajši obliki v svoji trilogiji »Najboljši so padli«. Nimam ambicij, da bi imel vse prav, da bi povrh bil še zgodovinar in nezmotljiv razsodnik, kakor si to očitno o sebi domišlja Strle. Še manj pa imam namen, da bi s peresom v roki prežal v zasedi in se vtikal v stvari, ki jih ne bi dobro poznal, kakor to v tem članku, pa še kje drugod, zelo rad počenja F. Strle. Imam pa namen, ko sem prebral »zmote«, ki mi jih podtika, da s tem odgovorom dokončno pojasnim vse te zmotne okrog Klancev. Pri tem ne morem mimo dejstva, da je bil F. Strle takrat še daleč premlad, da bi vedel, kaj se je dejansko dogajalo. Način, s katerim pa raziskuje ta dogodka, kakor tudi sicer njegovo »raziskovanje«, ki ga poznam tudi iz odpora skupnosti borcev Tomšičeve brigade, pa vsaj meni pove, da je prej registrator, zbiralec gradiva na amaterski podlagi kot pa resen in odgovoren zgodovinar. Pri tem ne bi posebej nšteval vseh zmot, ki jih je storil kot pisec prvega dela monografije o tej brigadi v njeno škodo in se z njimi predstavil v taki luči, da bo očitno o tem še potrebno reči kakšno besedo.

Vsekakor pri pisanju tega odgovora nisem mogel mimo piščevih kvalifikacij, ki jih je najbolj nazorno ocenil odbor Tomšičeve brigade, ko je s piscem razdelil pogodbo o sodelovanju.

Ne glede na trdno prepričanje, da ne odgo-varjam kvalificiranemu zgodovinarju, vendar le mislim, da sami dogodki na Klancih zahtevajo pojasnilo, da ne bi zgodovini prepuštili takšnih nejasnosti, kakršno hoče ob vse nepoznavanju stvari vnašati naš registrator.

Predvsem zato, da bi vsakomur odvzel strah, da se »bo Dakijeva zmeta širila še kar naprej«, kakor samozavestno in brez občutka za natančnost in vrednost svojega pisanja svari F. Strle.

In k stvari! Najprej, kar zadeva usodo prebivalcev na Klancih, je treba povedati, da je bila »Dakijeva taktika pravilna«, ne zato, ker bi se bal partije, ampak ker ga je partija takšnega naredila. Ravnal sem v skladu z načeli in praks Titove partije, da je potrebno ogrožene prebivalce zaščititi, ne pa jih prepustiti klanju fašistov. Prav zaradi tega sem odstopil od te akcije. Zamislila sva si jo z Ljubom Šerčerjem, izvesti pa bi jo moral jaz. Ko sem videl, da bi bili zaradi nje lahko prizadeti domačini, sem jo z lahkoto odložil. Kot partizan sem si rekel: Daki, ne, tu so domačini naše vasi, ne izpostavljaj jih represalijam.

Kar zadeva širše dogajanje v tem času, moram ponoviti, da smo ustanovili Loško četo, čeprav ni bilo takrat nobenega Ložana v njej. Prvi partizan iz Loške doline je bil Slavko Kovač-Smeli, doma iz Loža. Poslal ga je kot dobrega poznavalca terena Janez Hribar, da bi bil na tem območju četi v pomoč. Dogodki tega časa so opisani in profesor Anton Avsec, poklicni zgodovinar, je očitno imel za to dovolj gradiva in neposrednih udeležencev in pričevalcev, na katere se je oslanjal. Med takratnimi udeleženci in organizatorji narodnoosvobodilnega boja in revolucije pa je bil tudi France Popit-Joki, ki je imel zelo obsežno območje od Vrhnike pa vse do cerkniškega terena, Žilc, Zavrh in Blok. Z Janezom Hribarjem, ki se je med svojim političnim delom mudil na Bloški planoti, sva se najpogostejše srečavala pri Aljoši Šraju.

Nikakor pa se nismo mogli oslanjati na kakega Francija Strleta mlajšega, ki je bil še premlad, pa tudi ne na starejšega, ki je deloval po navodilih Hribarja in ostalih aktivistov, med njimi mu je najbrž poveril dosti nalog Ljubo Mlakar. Strle v tem pogledu vnaša zmešnjavo glede funkcionarjev. Kar zadeva »zaselek Klanci«, pa bo stvar dovolj jasna z

mojim opisom o italijanski posadki, njenih stražarskih mestih in skladišču eksploziva na Klancih. Za to akcijo nismo dobili nobenih posebnih poročil ali načrtov, kakor piše Strle.

Vse potrebno sva si ogledala s Slavkom Kovačem-Smelijem. Strle mi tudi lahko zaupa, da sem Italijane poznal in razločeval italijanske vojake. Dne 5. oktobra 1941. leta med 9. in 10. uro sva si s Smelim ogledala Klance. Zato mislim, da v tem letu še ne moremo govoriti o politični aktivizaciji in diferenciaciji v italijanski vojski v prid naše OF kakor želi to prikazati Strle. To sem že vse spoznal med špansko revolucijo. Kar zadeva eksploziv na Klancih, sva se z Ljubom Šerčerjem pri izdelavi taktike odločila, da ga odnesemo s Klancev. Takšna odločitev je bila sprejeta že 30. septembra 1941, ko smo se odločili za napad na Klance.

Čutila sva se odgovorna pred partijo, da vasi ne smeja pognati v zrak.

Dolžan sem opisati vse podrobnosti te neizvršene akcije. V mojih spominih v trilogiji »Najboljši so padli« sem z opisom to na kratko preletel, kakor pri vseh drugih akcijah, kjer sem sodeloval. Tokrat pa je potreben podoben prikaz poprejšnje politične, vojaške, moralne in seveda tudi materialne priprave. Gre najprej za povezave med političnimi delavci revolucije in partizani. Partijska aktivista France Popit in Janez Hribar sta bila na teh terenih močno povezana s komunisti in aktivisti OF. Njuno delovanje se je kazalo pri delu med partizani in terenskimi aktivisti, ki so bili pred nami povsod, kjer smo hodili po Notranjski. Bili smo dobro politično podkovani in tudi tako povezani, da smo se počutili kot v eni sami trdnjavi, da hodimo po čistem terenu in da so naše noge na čvrstih tleh. Prisposodbo o partizanski nogi uporabljam zato, ker smo imeli slabo obutev ali pa celo bose partizane, vendar je bil teren dobro politično utrjen. Se to, Janez Hribar mi je ostal v dobrem spominu 20. septembra 1941. leta, ko sem pripeljal četo Primorcev z Mokra, iz taborišča Ljube Šerčerja na območje Loške doline. Za Racno goró nad Vrhniko v Loški dolini sem se ustavil in tam je nastalo notranjsko loško zbirališče. Bili smo stalno na celotnem našem političnem terenu, čeprav smo bili v samotni in smo se zadrževali v gozdovih ali zakotnih vaseh. Janez je prišel 20. septembra v naš tabor za Racno goró in pregledal četo trinajstih borcev s Primorske, ki so bili pripravljeni, da gredo čez staro jugoslovansko-italijansko mejo. Zaradi nas partizanov so imeli Italijani zastraženo mejo s svojo vojsko. Janez je bil zelo doleden in je četo pregledal v vrsti, pri tem pa se je mitraljezu ročna strojnica sprožila in ranila soborca v nogo. Janez Hribar je bil zaradi ranjenca hudo prizadet. Nato je fante iz primorske čete peljal čez Loško dolino in Javornik in tako odposlal na primorska tla prve partizane. Jaz sem se vrnil na Mokerc. Ranjenega borca smo dali na Vrhniki v oskrbo kmetu, da se je pozdravil. Vse naše partizansko delovanje je bilo povezano z vojaškim in političnim vodstvom v Ljubljani, prav tako pa tudi s političnimi delavci, ki so vedeli za vse naše naloge in naše akcije.

Politično delo na Notranjskem ni bilo samo kvalitetno, ampak je tudi močno moralno učinkovalo med civilnim prebivalstvom. Tu že nismo več od kmetov in civilistov slišali, da smo komunisti, raztrganci. Že od začetka so govorili: to so naši partizani! Zato smo se po Notranjski tako svobodno vrteli in premikali, kot da nismo ranljivi, da se nam ne more nič zgoditi.

September je bil izredno lep, oktober pa izredno suh in topel. Dne 21. septembra smo se že zbrali v Zali in s četo 20 borcev pod vodstvom Ljube Šerčerja krenili na območje Loške doline. Kot domačin sem jih vodil in v noči z 21. na 22. september pripeljal četo iz Zale na Racno goró, in to severovzhodno med mlajše smrekce, kjer je nastal loški tabor. Skupino borcev smo imenovali Loška četa. Res še ni bilo nobenega Ložana med partizani, in tudi v naši četi ne. Komisar čete je bil Miro Fuks-Bunker. Takoj po našem prihodu na območje Loške doline se je z nami povezal Janez Hribar, in sicer v vasi Vrhnika pod Racno goró.

Hribar je z nami iskal zvezo, ker je bil obveščen iz Ljubljane od vodstva OF, da pride skupina partizanov, ki bo ostala na območju Loške doline. Veliko je bilo tedaj razprav, kako zahteva vojaško vodstvo od nas pogoste akcije. Štab bataljona je to zahteval že v Zali. Nismo pa imeli nobene določene naloge, da gremo v akcijo, pri tem smo imeli svobodne roke.

Tako smo bili trije: Ljubo Šerčer kot komandir čete, Miro Fuks-Bunker kot komisar ter jaz, ki sem bil pogosto navzoč pri odločitvah.

Moja takratna glavna dolžnost je bila upravljanje z lahkimi mitraljezom. Terena nismo poznali, v celi četi nas je bilo 18. Ko je bila vzpostavljena zveza z Janezom Hribarjem, se nam je odvalila velika skrb. Pogovoril med našo Loško četo in Janezom Hribarjem so porodili zamisel o napadu na Klance, pri čemer nam je svetoval tudi on. »No, tovariši,« je dejal Hri-

bar, »če hočete, vam dam fanta, doma iz Loža, ki sem mu že objasnil pomen partizanskega boja in vlogo Osvobodilne fronte. Je mornariški podoficir in sam od sebe preklinja okupatorje. Če hočete, vam ga pripeljem in vam bo v pomoč, posebno, ker je domačin in dobro pozna Loško dolino.«

Pogovor je potekal s Hribarjem 27. septembra 1941. Čez dva dni, 29. septembra, pa je prišel k partizanom Slavko Kovač iz Loža in si tudi sam nadel ime Smeli. Njegovega dela in njegove bojevitosti se ne da na kratko opisati, preveč je bilo zagnanosti v njem. Takšnih ljudi pa je v tem obdobju slovenski narod premogel precej. K partizanom je prišel na preprost način. Hribar ga je poslal na naše območje nad vasjo Vrhnika. Takrat sem šel pred našim kosilom v specialno patroljo proti Vrhniki. Okoli 11. ure je Smeli čakal na zvezo z nami in odpeljal sem ga v naše taborišče. Ko sem pojedel, sem moral popoldne že na naslednjo zvezo, ker sem najboljše poznal prehode z Mokra do Krima, čez Bloško planoto in Loško dolino.

Takrat sem v štabu bataljona tudi poročal, da že imamo predvideno akcijo na italijansko postojanko Klanec. Zamisel o njej se je torej rodila med Šerčerjem, Fuksom in menoj in Hribarjem. V štabu bataljona so jo sprejeli in zahtevali, da moram takoj nazaj in sporočiti Šerčerju, da ni treba več čakati in da na naj akcijo hitro nekaj ur prespim in si spočijem, da bom potem lažje hodil v Loško dolino. V torek, 30. septembra ponoči in 1. oktobra 1941 v dopoldanskih urah, ko sem že skoraj prepešal celo Loško planoto, sem pri Metuljah srečal Ljuba Šerčerja, ki je bil namenjen v Ljubljano. Odhaja je tja, da bi še dobil plačo od Italijanov kot krajevni oficir. Sedela sva pri grmu in se pogovarjala. Začel sem mu poročati, kar ga je zanimalo in kaj vse sem opravil v štabu. Priprnil sem, da naj ne hodi v Ljubljano in pusti tisto italijansko plačo, ker ga bodo odkrili in bo vse narobe. Takoj mi je odgovoril, da ima še starš, ki jih mora vzdrževati. Dobro uro sva govorila, in to samo o akciji na Klance. Janez Hribar nam je obljubil vso pomoč, in sicer 20 fantov s terena.

Dogovorila sva se, da bo Ljubo nadaljeval svojo pot, jaz pa bom šel v akcijo. Ko sem se razšel z Ljubom Šerčerjem, sem v taborišču Loške čete pod Racno goró takoj začel pojasnjevati Smelemu (bilo je 2. oktobra 1941), da bova morala izvesti to akcijo midva. Tako sva se povezala s Hribarjem in z njim tudi določila čas napada na Klance. Priprava se je začela. V patroljah sva bila stalno s Smelim in sva si ogledala, kakšni so pohodi italijanskih patrolj ter še druge podrobnosti. Hkrati smo tudi v tabor odnašali hrano. V nedeljo, 5. oktobra, sva si šla ogledat še vas. Kot dva kmeta sva šla kupovat kravo h kmetu, o katerem mi je tudi Smeli povedal, da je celo z njim v sorodu. Med 9. in 10. uro sva se zadrževala na Klancih pri kmetu in kupovala kravo. Kmet naju je povabil v hišo in nama celo dal piti žganje. Tudi italijanski narednik je šel z nama v hišo in tudi njemu je ponudil žganje. Seržente je vse naše pogovore spremljal, kljub temu da ni ničesar razumel. Na njegovih prsih sem opazil značko fašista. Ogledoval naju je in začel tudi gospodarja spraševati o nama. Moral sem biti tiho, ker sem se bal, da ne bi izustil kake španske besede, kar bi bilo hitro narobe. Kmet je zatrdil, da sva iz mesta. »Kalabrež« se je pomiril.

Pod suknjičem sva imela vsak svoj samokres. In če bi Kalabrež še naprej sitnaril, bi se zanj slabo končalo. Moram pa pripomniti, da nisva ravno modro storila, ker sva šla na ogled Klancev. Vendar je bila vsa najina raziskava opravljena in pripravljena sva bila na napad na Klance. Tudi Janez Hribar, ki je imel nalogo, da pripravi svojih 20 fantov do ponedeljka, 6. oktobra, nama je sporočil, da so pripravljeni.

Hribar je organiziral dve skupini fantov: ena iz Loža, druga iz Podcerkve in Dan. Tako je bil napad na Klance določen od 7. na 8. oktober 1941, in to ob 23. uri. Fantje bi morali 7. oktobra ob 22. uri priti na določeno mesto, kilometer pred vasjo po kmečkem kolovozu. Tako je skupina 8 fantov iz Loža prišla pod vodstvom Jožeta Vidmarja, skupine iz Podcerkve – Dane pa ni bilo. V njej bi moralo biti 12 fantov.

Pozneje sem zvedel, da je Janez Hribar za to skupino zadolžil Franca Strleta iz Podcerkve. Ta mi je pozneje pojasnil, da si niso upali brez orožja in samo z nahrbtniki v takšno akcijo.

Dne 7. oktobra pred mrakom sva s Smelim krenila z našo skupino, v kateri je bilo 12 partizanov. Oboroženi so bili z zbrojevčkama. Vodil nas je Smeli, in to mimo Loža. V taborišču je ostal še komisar Fuks-Bunker. Po našem dogovoru je imel nalogo, da gre pri vaseh Vrhnika in Markovec v dolino po hrano. Če bi slišal streljanje naših in italijanskih mitraljezov okoli Starega trga, je bilo mišljeno, da bi s tem Italijane preslepil, da ne bi vedeli za našo zamisel. Tako sva ob 9. uri 7. oktobra prispela na določen kraj. Spominjam se, da se je tisti kraj imenoval Baragova ograda. Tu bi se morale vse tri skupine sestaviti pod mojim poveljstvom. To podčrtujem še posebno zato, da bo končno enkrat Strletu že jasno, kdo je vodil akcijo.

Skupina, ki jo je vodil Jože Vidmar, je prišla pravočasno na dogovorjeni kraj, medtem ko smo čakali skupino, ki naj bi jo vodil Strle, celo do polnoči, pa je ni bilo od nikoder. Čas med dvaindvajseto in triindvajseto uro je hitro minil, saj so tovariši prinesli s seboj v nahrbtnikih veliko dobrot. Ob triindvajseti uri pa sem že postajal nejevoljen in Smeli je celo predlagal, naj bi šli v dogovorjen napad brez skupine, ki smo jo zaman pričakovali. S Smelim se seveda nisem strinjal. Namen akcije ni bil samo napad, temveč bi morali tudi odnesti razstrelivo, za kar pa nas je bilo premalo. Razstreliti skladišče pa ni imelo nobenega smisla, saj smo prav to razstrelivo še kako potrebovali za akcije, ki smo jih načrtovali. Pa tudi na domačine smo morali misliti, saj bi vsako zaletavost in nepremišljenost partija stigo kaznovala.

Tedaj sem veliko premišljeval, zakaj ni bilo skupine fantov, fantov iz Podcerkve na dogovorjeni kraj. Nas je morda kdo izdal? Je vedelo za to akcijo preveč ljudi? Nas morda na Klancih čakajo Italijani v zasedi? Je vredno tvegati napad?

Ob 23.30 sem se odločil, da ne gremo v akcijo. S skupino fantov iz Loža smo se hitro poslovili, naša skupina pa je bila že okoli osme ure zjutraj v taboru.

V popoldanskih urah osmega oktobra pa se je iz Ljubljane že vrnil Ljubo Šerčer, ki se je strinjal z mojo odločitvijo. Kmalu zatem sva že načrtovala napad na Lož.

V nedeljo, 12. oktobra, smo dobili še pet novih borcev, med katerimi je bil tudi Cvetko Močnik-Florjan. Štab bataljona v Zali ga je poslal v našo Loško četo za komisarja. Florjan nam je prinesel tudi sporočilo, v katerem je pisalo, da mora Ljubo Šerčer pripeljati v Zalo celo Loško četo, češ, da nismo aktivni in da se izogibamo bojev z Italijani. V štabu bataljona smo bili pripravljeni odgovarjati za svoje početje, z obtožbo pa se nismo strinjali.

Že naslednji dan smo prispeli v Zalo. Ukazano nam je bilo, naj se nekoliko odpočijemo, kajti zjutraj med šesto in sedmo uro naj bi bil zbor naše čete. Ko smo stali zbrani pred svojim komandantom Nedeljkom, je ta zahteval, da Šerčer in jaz izstopiva iz zbora, da odloživa orožje, ga izročiva Smelemu, ki sta ga tisti trenutke imenovala za komandirja čete. Brez besed sva Smelemu izročila orožje in se po ukaz u komandanta Nedeljka napotila v nekaj sto metrov oddaljen štabni šotor. Tako razorožena sva sedla pred šotor in čakala, kdaj naju pokličejo na zaslisanje v šotor. Čakala sva skoraj štiri ure in že sva mislila, da se bo to za naju zares slabo končalo. Ko so naju v šotoru zaslitali in okregali za našo neaktivnost, jim je Ljubo Šerčer povedal naš načrt za napad na Lož in vzroke, zakaj nismo napadli zaselka Klanec. Očitno zadovoljni z najinimi odgovori so naju poslali v četo, ki jo je še naprej vodil Smeli.

Še isti dan smo krenili v Loško dolino. Z Ljubom Šerčerjem sva hitela načrtovati napad na Lož. Tako se je ponoči med 13. in 14. oktobrom vrnila na stare položaje Loška četa, ki je štela že 40 borcev.

Z Janezom Hribarjem smo hitro dobili zvezo, dobili smo tudi druge zveze, ki so bile nujne, kajti naša četa se je številčno okrepila. Šerčer, Smeli, Florjan in jaz smo edini vedeli za podrobnosti napada na Lož, Hribar in drugi, s katerimi smo imeli zvezo, pa so sicer vedeli, kaj načrtujemo, vendar nič določenega.

Smeli se je celo odločil, da gre domov v Lož in si italijansko postojanko z njenimi navadami natančno ogleda. Še ko je bil Smeli v Ložu, smo se dokončno odločili za napad na Lož, ki naj bi bil 19. oktobra ob 17. uri. S terena nismo dobivali takrat nikakršnih podatkov, tudi za Klance ne. Številne podatke, ki smo jih potrebovali, smo dobili pri Janezu Hribarju, o tistem neuresničenem napadu na Klance pa nismo več govorili.

V četo smo dobili še nekaj borcev za pomoč pri napadu na Lož. Prišli so iz šolskega bataljona, Ante Novak pa je bil komisar te skupine.

V okoliških vaseh so bili domačini, seveda z aktivnim delom Janeza Hribarja, dobrega seznanjeni z našim bojem proti okupatorju, z našimi cilji in težavami. Kljub številnejši četi s preskrbo hrane nismo imeli težav. Posebno smo se o tem prepričali dve leti zatem, ko je po teh krajih pustošila nemška divizija. Če ne bi imeli zavednih ljudi, ki so žrtvovali tudi zadnje živinčce iz hleva, bi bila naša bojna pot precej drugačna.

Stane Semič-Daki

40-letnica junaškega in poslednjega boja Pohorskega bataljona

Pohorski junaki so s smrtjo postali nesmrtni

Nihče ne ve, kdo zadnji se je zgrudil, z raztrgano dlanjo zaril se v sneg, in usne svoje smrti je ponudil, nihče iz boja ni spustil se v beg...

France Filipič

»Prestreljene smreke zevajo v nas, luknje že napol zrasle zevajo grozo. Tišina, neskončna tišina. Groza smrti plava med živimi in suhimi drevesi, med nagrobnimi kamni, med tišino in davno preteklostjo. Skozi smreke se nad nami vidi nebo in iz tal odseva diš smrti pohorskih junakov. Zatrte sanje in neizgovorjene besede, velike in

pevski zbor. Komendant bataljona je bil Rudolf Mede-Groga, politični komisar Jože Menih-Rajko, intendant in partijski sekretar pa Jože Urisek-Trpin. Zdravnik je bil dr. Dušan Mravljak-Mrož. Bili so torej močna partizanska enota. V neenakem boju, kajti sovražnik je bil številčno kar tridesetkrat močnejši, imel je tudi več orožja, je

pet ob obletnici. Sem prihajajo svojci iz raznih krajev naše svobodne domovine, celo iz Ljubljane, Beograda, Maribora, Ruš, Celja in od drugod.

Spomini še živijo

Na Osankarici, kjer je osrednji muzej pohorskim partizanom, smo se pogovarjali tudi z borcev Po-

ber, prava človeška dobrota je izžarevala iz njega. Bil je rudar. Doslej sem vsaj petdesetkrat obiskala kraj. Berta Požun je med okupacijo izgubila kar 17 sorodnikov. In kot mnogi se tudi ona zaveda, da brez žrtev ni zmage in brez zmage ni resnične veličine.

Ko smo se v dolgi koloni,

taljona iz Beograda, da se tako v mislih pogovori s svojo sestro Pepco in da skupaj s sorodniki obuja spomine na najdražje, ki jih ni več med njimi.

Ceprav Nada že mnogo let živi v Beogradu, še ni pozabila na pristno in lepo slovensko besedo, z majhnim narečnim poudar-

Štajerske, ki ni mogla, želela in smela upogniti tilnika germanskemu škornju,« ter dodaja: »Navdih in opomin mlademu rodu!«

Ko si ogledujemo spominsko sobo, se nam pogled ustavi ob fotografijah padlih pohorskih junakov, kjer ugledamo tudi fotografije treh mladih junakov – Šarhovi sinovi, ki so pobegnili iz taborišča Frohnleiten v Avstriji ter srečno prispeli na Pohorje k očetu, ki je bil borec Ruške čete. Vsi so potem bili borci Pohorskega bataljona. Padli so Alojz, Pepček in Vanček; zadnjemu je bilo komaj trinajst pomladi. Nemci so o Vančku pripovedovali v Rušah, da je bil skrit na vrhu smreke, od koder je izstrelil zadnji strel v nemškega vojaka. Takoj nato so drugi vojaki sestrelili Vančka s smreke in njegova kri je topila in barvala sneg pod košato smreko.

Borke Pohorskega bataljona

V revoluciji so povsem enako sodelovale ter se bojevale za svobodo tudi žene, matere, dekleta. Tako je pri Treh žeblih v neenakem boju s premočnim sovražnikom, ki je bil tudi mnogo bolj oborožen, padlo kar deset hrabrih bork, ki so se tako zapisale v zgodovino naše revolucije za zmago nad tirani. To so bile: Pepca Urisek, Ančka Vresk, Minka Namestnik, Ana Poprask, ml. Marija Pušnik, Ana Kotnik, Slavka Kranjc, Pavla Mede in Silva Breznik.

neuresničene želje, neizpesta pesem, svetle oči...« je v Metalurgu, ki ga izdaja Impol iz Slovenske Bistrice, zapisala mladinka Marta Špes.

Nekdo drug je zapisal: »Biti partizan 2. grupe odredov v letu dvainštiridesetem je pomenilo junaštvo in ponos. In v to grupo odredov je spadal tudi danes legendarni bataljon. Njegova poslednja bitka, osmega januarja 1943 – pred 40 leti je danes izpričana v številnih šolskih učbenikih, knjigah. Izšla je že tretja knjiga o pohorskih junakih, ki jo je napisal France Filipič.

Neme priče

Junaški boj in smrt 69 bork in borcev Pohorskega bataljona lahko danes primerjamo z junaštvom borcev 3. bataljona Prešernove brigade pa z junaštvom delavskega bataljona na Kadinjači, ki so branili umik vrhovnega štaba iz Učice leta enainštiridesetega, pa z boji borcev na Kozari, Sutjeski, kajti povsod so od sovražnih krogel, drobcev granat ostala na bojiščih preresetana trupla – neme priče neuklonljive vere v nov dan, v nove ideje, v svobodo, ki je bila tedaj, v letih 1941-1943 še resda daleč za obzorji.

Uničenju bataljona je sledilo 17. januarja 1943 še uničenje bataljonske patrulje. Izdano patruljo so Nemci obkolili na Završah nad Doličem. Štirje borci so ob poskusu preboja padli, dva sta zgorela, enega pa so ujeli. Tako je v nekaj dneh padlo skupaj kar 76 borcev in bork iz vrst Pohorskega bataljona. Danes so živi še trije.

V bataljonu je bilo 28 članov in 7 kandidatov komunistične partije ter 16 članov SKOJ. Imeli so svoj

vendar v boju s pohorskimi borci imel 19 mrtvih in 20 ranjenih. Nemci so sicer obžalovali svoje izgube, vendar so ugotavljali, da so neznatne v primerjavi z uspehom, ki da so ga dosegli, ko so uničili bataljon, ki je po njihovih podatkih izvedel 105 napadov, 6 večjih akcij in zažgal 9 objektov. Zato so o uničenju bataljona poročali Himmlerju, ta pa celo Hitlerju.

Oživelo Pohorje

V teh dneh je Pohorje, zlasti pa bojišče poslednjega boja pri Treh žeblih še posebej oživelo. Na kraj krvavega okupatorjevega zločina so prihajali še živeči borci revolucije, svojci

Stane Červič-Bojan

horskoga bataljona Stane Červičem-Bojanom, rojen je bil v Ljutomeru, sedaj živi v Radencih, ki je med drugim povedal: »Bil sem borec Ruške čete. Sredi decembra leta 1942 sem bil skupaj s Slavkom Ivanjšičem-Borisom poslan na ljutomersko-radgonsko območje. Tam sva bila spremljevalca Ivana Nemca-Vojka, člana IO OF Slovenije. Tako tistega tragičnega dne nisem bil v bataljonu.

Da borcev ni več, smo nekako deset dni po tem dogodku prebrali iz nemških časopisov. Sprva nisimo mogli verjeti, misleč, da je to le lažna nemška propaganda. Šele poznejše vesti so nas prepričale o kruti resničnosti. Pravza-

Sedem narodnih herojev

Po vojni so bili iz vrst Pohorskega bataljona razglašeni za narodne heroje Jože Menih-Rajko, dr. Dušan Mravljak-Mrož, Pavla Mede-Katarina, Alfonz Šarh-Iztok, Franc Vresk-Gustl, Minka Kerin-Minka in Franc Poglajen-Kranjc.

padlih junakov, mladina, taborniki, lovci, smučarji, pripadniki JLA in mnogi drugi, med njimi tudi delegacije iz pobratenih občin Svetožareva in Čičevca iz Srbije, ki so se poklonili spominu na žrtve kot že tolikokrat doslej.

Vsak borec, borka ima svoj preprost spomenik, izklesan iz pohorskega granita, čeprav ni nihče izmed borcev tam tudi pokopan. Svojci in obiskovalci prižigajo sveče, polagajo tudi sveže cvetje – kot nekakšen simbol življenja in v mislih obujajo spomine na padle junake ter se potem z nekakšno tesnobo v srcih vračajo po sicer dobro uhojenem snegu k Osankarici in v dolino. Mnogi se bodo k Trem žeblijem vračali še med letom, zagotovo pa zo-

Brez žrtev ni zmage

Na bojišče pri Treh žeblih je prišla s svojo vnukinjo tudi Berta Požun, rojena Vresk, sedaj živi v Jelovcu, občina Sevnica, ki je tu izgubila brata Franca Vreska-Gustla, sestro Marijo Pušnik. Padla je tudi bratova žena Anica Vresk. Težko nam je pripovedovala: »Za padec bataljona sem zvedela na Dolenjskem, kar me je hudo prizadelo. Brat je bil tako do-

Berta Požun

ki ji skorajda nisi videl konca, približevali kraju poslednjega boja pohorskih junakov, nam je pogled zastal ob ženi, ki je v desni roki držala dva šopka svežega cvetja.

To je bila Nada Uranjek, žena generala Drapšina. Živi v Beogradu. Že leta 1941

Nada Drapšin

je bila izseljena na Hrvaško. Njena sestra Ivanka Uranjek je bila kot ena prvih žensk talk ustreljena v Dobovi pri Krškem. Tedaj so okupatorji ustrelili še 9 moških. Nada prihaja redno vsako leto ob obletnici padca Pohorskega ba-

Rdeč nagelj na skupni grob

Spominske slovesnosti pri spomeniku pohorskih junakov se je udeležil tudi predsednik predsedstva CK ZKJ Mitja Ribičič, ki je bil tudi sam borec Pohorskega bataljona, pozneje politični komisar 4. operativne cone, danes je polkovnik JLA. K cvetju, vencem, ki so že krasili spominsko obeležje, izdelano iz kamna in brona, je položil rdeč nagelj kot simbol ljubezni in zvestobe svojim soborcem, ki so tu pred 40 leti izkrevavali do poslednjega borca, borke.

kom, ki ga imajo ljudje v Savinjski dolini.

Njihov boj je legenda

Slavnostni govornik Franc Poglajen-Kranjc, eden izmed preživelih borcev prvega Pohorskega bataljona je več kot 2000 udeležencem spominske slovesnosti pred spomenikom, pri Treh žeblih med drugim povedal: »Današnja slovesnost na tem prizorišču je tudi priložnost, da obudimo spomin na tisto veliko resnico, ki je bila med borci vseskozi v zavesti. Ni je namreč bilo naloge, ki je borci ne bi bili izvršili. V tem je rasla in se krepila moralopolitična moč naših borcev in našega ljudstva. Borci bataljona so rajši izbrali smrt kot suženjstvo. Sedaj nas nemi kamni sredi tega gozda spominjajo na njihov junaški boj in pogum in tragičen konec, na konec njihovih mladih življenj... Izročilo, ki so ga nam zapustili, jih bo ohranjalo nesmrtno, živ in neposreden bo ostal stik z njimi... Njihovo junaštvo je danes postalo legenda...«

Branili bomo svojo domovino

Ob našem obisku v muzeju pohorskih partizanov na Osankarici smo pogledali tudi v eno izmed knjig vtisov ter zabeležili »Obisk kraja krvavega boja in hoja po poteh junaškega Pohorskega bataljona sta nas globoko prevzela in opogumila hkrati. Branili bomo za vsako ceno svojo domovino.«

Nekdo drug je v imenu svoje skupine zapisal: »Polni bogatih vtisov stojimo presunjeni ob dokumentih Pohorskega bataljona in smo ponosni, da smo sinovi in hčere takšnega naroda«. In zopet: »Doživeti je globoko, človek ostane prevzet od veličine žrtvovanja zavednih ljudi

Ko pišemo o junaštvu pohorskih partizanov, naj omenimo, da imajo 8. januarja svoj krajevni praznik tudi prebivalci Ruš, kajti v boju pri Treh žeblih je padlo tudi precej borcev, ki so bili doma iz Ruš in tega dela Pohorja. Iz Zgoranjega Smolnika so bili doma tudi Alfonz Šarh-Iztok in njegovi trije sinovi. Mnogi so prav tako odšli po poteh pohorskih junakov in korak jim je zastal pri spomeniku pri Treh žeblih, kjer so se poklonili junakom, katerih preresetana telesa počivajo na pokopališču v Gradcu, le njihova revolucionarna kri je za vedno iztekla med korenine smrek in rodili so se novi junaki, ki so nadaljevali začeti boj pohorskih junakov do končne zmage nad sovražnikom.

Resnica je, da nikoli ne bomo in ne smemo pozabiti na vse junake revolucije, ki so v hudi in neizprosni vojni darovali svoja življenja za svobodo. Ne smemo pozabiti na njihove svetle vzore iz revolucije. Voja je že daleč, vendar je ne smemo nikoli pozabiti in tega tudi nečemo in ne moremo. Preveč je dragoceno vsako človeško življenje, preveč je bilo v zadnji ljudski revoluciji žrtev, da lahko danes v miru živimo in ustvarjamo, kajti ljudje – borci so v vojni bolj kot sebe ljubili domovino, živeli in umirali zanjo.

Franjo Hovnik

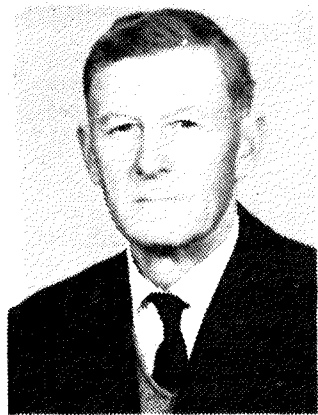
Nič ni pretežko za narod, ki se je kalil pod Titovim vodstvom

Tako pravi nosilec partizanske spomenice – Potočanov Janez iz Markovca v Loški dolini, ki je med partizani bolj poznan pod ilegalnim imenom Valodi Harašo

Skopa kraška zemlja ni zmogla preživljati siromašnih ljudi, zato ni čudno, da se je začelo izseljevanje že v letu 1857. Leta 1895 je odšel v daljno Brazilijo Janezov oče. Kmalu se mu je pridružila še mati in tako sta se prva otroka rodila v San Paolu. Janez se je rodil 2. 1. 1903. leta. Delala sta na kavnih plantažah in kmalu spoznala, kako trd in grenek je tuj kruh. Prisluzila sta le toliko denarja, da sta se z družinico vrnila domov ter 1912. leta kupila skromen dom v Markovcu, kjer so se jim rodili še trije otroci.

Med prvo svetovno vojno je bil Janez hlapec pri Lukovih, nato pa pri Rankočih v Markovcu. V posebno lepem spominu mu je ostal Lukov gospodar. »Denarja ni bilo«, pravi Janez, »zato so revnim dajali v šoli »ubogi list«. S tem smo si lahko nabavili najnujnejše šolske potrebščine, od vojakov pa smo dobili hrano. Po vojni sem se vrnil na dom. Leta 1924 sem bil vpoklican na služenje vojaškega roka v Prizren, nato pa v Džakovico. Po odsluženem vojaškem roku sem se vrnil v Loško dolino. Tu sem ostal do leta 1929. Občutil sem krivice izkoriščanja, zato me je gnalo v svet. Tako sem prišel v holandske rudnike. Tam sem delal leto in pol. V tem obdobju sem navezal stike z naprednimi delavci, ki jih je vodil komunist Alfonz. Bil je povezan z nemško KP, zato ni bilo težav, ko smo se delavci iz Holandije

pridružili veliki stavki v Essnu. Takrat sem dobil od holandskega zdravniškega, ki je bil tudi komunist, zdravniško opravičilo in zaradi manjkajočih dni nisem imel težav v rudniku.

V Nemčiji smo se srečali s tovariši Dimitrovom, Danevom in Popovom. Dobili smo partijsko literaturo in smernice za delo. V Nemčiji se je začel bohotiti Hitler, zato smo zaslutili, kaj nas čaka. Domov nisem mogel, treba pa se je bilo umakniti iz Holandije. Toda kam? Pomagali so nam nemški komunisti in nam omogočili legalni odhod v Rusijo. Tudi tam sem delal v rudniku v bližini Moskve, stanoval pa sem v delavskem domu. V veliko oporo sta mi bila mlada jugoslovanska študenta Vili Steklov in Ilija Pankovski. Bila sta Slovenca, pravih imen pa nisem nikoli zvedel.

S tovarišem Titom sem se srečal v Moskvi v klubu Internacional. Vsi so ga klicali Stari, Pokazal

pa mi ga je Vili Steklov. Od takrat naprej sem še bolj študiral partijsko literaturo, sodeloval v debatih krožkih, tako sem bil popolnoma seznanjen s stanjem v stari Jugoslaviji in z nalogami, ki so me čakale v domovini. Iz Rusije sem se vrnil jeseni 1939. leta. Ljudje me niso poznali. Doma sem čakal navodila. V tem času sem bil vpoklican na orožne vaje v Ribnico. Bil sem skupaj z domačini in presenetile so me njihove predstave o prihodnosti. Zame so bili nezanesljivi, moje spoznanje pa je bilo potrjeno ob kapitulaciji stare Jugoslavije.

Kakšna zmeda je nastala med takratnimi oficirji. Eni so se hiteli preoblečiti v civilne obleke, drugi so z uniform trgali čine, tretji so hoteli poveljevati, ampak komu. Pretežen del vojakov se je razbežal. Ostal sem sam z nekaj oficirji in polnim hlevom konj. Oficirji so mi ukazali, naj na vozove naložim orožje, municijo in obleko ter to primerno skrijem. Odpeljal sem v Zapotok. To mi je svetoval komunist Zajc, doma iz Zapotoka.

Nato sem tudi sam slekel vojaško uniformo. Pri Zajcu sem dobil civilno obleko, od nekoga pa kolo in se tako mimo dveh italijanskih zased na velikonočno nedeljo pripeljal do doma. Ljudje v dolini, razen vaščanov, me niso poznali, zato sem bil neprestano pod drobnogledom. Sestra Anica-Smilka Hribar je bila doma šivilja. To je bila dobra

konspiracija. Kljub temu so k njej prihajali klerikalni ljudje, samo da bi videli, kaj delam.

V našem hlevu, ko smo obtrgovali korenje, sem bil septembra 1941. leta sprejet v partijo. Sprejela sta me je Jokel in Očka. Takrat so postali člani partije tudi tile tovariši in tovarišice: moja sestra Anica-Smilka, Janez, France, Ivanka in Tone Zigmund, »Baštкови« iz Vrhniške. Sekretar je bil Franc Plos. Sestra Anica-Smilka je bila ta dan tako ponosna, da je odšla na podstrešje domače hiše ter na tram z žebčjem izpisala datum 20. 9. 1941. Napis se je ohranil do pred kratkim. Ko smo ostrešje zamenjevali z novim, se je tram izgubil. Ob sprejemu v partijo sem dobil naloge. Organiziral sem osvobodilne odbore, zbiral hrano ter sanitetni material, pridobival ljudi za našo stvar in jih politično osveščal. To delo je bilo nevarno, toda jaz sem si že v Rusiji pridobil toliko izkušenj in znanja, da mi to ni delalo težave.

Ko pa sem pri ovaduhih v Loški dolini postal sumljiv, sem po nalogu štaba NOV prekinil z delom na terenu ter odšel v NPD (notranje politično delo) na Mačkovec na Bloke. Tam smo tiskali Poročevalec, nakar sem bil premeščen v Šerčerjevo brigado, kjer sem bil borec in politični delavec. Leta 1943 sem bil na partijskem tečaju v Kočevskem Rogu. Dobil sem nalogo, da mobiliziram

ljudi v okolici Parga in Broda na Kolpi.

Veliko lepega, še več pa je bilo hudega med NOB. Nikoli ne bom pozabil tistega usodnega februarkega jutra leta 1942, ko sem skozi hišno okno zagledal kolono italijanskih vojakov, ki se je približevala naši hiši. Takoj sem pomislil na izdajo, saj me je prejšnji dan obiskal Aleš Bebler. Izročil mi je pismo, ki sem ga še isti dan odnesel učitelju Čuku v Loški potok. Hitro sem reagiral. Mirno sem odšel v hlev, odvezal živino ter jo gnal napajati na breg. Ko sem prišel do primerne kraja, sem po ozki brvi smuknil na drugo stran vasi ter iz grmovja opazoval situacijo v vasi. Najprej so se ustavili v naši hiši, nato pa so odšli k sosedu. Odgnali so Valkevega očeta in njuna dva sinova Ludvika in Stanka, Viktor pa je bil že partizan. Na srečo so se vsi trije vrnili iz internacije. Moram pa povedati, da je bil na čelu italijanske kolone zloglasni izdajalec iz Velikih Blok Fundel (po direktivi klerikalnega duhovnika iz Starega trga pri Ložu Kramariča in Presetnika)

Prvi aktivisti so v Loško dolino prišli iz Ljubljane, in sicer: Novak-Očka, Franc Popit-Jokl, Marko Godina in Janez Hribar. Jakla so leta 1942 Italijani ujeli, pa mu je s pomočjo domačih aktivistov v Loški dolini uspelo uiti.

Proti koncu vojne so me poslali v Bari in tam

sem doživel najsrečnejši dan – zlom nacističnega tabora, pa tudi enega od mnogih žalostnih dni, ki so se dogajali v osvobodilni revoluciji. Na ladjo Ljubljana smo namreč vkrkali 400 ozdravljenih partizanov. Že po nekaj milijah je ladja naletela na podvodne mine in se potopila z vsemi ljudmi na njej.

Sedaj se na občasnih srečanjih še videvam s sodelavci. Nekateri me obiskujejo doma. Za sodelovanje v NOB imam priznan status spomeničarja, imam pa tudi več visokih državnih odlikovanj.

Na vprašanje, kako gleda na današnjo situacijo, je rekel: »Pri vsakih spremembah so težave in tudi pri teh so. Samo nikdar ne smemo podvomiti, da se jih ne da premagati. Kljub temu, da imamo sovražnike socializma in samoupravljanja, nam vendar niso nevarni, ker naroda, kakršni smo mi, ne more zlomiti nobena sila.«

Po vojni se je Janez poročil z Marijo Lovšinovo iz Vrha nad Želimljani. Bila je terenska aktivistka. Imela je štiri brate. Trije so bili partizani, eden pa je umrl v zloglasnem nacističnem taborišču Mauthausen. Janez je oče dveh sinov, eden je tehnik v Kovinoplastiki Lož, drugi pa je mornariški oficir v Pulju.

Krajani Loške doline, posebno pa mlajše generacije, smo ponosni, da imamo še takega človeka, ki je bil vse življenje bорец, revolucionar, borec za pravičnost, enakopravnost in mir med ljudmi.

Ob njegovem visokem življenjskem jubileju, 80-letnici, mu želimo še dosti zdravja, da bi nas še spodbujal in nas usmerjal po poti revolucije.

Ela Špeh

Miloš
Rutar

NARODNI HEROJI

14

PREDVOJNI ŠPORTNIKI

Zvonko
Runko

Pobudnik za ustvarjanje množičnega razpoloženja

Narodni heroj Viktor Avbelj, ki je bil med vojno partijski delavec v Šiški, se spominja enega svojih najozžjih mladih sodelavcev: »Zvonko Runko-Pavle je bil eden tistih mladih ljudi – revolucionarjev, ki so že v rani mladosti spoznali socialne krivice takratne družbe. Pobudo in oporo za svojo napredno politično usmerjenost je dobil

najprej v svoji družini (stanovali so v barakah na Černetovi ulici v Šiški) in v svojem takratnem življenjskem okolju. Zavestna politična dejavnost, ki jo je v tem času razvijala in vodila komunistična partija, ga je privabila k načrtnejšemu političnemu delovanju, zlasti po kongresu KPS, ko so se začela prizadevanja za legalizacijo in krepitev partije in njenega vpliva.

Zvone je imel šestnajst let, ko so ga sprejeli v SKOJ. Takrat je bilo treba z dejanji dokazovati svojo napredno zavest in miselnost ter pripravljenost za aktivno sodelovanje pri uresničevanju partijske politike. Leta 1937 je bil Zvone zaradi svojega političnega delovanja izključen iz vseh srednjih šol v Jugoslaviji, kar ga je samo še bolj prepričalo, da je njegovo mesto v revolucionarnem boju za novo, pravičnejšo družbeno ureditev.

Leta 1937 se je zelo okrepilo ljudsko frontno gibanje z zelo jasno notranjo in zunanjo politično usmeritvijo: za mir, proti grozečemu fašizmu, za prijateljstvo s Sovjetsko zvezo, za pomoč španski revoluciji, za enotnost delovnih ljudi, za politično in ekonomsko enakopravnost, za svobodno in enako volilno pravico... To je bila tudi vsebina izletov in taborov, ki jih je v okviru ljudske fronte vodila partija, to je bila vsebina raznih manifestacij in demonstracij, to je bila politična platforma naprednih sil ob predstaviških volitvah.

Zvone Runko-Pavle se je aktivno udeleževal tega političnega življenja. Bil je med organizatorji in pobudniki za ustvarjanje potrebnega množičnega razpoloženja. To obdobje je bilo tudi najboljše šola za idejno-politično graditev in utrjevanje.

Zelo pomembno je bilo delovanje delavskih kulturnih društev Vzajemnost, kjer so se neposredno povezovali vsi sloji takratne slovenske družbe: napredni delavci, kmetje in izobraženstvo. Prav zaradi takšne družbene vloge je bila Vzajemnost, tako kot pred tem Svoboda, prepovedana.

Zvone Runko je delal takrat v šišenski Vzajemnosti. Poleg znanih aktivistov (Tončka Žerjale, Mirka Zlatnarja in drugih) je bil Zvone med najaktivnejšimi člani društva. Udeleževal se je dela v sekcijah, zlasti v dramskih.

Zvonetovo predvojno politično delovanje, njegova povezanost z napredno mladino svojega kraja, mu je omogočilo, da je v prelomnem letu 1941 lahko veliko prispeval k uspešnemu razvoju NOG v severnem delu Ljubljane. Številni mladinci so se pod njegovim vplivom in vodstvom organizirali v bojne skupine. Le-te so izvrševale razne diverzantske akcije na sovražnikove ustanove, prometne naprave, sredstva za zveze... S tem so prispevali k razvoju in oblikovanju podobe in politične dejavnosti Osvobodilne fronte. Pozneje so člani teh bojnih skupin sodelovali pri oblikovanju jeder prvih partizanskih enot.

Akcija sredi Ljubljane

Dva športnika iz Spodnje Šiške Zvonko Runko-Pavle in Franc Stadler-Pepe sta za svoja junaštva v VOS dobila red narodnega heroja.

»Zvonka Runka sem kot sosedo iz Spodnje Šiške poznal že pred vojno. Skupaj sva

telovadila pri Svobodi in Sokolu, na Savi pa smo igrali nogomet in odbojko. Zvonko je bil že kot mlad gimnazijec član SKOJ, leta 1937 pa so ga izključili iz vseh šol v Jugoslaviji«, pripoveduje Franc Stadler-Pepe. »Zadnja leta pred okupacijo tudi ni več telovadil pri Sokolu, ker je bil s Cirilom Mravljem eden tistih, ki so se bojevali proti politiki JNS v Sokolu. Rad pa je zahajal v gore, v stene Špika, na Storžič, v Kamniške in Julijce. Policija ga je celo aretirala na enem izmed vzponov na Storžič. Že pred vojno je bil prizadeven v delavskem društvu Vzajemnost. Čeprav je bil mlajši od nas, je bil vendarle nekakšen naš politični vođa, saj je bil že pred vojno član partije.

Tako kot druge napredne mladince iz Spodnje Šiške me je z OF povezal Zvonko Runko. Sedaj je resnično postal naš vođa. V pripravah akcij je bil natančen, odločen in dosleden. Vse je natanko pretehtal in razmislil. Ko nam je na sestanku razdelil naloge, nam je bilo takoj vse razumljivo. Z Runkom sva sodelovala v mnogo vosovskih akcijah. Ena takih je bila, ko smo s sodelovanjem Narodne zaščite iz Mestnega doma sredi dne odpeljali okoli 300 novih vojaških odevi, ki so bile partizanom še kako potrebne pred prihajajočo zimo.«

Tik pred začetkom vojne je vskladiščila mestna občina pri sanitetnih oddelkih za prvo pomoč vse potrebno za primer zračnega napada na Ljubljano. Eno takih skladišč je bilo v Mestnem domu nasproti Vodnikovega trga.

Za uspešno izvedbo akcije je Ludvik Štemberger preskrbel nekaj kap mestnih delavcev in še posebno »potrdilo« za prevzem dvesto šestindeset odevi. Jože Smrekar in Anton Snój sta najela prevoznika Franca Kušarja z Glinca, češ da bo od Rdečega križa prejel nekaj postelj za begunce s Štajerskega in Gorenjskega. Štembergerjev najozžji sodelavec prof. Drago

Vedno je vedel, kaj storiti

Primorska zemlja je v svoje naročje sprejela še enega svojih predanih borcev za svobodo, Jožeta Kokošarja-Metoda, doma iz Tolminskega Loma.

Rodil se je 1908. leta v številni družini, po domače pri Kotlarju. Izučil se je za krojača, a je že zelo zgodaj občutil socialne krivice, ki so pestile primorske ljudi v težkih letih pod italijansko okupacijo. Ko je bila naša slovenska beseda potisnjena le še za zapetček, so se pogumni fantje in dekleta, kljub fašističnemu nasilju, oglašali sredi vasi s slovensko pesmijo. Med njimi je bil vselej tudi Jože Kokošar, saj se je že mlad rad družil s pevci. Ko se je preselil v Levpo, je tam že vodil domači pevski zbor. Gojil je slovensko pesem in v njem se je vse bolj utrjevala narodna zavest.

Prišla so leta hudih preizkušenj za našo domovino. Jože Kokošar je že zelo zgodaj vedel, kje je njegovo mesto. Iz videmskih kasarn, kamor so ga bili vpoklicali v italijansko vojsko, je pobegnil k partizanom. Bil je eden prvih partizanov na Tolminskem. Devetega junija 1942. se je pridružil Vojkovim borcem Oktobra 1942. so ga sprejeli v zaščitno enoto pri štabu Soškega odreda, ki mu je poveljeval Mirko Bračič. Poleg zavarovanja je ta prištabna enota skrbela tudi za kurirske, obveščevalne, prekrbovalne in druge naloge. Zaupano ji je bilo tudi zavarovanje sedeža pokrajinskega političnega vodstva NOB na Primorskem, ki ga je vodil dr. Aleš Bebler.

Ko se je štab odreda, kasneje 3. operativne cone, preselil, na Banjščice in na območje Tolminskega Loma, je po zaslugi Jožeta Kokošarja štab dobil svoje domovanje v bunkerju pri domačiji Kokošarjevega brata Andreja. Kot številne druge družine v Lomu, so tudi pri Kokošarjevih vsi delali za partizane. Samo v kakšnih razmerah so bunker gradili komandir zaščitne čete Tone Ferjančič-Zvonko ter oba brata Jože in Andrej Kokošar! Zunaj je po vseh Banjščicah divjala italijanska čistka, padale so prve partizanske žrtve, prav v Lomu je padla v tistih dneh prva partizanka na Primorskem Vida Krošelj iz Cerknice. Bunker

v Kotlarjevem hlevu je bil kljub težavnemu gradbenemu delu in kljub temu, da je tam okrog kar mrgolelo italijanskega vojaštva, v 10 dneh zgrajen. V njem je kasneje dobil svoj sedež tudi Pokrajinski komite KPS za Slovensko primorje, ki ga je vodil Aleš Bebler.

Plošča, ki jo je ZZB NOV Tolmin po osvoboditvi dalo vzidati na Kokošarjev hlev, bo še poznim rodovom pričala, kako pomemben je bil delež te družine v NOB. Na plošči piše: »Na tem mestu je bil sedež štaba III. operativne alpske cone in sedež Pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko primorje od novembra 1942. do avgusta 1943.«

Po jesenski nemški ofenzivi 1943. leta je Jože Kokošar-Metod postal vodja partizanske ciklostilne tehnike Čaven, ki je imela svoj sedež v Rutu nad Kanalskim Lomom.

Člani tehnike »Čaven« pozimi 1943. pred domačijo Milke Murovec v Rutu, kjer je bil sedež tehnike. V sredini (sedi) Jože Kokošar-Metod, vodja tehnike

mom, v domačiji Milke Murovec. Novembra 1944. pa je bil postavljen za okrožnega kontrolorja tehnik za Severnoprimorsko okrožje. To funkcijo je opravljal do konca vojne.

Ljubezen do petja, ki ga je tako prevzemala že od mladega, ga je gnala h glasbi. Kot samouk se je naučil igrati violino, harmoniko, orgle, itd. Ob njegovi spremljavi ali pod njegovim vodstvom so peli zbori na partizanskih mitingih. Njegov čudoviti »solo« pa je neštokrat vzpodbujal borce, aktiviste, da so vztrajali. Marsikomu, in gotovo tudi tovarišu Le-

skošku-Luki, ko se je mudil v Lomu v štabu 3. operativne cone, je ostal v neizbrisnem spominu večer, ko je Metod pri Bevkovih tako čudovito zapel pesem o Tolminskem grofu, ki nas ne bo več tepal. Ta ljubezen do petja ga je spremljala tudi po osvoboditvi. Poleg družbenopolitičnega dela, bil je predsednik občinskega ZZB NOV Tolmin, je ves čas hodil v Lom in tam vodil domači pevski zbor. Hkrati je vodil zbor v Zatočninu in še kje. Nepozabno doživetje za njegove pevce je bilo brez dvoma 1. maja 1946, ko so z nekaj tisoč drugih pevcev s Primorske peli na stadionu v Trstu – vsem mrkim in izživalnim »čerinom« navkljub. Kasneje se je preselil v Deskle, kjer je tudi sklenil svojo življenjsko pot.

Delež Jožeta Kokošarja-Metoda kot borca, partizana, aktivista pomembno bogati

zgodovino NOB, njegovega domačega kraja in širše Primorske. Domačini Loma, ko so lani postavili spomenik žrtvam svojega kraja, so tovarišu Metodu izkazali priznanje s tem, da so prav njemu kot prvoborcu teh krajev zaupali čast, da je odkril spomenik. Tedaj je tudi poslednjič s svojim pogledom objemal kraje, koder so ga med NOB neštokrat vodile partizanske steze in odgovorne dolžnosti: Rut, Dolgi Laz, Kremence, Kal, Široko, pa še vse tja prek Tolminskega in Kanalskega Loma.

Mira Pagon

Sporočilo 85-letnega partizana Vučka Vučkovića z Uble pod Orjenom

Varujte svobodo

Aktiv borcev NOV TOZD za transport (železniške tovrne postaje) Ljubljana Moste se je letos podal na pot obnavljanja tradicij NOB v Hercegovino na tromejo s Hrvaško in Črno goro. Na Ublo (1200 m), visoko planoto jugozahodno od Orjena (1895 m), tik nad Boko Kotorsko in Dubrovnikom, v trikotu s Trebinjem. V bližnji dolinici je vodnjak z ledenomrzlo vodo, ki je sicer tod sploh ni. Ob poti je spominsko obeležje iz NOB. Tu se je avgusta 1941. leta zbralo 14 narodnih herojev, med njimi legendarni Sava Kovačević in znani Vlado Šegat, da organizirajo vstajo v teh krajih.

Vodnik tolmači potek. Zapijmo naše partizanske pesmi. Naenkrat, čuj kravje zvonice. Iz gozda stopi visok zagorel mladenič. Napojil bo živino. Obstane... »Moj ded je bil tudi partizan, za tem grčem je hiša«, mu je ušlo in že ga ni bilo več.

Podamo se tja. V gostem rastju iz kamna klesana

Sloveniji, povzame besedo. Vsi ga poslušajo, molče. V očeh potomcev vidiš ljubezen, spoštovanje in ponos. Po okoliški poti nas pripelje k spomeniku. Vučko se opira na palico, naime. Vse telo mu drgeta od napa. A ne da se. Ko ga obstopimo, se dvigne kot steber. Beseda mu teče jasno, odločno, v krajših predahih. Malo govori, veliko pove.

»Delal sem v Kanadi, med prvimi sem se prijavil v zavezniško misijo. Kar 121 dni smo se vozili z ladjo prek Atlantika. Nič koliko ladij so potopili Nemci. Na stotine ljudi so pred mojimi očmi požrli morskimi psi. Krvav je bil davek svobode«, se je zamislil in obnemel.

In že je bil v mislih v Sloveniji. »V partizanskem Rogu sem bil skupaj z Borisom Kidričem, s Francetom Leskoškom-Luko in drugimi. Priključil sem se našim. Dobro se spominjam Velike planine in tovariša Kranjca (verjetno Franca Poglajna,

Molk. V šelestenju vetra zbira Vučko misli. Vročina. Po hrbtu teče znoj. Orjen kot za uteho diha v nas svoje hladne sape. Le on najbolje ve, da so bili tod kraji pokolov, ubijanja. Ustaši, domobranci, četniki, Hrvatje, Hercegovci, Srbi, Črnogorci, Italijani, Nemci, izdajalci vseh vrst, pa hrabro ljudstvo s partizani, štiri dolga leta. Redko kdo je ostal.

»Tovariši, varujte svobodo! In bratstvo in enotnost naših narodov«.

Potem ni več govoril. A njegovo srce je potovalo po prostranstvu svobode. Čutili smo to.

»Sredi pušk in bajonetov« je nastala ta sveta svoboda. »Sredi mrtvih straž« narodnih herojev se ohranja v srcih tamkajšnjih ljudi. Ob nekaj litrih mleka težko priganiti vsakdanji obstoj je ohranila Ubla svoboden, čist, sposoben, da kljubuje vsem težavam. Tam ni stabilizacije. So pa jasna pota, ka-

Člani aktiva borcev NOV TOZD za transport Ljubljana Moste z Vučkom

Foto: Miroslav Meden

ograja, enak hlev, enaka hišica. Predstavitev – poljubi, pozdravi. Za tri rodove jih je bilo. Ded Vučko Vučković, starih belih las in brkov, član zavezniške misije v partizanskem Rogu, partizan v

op. u.). Boje smo končali 15. maja 1945. leta v Velikovu. Rad se spominjam hrabrih borcev Slovencev. Prisrčno pozdravite Luko, Kranjca in vse tovariše v boju. Morda se me bo kdo še spomnil«.

ko sleherniku in nam vsem priti iz sedanjih težav. Le tako kot Vučkovi naj se »pomika naša četa v hercegovski kras«. Mar ne, Vučko?

Vincenc Šebenik

Stepišnik je dobro poznal razmere in prostore v Mestnem domu, kjer je bil v službi. Odeje so bile vskladiščene v drugem nadstropju desnega stopnišča v prostorih mestnega fizikata.

Odbor OF v Mestnem domu pod vodstvom Ludvika Štembergerja je dal pobudo, da odeje »rekvirirajo« za potrebe partizanov. Stepišnik je priporočal, naj bi akcijo izvedli v soboto popoldne, ko so bile v službi samo snažilke.

»Ko je bilo tako vse predvideno in dobro pripravljeno, je zbral Zvone Runko skupino vosovcev, ki naj bi akcijo neposredno izvedli. To skupino je sestavil iz dveh že organiziranih udarnih skupin iz Šiške. V eni skupini sta bila brata Zlato in Brane Božič, Nada Camernik in Marijan Seliškar, ki je edini iz te skupine preživel vojno. Ti so se tik pred akcijo zbrali pri »Figovcu« in dobili od Zvoneta potrebna pojasnila in navodila. Drugo skupino, v kateri smo bili pokojni Jože Dolhar, Gorazd Skoporec in jaz, pa je obvestil Zvone posamič in nam naročil, naj bomo v soboto, 11. oktobra, natančno ob 17. uri pred Mestnim domom,« se po toliko letih živo spominja uspešne akcije heroj Franc Stadler-Pepe.

»Tako smo tisti deževni sobotni popoldan eni od Figovca, drugi od drugod, posamič prihajali pred Mestni dom. Prišel je tudi Zvonko Runko, ki je vodil akcijo. Kakor je bilo dogovorjeno, se je pripeljal tudi šofer s tovornim avtomobilom. Z njim je bil še brezposelni delavec Kunstler, da bi mu pomagal nakladati postelje. Oba sta bila namreč prepričana, da gre za »legalen« prevoz odej za begunce. Zato sta bila verjetno malo presenečena, ko sta našla tam že toliko »pomočnikov«. Še bolj pa sta bila začudena, ko je sedel Brane Božič brez kakršnegakoli pojasnila k njima v kabino. Na srečo nista vedela, da ima Brane pištolo v žepu.

Okrog Mestnega doma in v njem je bilo polno italijanskih gasilcev, ki so imeli sedež v istem poslopju. Zato je bila Nada Camernik določena za stražo, da bi nas pravočasno opozorila na morebitno nevarnost. Janez Vrhunc nam je izročil kape mestnih delavcev in šli smo na delo. Ker je bila

Zvonko Runko (desno) s prijateljem Mlinarjem na zimskem vzponu na Grintovcu

akcija dobro pripravljena, podatki točni, kape pa »uradne«, smo lahko brez težave izpraznili skladišče. Delali smo naglo kot še nikoli. Toda kljub temu, da je z nas curkoma lil pot, se nam je zdelo, da gre delo še

vse prepočasi od rok, saj smo morali nositi težke vojaške odeje iz drugega nadstropja do kamiona. Zato sem odprl okno na stopnišču. Tovariši so mi nosili odeje do okna, jaz pa sem jih metal iz drugega nadstropja kar naravnost na kamion. Razen odej smo našli v skladišču tudi nekaj sanitetnih torb.

Seveda si nismo mogli kaj, da ne bi naložili tudi teh torb, saj smo vedeli, kako nujno potrebujejo partizani obveze in vse drugo za prvo pomoč. Vse je šlo gladko, le snažilka nas je čudno opazovala. Zato sem ji de-

jali: »Preklete, še v soboto popoldne moramo delati!«

Nada je stražila pred Mestnim domom. Takoj se ji je pridružil italijanski gasilski miličnik, se ji vneto dobriklal in ji ponujal cigarete. Kar naenkrat je začelo nekaj zvoniti – verjetno so Italijani preskušali alarmne zvonice na avtomobilih. Mi tega sploh nismo slišali. Le nosili smo in metali, metali in nosili. Nada pa se je zaradi zvonjenja močno prestrašila in nam je pravkar hotela dati dogovorjeno znamenje, češ da je nevarno, ko je videla, da smo že končali delo. Kamion je bil naložen v rekordnem času – v dobrih desetih minutah – in je odpeljal skoraj 300 odej za čete, ki so delovale v neposredni bližini Ljubljane. Razšli smo se vsak na svojo stran. Čeprav se nismo prej nič domenili, se je »figovčeva« skupina spet znašla pri Figovcu ob vrčku piva, Jože Dolhar in jaz pa sva si privoščila znano »kmečko ohcet« pri Košaku v današnji Čopovi ulici, kjer smo se pozneje še večkrat sestajali pred akcijami in po njih.

Prevzelo nas je zadovoljstvo in veselje nad uspešno izvršeno nalogo. Čutili smo, da smo izvršili tudi mi svojo dolžnost, da je tudi to pomembno, čeprav je vsak od nas želel oditi v gozdove.

Italijani so šele čez nekaj dni odkrili prevaro. Besneli so, zasliševali in vse vprek zapirali ljudi iz Mestnega doma, predvsem seveda vse tiste, za katere so sumili, da delajo za osvobodilno gibanje. Čeprav so vneto iskali tudi »neznance«, ki so odnesli odeje, niso dobili niti enega iz naše udarne skupine. Ko so med drugimi zasliševali tudi snažilko in jo vprašali, kaj ve o »predrznih krajih«, je vzklila: »Kako naj bi vedela, za kaj gre, saj so imeli kape mestnih delavcev in potrdilo! Le to se mi je čudno zdelo, da mestni delavci tako hitro in pridno delajo.«

Se nadaljuje

Vsi člani odbora obsojeni na smrt

Šestdeset let smučanja v Ratečah

Decembra lani so v krajevnih skupnosti Rateče praznovali 60-letnico Smučarskega društva Rateče-Planica. Kako so leta 1922 ustanovili klub in o smučanju v Ratečah do konca druge svetovne vojne se spominja eden prvih ustanoviteljev kluba Maks Juvan iz Rateč.

»Sam sem začel smučati, ko mi je bilo deset let. To je bilo med prvo svetovno vojno. Sam sem naredil smuči iz bukovega lesa. Bile so en meter dolge. Smučala sva skupaj s sosedom Šumarjem – Janezom Kerštanjem. Po prvi svetovni vojni pa smo bili že vsi starejši in večji. Moj letnik je bil tokrat star sedemnajst let. Smučali smo v Voglah in v Slatnah. In takrat se je porodila misel, da bi se malo bolj organizirali in bi ustanovili smučarski klub. Tudi Vinko Jalen je smučal in smo ga vprašali, če bi on prevzel vajeti. Pristal je in prvi odbor kluba je bil voljen leta 1922.«

Izvolili so prvi odbor smučarskega društva Rateče, katerega predsednik je bil Vinko Jalen, tajništvo kluba je prevzel Janez Kerštanj, blagajnik je bil Franc Tof, člani pa so bili Maks Juvan, Franc Žerjav in Jože Petrič. Rateški smučarji so se takoj po ustanovitvi povezali s smučarsko zvezo, začeli resno smučati, za pomoč pa so prosili inž. Janka Janšo iz Dovjega, da jim je pokazal, kako se pravilno smuča.

»Mi smo vadili v nedeljah popoldne,« se spominja Maks in nadaljuje: »Tekmovati smo začeli najprej v svo-

jem klubu in to v tekih na 15 in 18 kilometrov. Tekaška proga je bila speljana iz Rateč do Tamarja in za Savo do Podkorena in nazaj v Rateče. Potem smo se odločili, da bomo tekmovali v zveznem merilu. Z Emilom Žerjavom sva tekmovala v Kranjski gori, na Jahorini, v Bohinju... V tistem času je bila udarniško narejena tudi dvajsetmeterska skakalnica za železnico v Planici. Smučarsko društvo je sklenilo, da bi začeli učiti smučati tudi turiste, saj se je začel v Ratečah razvijati tujski turizem. Z Emilom Žerjavom sva se udeležila smučarskega tečaja na Kravcu, kjer nas je smučarskih veščin učil Ivan Tavčar iz Ljubljane. Bilo nas je okoli 20 tečajnikov, po tečaju pa smo delali izpit za smučarskega učitelja, potem pa smo v Ratečah učili turiste smučati.«

Ta šola je bila do druge svetovne vojne. Ko pa je prišel okupator, se je vse to končalo.

Maks Juvan je smučal tudi med vojno. Povezal se je s partizani. Takrat so se rateški aktivisti dogovorili, da bodo ustanovili OF v Ratečah. Tako so se 2. februarja 1942. leta zbrali pri planiških skakalnicah. Ob ustanovitvi so bili navzoči delgat okroglega odbora OF Franc Gregori iz Podkorena ter Ratečani Maks Juvan, Jakob Kajžar, Janez Kavalar, Franc Oder, Jože Tof, Alojz Makovec, Janez Makovec in Alojz Oman.

Maks Juvan nadaljuje s spomini: »To je bil prvi odo-

bor OF v Ratečah. Povezali smo se z Ivanom Krivcem in drugimi terenci, ki so delovali v okolici Rateč. Pomagali in obveščali smo jih redno, v zimskem času so v ta namen prav prišle smuči in pa seveda smučarsko znanje. Ta odbor je bil leta 1943 izdan gestapovcem. Vsi člani odbora smo bili pripeljani v Begunje, kjer smo bili obsojeni na smrt. Vendar smo bili po zaslugi in prošnjah takratnega župana v Ratečah Josipa Dolinarja pomiloščeni. Toda vseeno smo bili odpeljani v taborišča, nekateri v Dachau, mene so dodelili v

delavno taborišče Raichenau pri Innsbrucku. Nekaj jih je v taboriščih ostalo, nekaj se nas je vrnilo domov. Ko smo se vrnili iz taborišč, v smučarskem društvu v Ratečah ni bilo več tiste organizacije kot pred vojno, ampak so prišli mlajši člani, ki so naprej vodili klub, in to uspešno. Med njimi je bilo več dobrih smučarjev, tudi olimpijcev.«

Maksovo smučarsko znanje je prišlo prav tudi v službi. Bil je lovski nadzornik pri gojitvenem lovišču Triglav na Bledu. Pozimi je nadzoroval Malo Pišnico in Martuljek, v pomoč pa so mu bile smuči in krplje, da je lažje premagoval snežne ovire. Kljub starosti še vendar stopi na smuči.

Lojze Kerštan

Podelitev priznanj z jubilejnimi znaki prvemu odboru Smučarskega društva Rateče-Planica ob 60-letnici

Eden od teh sem jaz!

Znano je, da so bili norovski kmetje v večini primerov sodelavci ali udeleženci NOB, saj so s svojo pomočjo in udeležbo veliko doprinesli k zmagi nad okupatorjem in domačimi izdajci.

V vasi Laze pri Logatcu pred vojno ni bilo ravno velikih kmetij, ki bi se lahko pohvalile, da živijo od svojega pridelka. Še takrat, ko je kazalo, da bo zemlja dobro obrodila, je jeseni ob poplavi reka Unica zalila polja, preden so pospravili jesenske pridelke. Zato so morali iskati dodaten vir zaslužka kot sekači, tesarji ali vozniki pri prevozu lesa iz gozdov takratnega lastnika graščaka Windischgretza, ki je imel v svoji posesti ogromne gozdove in parno žago Ravnik nad vasjo. Na žagi je bilo zaposlenih poleg domačinov iz Laz in Jakovice tudi več delavcev iz sosednjih vasi. Vse to je pred vojno povezovalo kmete in delavce v skupnem boju za pravice delovnih ljudi v teh krajih. Ta povezanost je bila močna tudi v času narodnoosvobodilnega boja, ko so se prebivalci uprli skupnemu sovražniku.

V vasi ni bilo kmeta, ki ne bi tako ali drugače sodeloval v tem boju. O vsaki kmečki družini iz vasi bi lahko napisal marsikaj o njihovem doprinosu med NOB. Ne samo s hrano in materialnimi po-

Prvo srečanje bratov Vinka in Franca Simšiča na domačem vrtu po vojni

trebščinami, tudi s puško v roki so se bojevali v naših vrstah. Naj omenim družine Mahnič, Simšič, Krmavnar, Nemgar, kjer so bili dva ali celo trije družinski člani pri partizanih. Mnogi izmed njih so žrtvovali tudi svoja mlada življenja za lepšo priho-

dnost. Vsak tretji partizan iz vasi je padel, skratka ni bilo razlike po udeležbi v NOB med kmeti in delavci. Vsi so prispevali po svojih močeh, v boju smo bili vsi enotni.

Pogumni in zgled drugim so bili tudi starejši. Ne bi smeli pozabiti pogumnega Valentina Petkovška, po domač Hrovatina, ki je bil med vojno in tudi prej odbornik

pa so pridržali k Petkovšku in zahtevali imena vsaj desetih simpatizerjev partizanov, ki naj bi kot talci plačali ponočno akcijo. Vzravnavno je stopil prednje in dejal: »Eden od teh sem jaz, druge si pa poiščite sami!« Seveda takega odgovora niso pričakovali in morda je bil prav to vzrok, da takrat ni bilo povračilnih ukrepov. Vsekakor pa bi morali ljudje še več prestati, če ne bi bilo take enotnosti. Nemci in belogardisti v vasi niso dobili somišljenikov, niti izdajalcev, saj so bili vsi vaščani na strani narodnoosvobodilnega boja.

Skoraj med vso vojno je bila v vasi precej močna sovražna postojanka, iz katere so z močno propagando in nasiljem skušali zlomiti odpor ljudstva, kar pa jim ni uspelo. Nekaj starejših moških, ki so ostali doma, so prisilili, da so hodili zvečer spat v italijanske barake, ker so bili tako pod njihovim nadzorstvom.

Zaradi enotnosti prebivalcev sovražniku tudi ni nikdar uspelo, da bi iz domačinov osnovali domobransko postojanko, kar so brezuspešno poskušali. Zavednim vaščanom gre vse priznanje, ker so do konca vojne ostali na strani pravičnega boja.

Jože Simšič-Jelen

bivše občine. Zato so po neki naši akciji, ko smo nad vasjo pognali v zrak lokomotivo tovornega vlaka, Nemci iskali pri njem informacije o sodelavcih. Osvobodilne fronte, da bi se maščevali nad vaščani. Akcija je bila izvršena ponoči, takoj zjutraj

noga, in Smrekarja, avtoprevoznika iz Bistrice. Ko smo bili zaprti, so nas večkrat čez dan in ponoči obiskali fašisti, karabinjerji in jugoslovanski orožniki. Kadar je kdorkoli prihajal na obisk, je paznik Edi močno ropotal s ključi, tako smo lahko pospravili in skrili vse, kar je bilo potrebno. Čez tri dni so nas zopet posamezno spremljali na orožniško postajo, kjer so nas še enkrat zaslislali in nato izpustili. Čas je napravil svoje. Veliko sem že pozabil, zato upam in želim, da bo kdo kaj več napisal o tem.

Stanko Kralj

Ponavljajoče napake

Že dolgo let raziskujem in zbiram podatke o razvoju partizanske sanitete na področju delovanja Koroškega odreda. Rad bi zbral kar največ dokumentarnega gradiva s tega področja za monografijo te dejavnosti. Žal je dokumentov malo, in še ti so marsikje pomanjkljivi. Največ poguma, da sem začel zbirati to gradivo, mi je dal dnevnik bolničarke Anice Eržen-Pepce, poročene Tomazin in Petra Tomazina-Skale, ki je edinstven s področja sanitete. K. O. in original zvezka vpisov ranjencev iz VPB-SZC I in II iz Robanovega kota.

Ker bo ta monografija zajela tudi delovanje bolnišnice B-11 v Bistri pri Črni, ki sta jo začela graditi zakonca Tomazini, moram že vnaprej ovrčiti, kar je zbral in napisal Bogdan Žolnik iz muzeja NOV Slovenj Gradec:

1. »Kratka kronika NOB Črna na Koroškem« z dne 30. 12. 1955, str. 15, citiram: »Od 18. 6. 1944 je pričela delovati tudi partizanska bolnica B-11 v Beli peči...«

2. Koroški fužinar, št. 2/1981, str. 22 – avtor Gabriel Matvoz, kjer piše: »Skupno z drugimi tovariši jima je uspelo, da je bila nova bolnica pripravljena do sredine leta 1944...«

Na to napako sem osebno opozoril tovariša Tomazina, a kljub temu se še ponavlja.

3. V TV-15 št. 47/82 z dne 25. 11. 1982 piše v sestavku »Po poklicu kovač...« »Tam je ostal do julija 1944. Nato pa je odšel na območje Bistre pri Črni in tam pomagal graditi bolnišnico...«

Da to ni tako, je dokaz njun dešifriran dnevnik; citiram: »30. 7. 1944 moj poročni dan.« To je bilo na kmetiji pri Havdeju – Robanov kot, kjer sem bil tudi sam navzoč. In dalje: »17. 8. 1944 zjutraj smo se poslovili od tovarišev...« To je datum, ko sta Tomazina odšla v Bistro pri Črni z nalogo, da zgradita novo partizansko bolnišnico, ki je dobila pozneje ime B-11.

Z njima so odšli tudi člani delovne skupine. Ta nova bolnišnica pa je sprejela prvega ranjenca Ferda Flajmisa-Izotoka šele 24. decembra 1944. S tem odgovorom upam, da je vprašanje začetka gradnje bolnišnice B-11 rešeno.

Obenem naprošam vse bolničarke in bolničarje iz enot ZKO in VKO, da mi sporočijo podatke, in sicer dan rojstva, kraj, vstop v NOV, čas in funkcijo v saniteti. Zazeljena je tudi fotografija v uniformi, ki jo bom vrnil.

Anton Ikoč
Solčava 56

Plošča v spomin

Te dni je minilo 41 let od znamenite bitke v Dražgošah ki jo je od 9. do 12. januarja 1942 izbojeval Cankarjev bataljon nad mnogo močnejšim sovražnikom. Med borci tega bataljona so bili tudi Primorci, ki so se pred začetkom druge svetovne vojne pred Mussolinijevim fašizmom pribežali v Jugoslavijo. Nekateri med njimi so se že v prvem letu vstaje priključili gorenjskim partizanom. Med takimi je bila tudi vsa družina Kovačič, po domače Andričsonova iz Radohove vasi pri Pivki, ki se je pred fašizmom umaknila v Kranj.

Ze leta 1941 so kar trije člani družine Kovačič odšli k partizanom, v Cankarjev bataljon. Oče Janez ter sinova Ivan in Jože so postali borci v znanem Bičkovem vodu.

V znameniti dražgoški bitki sta kar dva člana družine junaško padla. Najprej 11. januarja v Dražgošah sin Ivan, ki je bil najprej hudo ranjen, in nato 13. januarja še oče Janez v koči na Mošenjski planini, potem ko je bil tudi on večkrat hudo ranjen. Iz obkoljene kočice se je po nečloveških naporih z drugimi

borci uspelo rešiti le mlajšemu sinu Jožetu, ki je preživel vojno.

Ob 40-letnici njune junaške smrti je krajevno združenje ZB NOV Pivka svojima nekdanjima rojakoma ob lanskem dne-

vu borca na osrednjem trgu v Pivki, na hiši ob cesti Postojna – Ilirska Bistrica, vzdalo spominsko ploščo. Le-ta naj bo trajen spomin na očeta in sina, prvoborca iz Radohove vasi, ki sta junaško darovala življenji za svobodo.

Brane Fatur

Obletnica smrti Srečka Rojsa-Nika

rice.

Srečko Rojs-Niko se je rodil 19. novembra 1919 v Nadbišcu. Živel je v Spodnji Voličini v številni družini, ki je vsa sodelovala v NOB. V noči 5. januarja 1945 je v skupini partizanov pri Orehovi vasi prečkal železniško progo in prišel v nemško zasedo. Bil je smrtno zadet. Najprej je bil pokopan 6. 1. 1945. leta v Orehovi vasi, nato pa 6. 4. 1946 na željo svojcev prekopan in pokopan v družinski grob družine Rojs.

Niko si je pridobil veliko somišljenikov, najprej iz vrst sorodnikov, nato pa še iz vrst naprednih ljudi iz Voličine. V spomin smo postavili v centru Voličine spomenik NOB, na katerem so vpisana imena padlih partizanov in žrtev NOB. Za zadnje bivališče partizana na pokopališču v Voličini skrbijo svojci, saj ga lepo vzdržujejo. Prenovljena osnovna šola v Voličini pa je poimenovana po Rojsu Srečku-Niku. Tudi kulturnoumetniško društvo v Voličini nosi njegovo ime.

Franc Ploj

V zaporih v Mokronogu

V letu 1981, natančno 1. decembra, se je izteklo štiri-deset let, odkar so nas pobrali s ceste in prignali vsakega posameznika na orožniško postajo v Mokronogu. Aretirali so nas fašisti. Patrulje so bile sestavljene iz enega jugoslovanskega orožnika in dveh fašistov. Ena takšnih je prignala tudi mene.

Natanko 1. decembra 1941 sem se izučil obrti za ključavničarja v Škocjanu pri Novem mestu. Istega dne

sem se odpravil v Mokronog vprašat, kdaj bodo končni izpiti za pridobitev pomočniškega spričevala. Patrulja me je prijela, ko sem se vračal domov s kolesom. Takoj so me zaslislali in pregledali žepa. Vzeli so mi žepni cepilni nož.

Okrog osme ure zvečer so nas nabrali dvanajst. Ko smo bili vsi zbrani, so nas postavili v vrsto in pod stražo smo odkorakali iz orožniške po-

staje v središče mesta, v mokronoške sodnijske zapore. Po poti smo tudi zapeli.

Dali so nas v celico in v njej smo preživeli tri dni. Italijani nam niso prinesli hrane niti enkrat, toda lačni nismo bili, ker je mokronoška organizacija delovala odlično.

Nekaj tovarišev je bilo ustreljenih. Spominjam se tovariša Kodriča, ključavničarskega mojstra iz Mokro-

Valvasorjeva nagrada za dr. Milana Ževarta

Valvasorjevo nagrado za posebne dosežke v slovenskem muzealstvu je za leto 1982 prejel tudi dr. Milan Ževart, ravnatelj Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru. Nagrado je podelila Skupnost muzejev Slovenije na podlagi sklepa posebne komisije, ki je ocenila nagrajenčevo delo na tem področju.

V utemeljitvi so poudarili, da dr. Milan Ževart deluje na muzejskem področju od leta 1956. Najprej je bil kustos oziroma vodja oddelka pri Pokrajinskem muzeju Maribor, od ustanovitve Muzeja narodne osvoboditve Maribor leta 1958 do danes pa je ravnatelj te ustanove. Kot muzejski delavec je posebno skrb posvečal zbiranju muzejskega gradiva. Pod njegovim vodstvom in z njegovim osebnim prispevkom je muzej zbral dosti dragocene gradiva za muzejski in arhivski oddelk. Zelo dejaven je bil tudi pri razstavi dejavnosti in je pod njegovim strokovnim vodstvom muzej postavil več stalnih in dosti tematskih razprav, ki so bile vsebinsko in oblikovno dobro pripravljene ter so temeljile na obsežnem raziskovalnem delu. Muzej se je pod njegovim vodstvom razvil v pokrajinsko ustanovo s petimi zunanji izpostavi. V muzeju je razvil raziskovalno delo in objavil številne prispevke, ter več sa-

nje okupacije in NOB na slovenskem Štajerskem je zelo pomemben muzejski arhiv, ki med drugim hrani gradivo okupatorskega izvora in zbirke dokumentov organizacij, enot in ustanov narodnoosvobodilnega boja ter zbirko narodnoosvobodilnega tiska. Izjemno dragocena je zbirka poslovnih pisem sodelavcev in organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja, ki jih je okupator usmrtil. V fototeki je več kot 10.000 fotografij, predvsem partizanskega in okupatorskega izvora. Muzej je zbral tudi razno gradivo o boju za našo severno mejo v letih 1918/19 in o delavskem gibanju med obema svetovnima vojnama.

Razstavna dejavnost muzeja je bila ves čas intenzivna. Stalne in občasne razstave muzeja si letno ogleda povprečno okoli 75.000 ljudi. Pri razstavi dejavnosti se muzej ni omejeval na muzejske prostore, ampak je razstave ves čas postavljaj v ozidih, šolah in v številnih kra-

rodnoosvobodilnem boju na posameznih območjih Slovenije za raziskovanjem vojaških enot NOV in POS. Vsekakor bi lahko pospešili raziskovalno dejavnost o narodnoosvobodilnem boju na posameznih področjih Slovenije zlasti s kadrovsko okrepitvijo muzejev in oddelkov NOB. V muzeju narodne osvoboditve v Mariboru manjka prostor, v katerem bi lahko prikazali različno gradivo z avdiovizualnimi sredstvi in tako NOB približali šolski mladini. Razen tega pa bi v tem primeru lahko prikazali tudi gradivo, ki ga sedaj zaradi pomanjkanja prostorov ne morejo razstaviti.

Letos bo minilo 25 let, odkar je Muzej narodne osvoboditve začel delovati kot samostojna ustanova. Ob tej priložnosti nameravajo postaviti razstavo »Od zbiranja gradiva do raziskovanja zgodovine narodnoosvobodilnega boja in razvijanja njegovih izročil.« Pripravljati bodo začeli tudi novo stalno razstavo o Mariboru, ki bo obravnavala predvsem okupacijo in narodnoosvobodilni boj na mariborskem območju. Letos bodo v Beogradu postavili eno od svojih razstav. Lani je v Mariboru

Dr. Milan Ževart govori ob odprtju razstave Štirinajste na Štajerskem v Muzeju narodne osvoboditve Maribor

mostojnih publikacij. Preučeval je problematiko zbiranja in obravnavanja gradiva za zgodovino narodnoosvobodilnega boja in vprašanja delovanja muzejev in oddelkov NOB in revolucije ter imel o teh temah referate na strokovnih posvetovanjih muzealcev v zveznem in republiškem merilu ter zborovanju slovenskih zgodovinarjev. Napisal je elaborat o problematiki mreže muzejev in oddelkov NOB in revolucije v Sloveniji. Tudi njegovo delovanje v raznih svetih in odborih in še drugo družbenopolitično delovanje je v znatni meri povezano z muzejsko stroko in z raziskovanjem NOB.

V pogovoru za TV-15 je dr. Milan Ževart dejal, da je Valvasorjeva nagrada priznanje ne samo njemu, temveč predvsem Muzeju narodne osvoboditve Maribor in vsem njegovim delavcem. Po njegovih besedah je bila ena najpomembnejših nalog zbiranje gradiva. Dosti gradiva, ki ga danes hrani muzej, so zbrali na terenu. Med številnimi muzealijami, ki jih je muzej zbral, so tudi zelo dragocene. Za preučeva-

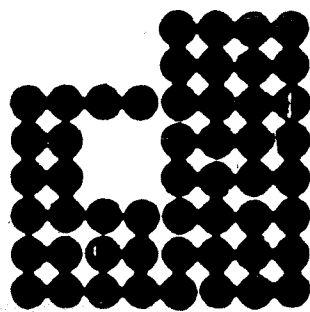
jih zunaj Maribora. Od tematskih razstav, ki jih muzej znova postavlja, so najpomembnejše: Boj za Maribor in severno mejo na območju štajerskega obmejnega poveljstva 1918-19, Talci 1941-45 na slovenskem Štajerskem, Maribor 1941-45, Zidanškova (Pohorska brigada), Lackov odred in Štirinajsta na Štajerskem.

Govorec o raziskovalnem delu je dr. Milan Ževart dejal, da je muzej na tem področju precej naredil, da pa je še vrsta nalog na tem področju.

Ena od glavnih nalog je priprava monografije o narodnoosvobodilnem boju v mariborskem okrožju KPS in OF 1941-45. V zvezi s tem bodo morali preučiti še številne teme. Skupaj z zunanji sodelavci pa bodo morali po besedah dr. Ževarta pripraviti tudi monografijo o narodnoosvobodilnem boju na Štajerskem 1941-45. Muzej bo razširil svojo dejavnost tudi na povojno obdobje, vendar ga pri tem delu ovira pomanjkanje prostorov, zlasti razstavnih, pa tudi drugih. Znano je, da zaostaja raziskovalna dejavnost o na-

Zgodovinski muzej Srbije pripravil razstavo o Uziški republiki. Muzej pri svojem delu tesno sodeluje tudi s sveti za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil, z odborom aktivistov OF mariborskega okrožja in z odbori domicilnih enot NOV in POS, ki so delovale na mariborskem področju. Vsako leto se zvrsti v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru od 800 do 1000 strank. Del teh obiskovalcev potrebuje muzejsko gradivo za raziskovalno delo, drugi pa prihajajo v muzej po razna potrdila, prepise dokumentov, podatke o poimenovanju ulic in zavodov, podatke za spominska obeležja in drugo. Narodnoosvobodilni boj je še vedno tesno povezan z vsakdanjim življenjem, in zato veliko število ljudi prihaja v muzej. Ob koncu pa je dr. Milan Ževart dejal, da se želi muzej s svojo dejavnostjo čim bolj približati ljudem na terenu in vzpostavljati čim bolj pristne stike z vsemi udeleženci NOB, ki so še vedno dragocen vir podatkov o razvoju narodnoosvobodilnega boja.

M. K.

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29

Telefon (061) 315-366

Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12

Telefon (011) 336-094 in 335 089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klisejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

VELOMOTOR

TRGOVINA IN SERVISI, n. sol. o.

61001 LJUBLJANA, CELOVŠKA 150,

t. c. 557-361 - TELEX 31237 SLOVAVTO LJB - POŠTNI PREDAL 84

TOZD VELO, trgovina in servisi, n. sub. o. Ljubljana, Celovška 150, tel. (061) 551-988, h. c. 557-351

TOZD LOVAC, prodaja na veliko in malo, n. sub. o.

Niš, Nade Tomič 25, tel. (018) 24-861

Delovna skupnost DO VELOMOTOR, Ljubljana

Celovška 150, tel. (061) 551-465, h. c. 557-351

Izgubljen grob

V prvem ali Lukovem bataljonu Šerčerjeve brigade, ki ga je vodil slavn komandant in narodni heroj Tone Vidmar-Luka, je bil tudi komisar s partizanskim imenom Prlek. Bil je študent iz okolice Ptuj, rojen 1920. leta.

Po boju na Runarskem pri Blokah so Italijani streljali s topovi in minometali iz Sodražice na Goro. Komisar Prlek je bil tam dne 26. decembra 1942 hudo ranjen v glavo. Borci so ga odnesli v premočno bolnišnico na Mokrc, ki jo je vodil doktor Karel Milavec-Tine. Takoj mu je nudil zdravniško pomoč. Ker so pa bile rane prehude, je komisar še isto noč umrl. Skupina borcev, v kateri sem bil tudi jaz, je v bližini bolnišnice poiskala prostor, kamor naj bi pokopali komisarja. Takrat je bilo na Mokrcu precej snega in pritiskal je hud mraz. Jame ni bilo mogoče izkopati, ker je bila zemlja pretrda, pa tudi primerne orodja ni bilo pri roki. Odločili smo se, da umrlega tovariša pokopljemo v sneg in ga pozneje v odjugi dostojno pokopljemo. Ta žalostni pogreb smo opravili ponoči, na skrivaj, brez govora, salv in

vencev. Vest o smrti bojnega tovariša bi namreč moralno potrla druge borce. Nekaj dni po pogrebu smo odšli z Mokrc na položaje na Bloško planoto. Tam smo ostali dalj časa, dokler se zopet nismo vrnili na Mokrc. Mraz je že nekoliko popustil in sneg je kopnel. Takoj smo poiskali komisarjev grob. Vendar smo našli samo kosti, oziroma tisto, kar so pustile divje živali. Z veliko žalostjo v srcih smo zbrali te borne ostanke padlega komisarja in jih spoštljivo pokopali. V tišini smo se poslovili od groba z željo, da bi umrli tovariš mirno počival in da bi mu bila lahka slovenska zemlja, za katero se je junško bojeval in izkrvavel.

Za pravo ime tega tovariša sem izvedel šele po štiridesetih letih na Mokrcu, ko je brigada slavila svoj štiridesetletni jubilej. To je bil Jože Čonč.

Takih izgubljenih grobov, kot je Prlek, je po naši slovenski zemlji še mnogo.

Drago Kajfež

SMELT

SMELT

61109 LJUBLJANA,
Kardeljeva ploščad 24, YU

TELEFON
Ntc (061) 342-271, PP 113

SMELT LJUBLJANA

TELEX 31-376 YU SMELT

ŽIRO RAČUN
SDK 50102-601-21067

GRADNJA INDUSTRIJSKIH OBJEKTOV P. O.

SMELT je ena prvih jugoslovanskih organizacij, ki si je postavila za svoj osnovni program in dejavnost gradnjo kompletnih industrijskih objektov po sistemu »NA KLJUČ«. Reference več kot 600 opravljenih del, na večjih industrijskih objektih, katere je SMELT izvedel v času svojega obstoja v Jugoslaviji ter v tujini, zgovorno pričajo o uspešnem delovanju SMELTA na tem področju. S svojo dejavnostjo nastopa vse bolj tudi v deželah v razvoju, kjer je SMELTOV način dela izgradnje industrijskih objektov »NA KLJUČ«, najustreznejši in običajno zahtevan. V realizacijo svojih projektov SMELT vključuje jugoslovanske in tuje proizvajalce ter nosilce tehnologij in izvajalce del.

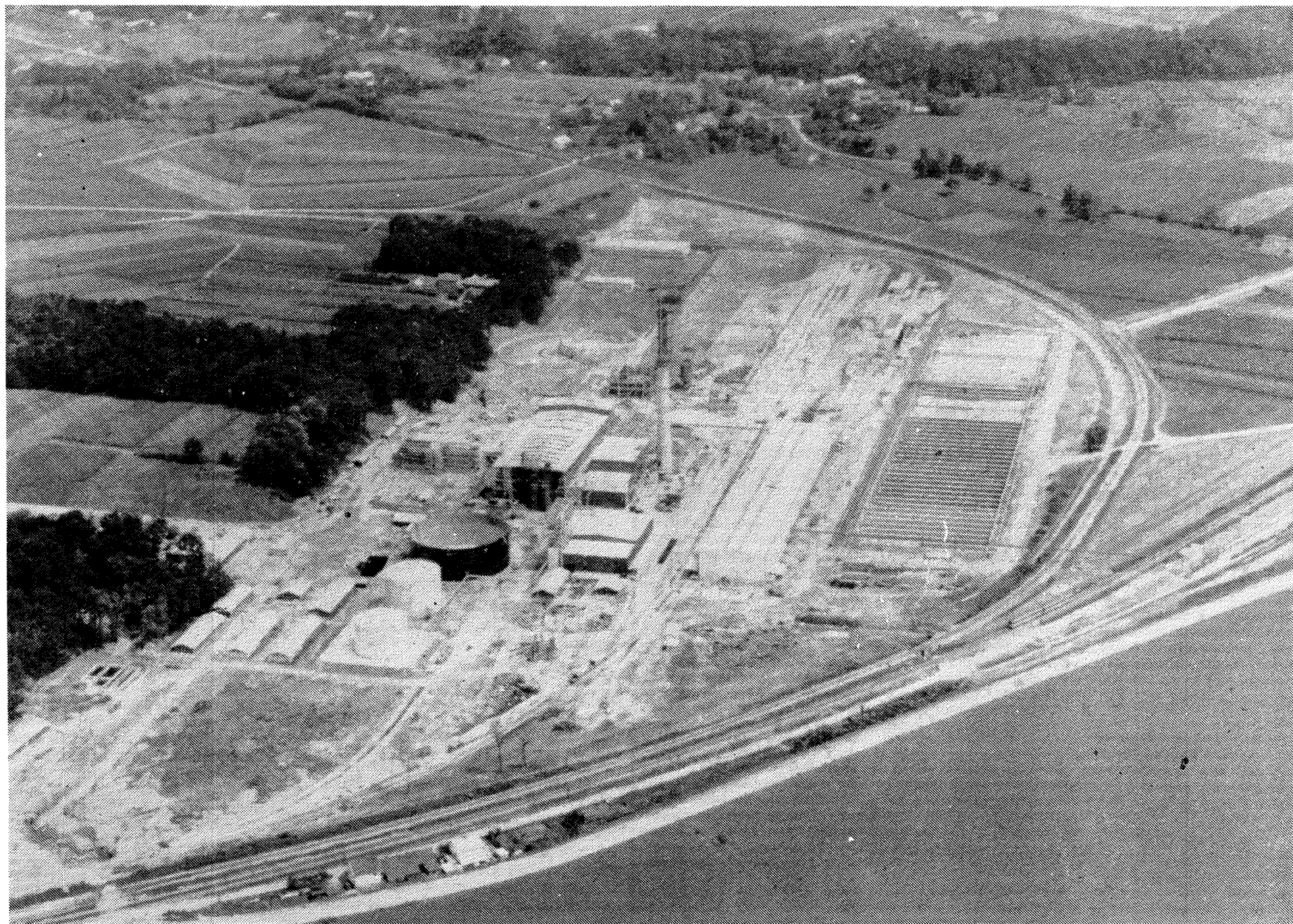
SMELT opravlja izvedbeni in investitorski inženiring na področju metalurgije in livarstva, kovinske industrije, energetike, industrije gradbenih materialov in nekovin, procesne industrije, papirne in lesne industrije, integralnega transporta in skladiščne tehnike ter ekologije in varstva človekovega okolja.

SMELT je zgradil več investicijskih objektov v deželah v razvoju, posebno s področja livarstva ter kemijske industrije, ter si v ostri mednarodni konkurenci na številnih licitacijah pridobil zaupanje investorjev. SMELTOVA dejavnost s posameznimi partnerji in deželami je usmerjena v dolgoročno poslovno tehnično sodelovanje in tehnično pomoč.

SMELT je začel z delovanjem v tujini z izgradnjo livarne v Djakarti – Indonezija, sodeloval je pri gradnji metalurških objektov v Egiptu in Zambiji, gradil na ključ livarno barvnih kovin v Rangoonu – Burma, v libijski arabski Jamaheriji – izvedel več pomembnih del; zgradil livarno oziroma jeklarno na bazi starega železa, valjarno betonskega železa in lahkih profilov v Tripoliju ter tovarno plastičnih izdelkov v Benghaziju. SMELT ima sklenjene pogodbe za izvajanje kompletnih industrijskih objektov v državah: Libija, Irak, Madagaskar in Indonezija, sicer pa obdeluje večje število novih projektov v: Iraku, Libiji, Egiptu, Tuniziji, Alžiriji, Keniji, Nigeriji, Gvajani in Indoneziji.

SMELT gradi industrijske objekte v domovini že 17 let. Poznavanje vrste tehnologij na več področjih omogoča SMELTU, da nudi v domovini kompleksnost inženiring del, vključno z »KNOW-HOW«-om, ki ga je moral investitor največkrat drago plačevati.

V Jugoslaviji je SMELT v zadnjem času zgradil oziroma sodeloval pri izgradnji vrste velikih projektov, kot so Tovarna sladkorja Ormož, Tovarna sintetičnih vlaken Julon Ljubljana, Tovarna radiatorjev Jugoterm Gnjilane, Jugotarin Sevnica, Melamin Kočevje in drugih. Kot izvajalec del po sistemu »NA KLJUČ« se je SMELT uveljavil po vsej Jugoslaviji, posebno na področju izgradnje visokoregalnih skladišč, ekoloških naprav, hladilnic, tovarnih barv, lakov in premazov ter objektov za predelavo hrane.

*Vsem delovnim ljudem in občanom
želimo srečno in uspehov polno leto 1983*

MIRKO KLANČAR- SANDI 2

Štiridesetletnica slavne Gubčeve brigade

Kdor ima v rokah Žužemberk, ima tako rekoč na levo stran Krke od njenega izvira do Straže, celo do Novega mesta in odprto pot v Suho krajino in Kočevsko ter bolnišnic v Rogu, na desni strani Krke. Tega so se zavedali partizani, okupator in belogardisti. Zato je imel okupator skupaj z belogardisti v njem vedno močno posadko. Partizani so jo med vsemi naselji na Dolenjskem največkrat napadli, in je bil Žužemberk večkrat osvobojen pa zopet okupiran. Zaradi tako pomembnega položaja Žužemberka in ker je bilo po katastrofalnem porazu belogardistov na Ajdovcu, med katerimi so bili tudi belogardisti iz Žužemberka, pričakovati, da bodo belogardisti v Žužemberku prestrašeni in demoralizirani, zlasti novo mobilizirani, je poveljstvo sklenilo napasti tudi to postojanko, da bi jim zadali dokončni smrtni udarec in dobili v roko dominantno točko Suhe krajine. Italijani in belogardisti so imeli v Žužemberku močno posadko v poslopju sodišča, manjše odporne točke pa pri vходу v trg in v starem gradu. Sodišče je bilo dobro zavarovano proti požaru z vodo in peskom. Stavba je bila dobro utrjena z zazidanimi okni, odprt prostor okrog nje pa so branili z navskrižnim ognjem iz pušk, puškomitraljezov in ročnih bomb.

Pred napadom je poveljstvo Gubčeve brigade napisalo poziv belogardistom k vdaji. Dne 21. decembra 1942 so imeli sestanek s poveljstvom bele garde v Žužemberku. Ker se belogardisti niso strinjali s predlogom delegacije Gubčeve brigade, v kateri sta bili Lado Ambrožič-Novljan in Viktor Avbelj-Rudi, da naj belogardisti prenehajo sodelovati z okupatorjem in se priključijo partizanom oziroma gredo domov, je brigada v noči 21. decembra 1942 napadla postojanko. Sovražnik je bil že pripravljen na boj, saj je vedel, da bo napaden. Neprestano so streljali in metali bombe iz sodišča, in je bilo zelo težko priti do stavbe. Še zlasti je bilo težko napadati, ker se je v bližini vžgal kozolec, in je bil ves prostor dobro viden. Kljub temu je proti jutru eni skupini uspelo prisloniti dolg drog z gorečo slamo na podstrešje, ki se je vžgal. Toda posadka je ogenj hitro pogasila. Druge skupine so tudi poskušale minirati stavbo, toda brez uspeha. Eno skupino je vodil minerc Andrej Žagar-Maj, zraven sem bil tudi jaz. Skoraj nam je uspelo minirati sodišče, toda zaradi povelja umik, te akcije nismo izpeljali do konca. Umik je bil ukazán zaradi bližajočega se dne in ker je obleganim prihajala na pomoč močna italijanska enota.

Brigada je v tem boju dosegla, da je sovražnik zapustil obrambne točke okrog sodišča, da je zaplenila nekaj pušk in oblek, dobila pa je tudi precej hrane in drugega materiala. Imela je samo dva ranjena borca. Kljub delnemu uspehu je brigada vili sovražniku strah in trepet. Če bi boj trajal še dlje, brez pomoči napadenim, bi bila posadka gotovo uničena.

Pesem Dob, fašistov grob je napisal Dušan Bravničar-Veljko po uničenju fašistične postojanke v starem gradu Dob pri Mirni v nočeh 26. in 27. decembra 1942. V tej postojanki je našlo smrt vseh 17 fašističnih vojakov, podoficer in oficir. Oboroženi so bili s puškami, bombami, dvema puškomitraljezoma in težkim mitraljezom breza. Grad je imel debele zidove, okna v pritličju so bila zazidana, imela pa so strelne odprtine. Okrog gradu ni bilo žice. V bližini sta bili postojanki Italijanov v Mokronogu in Trebnjem. Težko orožje iz teh postojank je lahko obstreljevalo okolico Doba, in zaradi tega so se fašisti čutili varne v gradu, čeprav jih je bilo malo. Skupaj s tema postojankama in tistima v Krmelju ter v Trzišču je sovražnik obvladoval mirenško dolino. Da bi osvobodili mirenško dolino, je štab dolenske operativne cone nato sklenil uničiti postojanke Dob, Krmelj in Trzišče. Cankarjeva brigada je dobila nalogo, naj uniči postojanko v Krmelju in Trzišču, Gubčeva brigada pa Dob. Obenem pa so te brigade in Tomšičeva brigada dobile nalogo, naj rušijo progo od Trebnjega do Trzišča, drugi bataljon Gubčeve brigade pa naj demonstrativno napade Mokronog. Z napadom na druge postojanke in rušenjem proge pa je bila preprečena pravočasna pomoč napadenim.

Napad na Dob je začel 1. bataljon Gubčeve brigade nekaj pred polnočjo 26. decembra 1942. Zaradi skrbno pripravljenega napada, konspiracije in ker so fašisti praznovali božične praznike, je bataljon pod vodstvom Toneta Zgonca-Vasje neopazno obkolil grad. V načrtu je bilo, da bi neopazno prišli skozi nezazidano okno v prvem nadstropju gradu v sobo, kjer ni bilo fašistov. Od tod bi začeli napadati fašiste, ki so bili v drugih prostorih prvega nadstropja. Po več poskusih prislanjanja lestev na zid in odpiranja okna je bojna skupina, v kateri so bili bombaši Milan Hudnik-Mile, Aleksander Globočnik-Aci, Mile Jurkovič-Džola, puškomitraljezec Jože Kadunc-Ibar in drugi, po lestvi uspelo vdreti v prvo nadstropje. Milan Hudnik je prvi vdrl v grad in vodil napadalce v naslednjo sobo, kjer so se gostili fašisti, lastnik gradu grof z družino in izdajalec župan Šentruperta z družino. Fašisti so se hitro znašli in oborožili ter se začeli bojevati. Nekaj jih je odšlo v pritličje, večina pa v drugo nadstropje, od koder so začeli metati ročne bombe in streljati na borce okoli gradu. Bojna skupina v gradu se je med tem časom povečala na 15 borcev s tremi mitraljezi, vendar zaradi močnega odpora branilcev, zlasti v drugem nadstropju, kjer so se zabarikadirali, ni imela večjega uspeha. Zato so zažgali grad v prvem nadstropju, da bi pregnali fašiste iz drugega nadstropja, od koder so metali bombe tudi v prvo nadstropje. Zaradi močnega ognja in dima pa se je morala bojna skupina umakniti v pritličje, utrdila pa se je na stopnišču. Proti jutru prve noči je v goreči grad vdrla skozi razstreljena glavna vrata druga skupina borcev pod vodstvom Rada Borštnarja. Medtem je tudi fašistom v drugem nadstropju začelo goreti pod nogami, in zato so se v boju tudi oni prebijali v prvo nadstropje in skozi luknjo v pritličje. Začel se je boj v ognju od sobe do sobe, po katerih je fašiste spretno vodil grajski lastnik. V tem boju so bili lažje ranjeni trije partizani in tudi puškomitraljezec Ibar, ki je bil najbolj vztrajen in se je ranjen bojeval v gradu še cel dan. Huje ranjen je bil pomočnik mitraljezca Franc Herman, ki je pozneje podlegel ranam. Pri vdoru skozi glavna vrata pa je padel komandir voda Franc Sepic-Leon. Tudi fašisti so imeli enega mrtvega in pet ranjenih, med njimi je bil poveljujoči oficir, ki je pozneje umrl.

Čez dan je boj v gradu prenehal. Fašisti so čakali na pomoč, pa je ni bilo, razen topovskih granat in min, ki so padale in eksplodirale okrog gradu še celo noč in čez dan. Partizanom niso naredile nobene škode. Borci so se pripravljali za poslednji napad naslednjo noč. Morala med njimi je bila visoka in so bili prepričani, da bodo zmagali. Celo noč in cel dan so borci peli borbene pesmi ob spremljavi harmonike in peli tudi puntarske verzice »Grad gori, grof beži, vino teče, naj še teče« , ker je takrat res gorel grad, grof je bežal iz sobe v sobo, v kletah pa je prestreljenih sodov teklo vino in žganje. Nekateri borci so se ga napili, v čebelnjaku pa so čebele popikale nekaj borcev.

Da bi poslednji napad uspel, so bili 1. bataljonu dodeljeni v pomoč preizkušeni borci, bombaši in mitraljezci 3. bataljona Gubčeve brigade ter mitraljezci iz Tomšičeve brigade, med njimi tudi Jože Snoj-Piki. Drugi dan zvečer 27. decembra 1942 so borci in bombaši zopet začeli napadati. Ker se fašisti niso mogli več zadrževati v pritličju, kjer so bili borci, so se prebili v stolpe. Prvič so poskusili pregnati fašiste iz stolpov tako, da so zakurili pod stolpi, kar ni prineslo uspeha, potem pa z miniranjem stopnic, ki vodijo v stolpe. Za zavarovanje teh akcij in preprečevanje pobega fašistov so borci ponovno prišli v prvo nadstropje, kjer ni bil več tako močan ogenj, plezali pa so tudi po lestvah do oken in metali bombe v grad. Poleg že navedenih so prislanjali lestve in se po njih vzpenjali prvo oziroma drugo noč še Alojz Simonič-Fonzi, Tone Zgonc-Vasja, Rajko Müller-Zeko, Milan Butala-Felko, Friderik Vidmar-Fridl, jaz in drugi. Minercu Andreju Žagarju-Maju je uspelo minirati stopnice s tremi kilogrami trotila, jaz pa sem mu pomagal. Eksplozija je poškodovala stopnice tako, da niso bile več varne za uporabo. Pri umiku sem bil lažje ranjen z drobci ročne bombe, ki so jo vrgli fašisti po stopnicah. Ogenj, razmajane in razpokane stopnice in brezupni položaj so fašiste prisilili, da so ponudili vdajo, če jih pustimo pri življenju. Poveljstvo brigade je postavilo pogoj, da morajo izročiti partizanom nepokvarjeno orožje. Ker so obljubili, da bodo izpolnili pogoj, je prenehalo streljanje in fašisti so začeli spuščati orožje po vrveh in potem so se spustili še sami v pritličje. Pri pregledu orožja je bilo ugotovljeno, da so fašisti oddali pokvarjene mitraljeze. Ker so nas hoteli ogoljufati, so bili ustreljeni vsi preživeli fašisti, grof in gostje, ki so pomagali fašistom v boju.

Čeprav je bila posadka v Dobu številčno šibka, je bila zmaga partizanov zelo pomembna, ker so bili premagani fašisti nosilci fašizma in preganjanja, uničenja, streljanja nedolžnega prebivalstva in požiganja slovenskih domov, celih vasi in pri teh dejanjih najbolj krvoločni.

Se nadaljuje

Popravek

V prejšnji številki TV 15 se v prispevku o Gubčevi brigadi začenja stavek v zadnjem odstavku takole: Do kapitulacije Italije... in ne Po kapitulaciji Italije...

V Benečijo in Rezijo

Po Albertu Jakopiču – Kajtimiru je priredil Jelko Peternej

10

55. Hkrati so opazili, kako gosto je zaseden breg Soče, saj je bilo grmovje polno Italijanov. Ponoči so mimo Livka prispeli na Matajur. Brigadi je zmanjkovalo živeža. Na zemljevidu so iskali najbližje vasi, da bi se založili z hrano. Našli so vas Mašero, ki je bila oddaljena tri ure hoda.

56. V vasi seveda ni bilo političnega aktivista, ki bi sprejel brigado in poskrbel za vse, kar je potrebovala. Takrat so se borci naučili ceniti delo političnih aktivistov in organizacij na vasi. Takrat so šele znali ceniti pravilno zasluge, ki jih je imela partija, ko je organizirala vseljudski odpor in pomoč svoji vojski.

57. V Benečiji vsega tega ni bilo. Tam je bila pravcata ledina, ki jo je bilo treba šele zorati. Ljudje niso razumeli smisla boja, ker je nacionalni čut v teh krajih povsem zamrl. Italijani so ga v dolgih letih skoraj povsem zatrli s svojo raznarodovalno politiko. Po drugi strani pa so širili silovito propagando proti partizanom. Tako je bila brigada odvisna od svojih sposobnosti in naključja.

58. O spontanosti ljudi brez partije ni bilo sledu. Vse to so borci brigade okusili, ko so prišli na Mašero. Prvi bataljon je vas obkolil, drugi je ostal v rezervi, ena četa pa je šla v vas. Borci, ki so prišli v vas, so bili začudeni. Nikjer niso opazili nobenega moškega. Še bolj so se čudili, ko so jim prišle naproti vse ženske iz vasi.

59. Vsaka jim je kaj ponujala, bodisi klobase, sir, polento ali mleko. Niso si mogli razložiti, čemu taka gostoljubnost. Borci so vedeli, da v teh krajih ni niti sledu o kakšni organiziranosti. Kmalu pa so odkrili, v katerem grmu tiči zajec. Z ljudmi so se že nekoliko seznanili in pogovorili, in ko so ženske videle, da so partizani pravični ljudje in da nimajo sovražnih namenov, so spoznale, da je italijanska propaganda laž.

60. Italijanska propaganda je namreč govorila o partizanih vse nemogoče stvari. Da partizani posiljujejo ženske in jih jemljejo s seboj, da režejo otrokom vratove in še druge strahote. Ženske so začele pripovedovati, kako so Italijani mesece dolgo govorili o »ribelih« in »banditi« in njihovih grozodejstvih.

kovinotehna

CELJE, MARIBORSKA 7

- veleprodaja,
- zunanja trgovina
- maloprodaja
- inženiring

Kovinotehna, trgovska organizacija s celovito ponudbo

SLOVENSKA BISTRICA

Zahvala svojcev
padlih borcev

Ze nekaj let nazaj prejmejo ob občinskem prazniku občine Slovenska Bistrica še živeči borci revolucije kot tudi svojci padlih junakov ob občine in občinskega odbora ZZB NOV Slovenska Bistrica prijazna vabila, da se ob obletnici 8. januarja udeležijo slovesnosti. Tako je bilo tudi letos in tako bo tudi v prihodnje.

Se več. Predstavniki občine je letos pozval vse navzoče, da naj posredujejo še nove podatke, imena tistih, ki zanje ne vedo, a imajo na Pohorju natanko zaznamovan kraj, kjer je pred štiridesetimi leti ali pozneje v boju proti skupnemu sovražniku izkrevavel njihov junak.

Med slavnostnim kosilom so se med borci, svojci padlih stakale nove vezi in poznanstva. Skupaj so obujali spomine na padle pohorske partizane. Navzoči so bili tudi delegati občinskih skupščin iz pobratenih občin Svetožareva in Čičevca pa tudi predstavniki družbenopolitičnega življenja v občini Slovenska Bistrica.

Borci in svojci padlih so nam posebej naročili, naj se v njihovem imenu prek časopisa zahvalimo za sprejem predstavnikom občine kot borčevski organizaciji v Slovenski Bistrici.

FRANJO HOVNIK

KOG

Spomin na narodnega
eroja Jožeta
Kerenčiča

Na Kogu se že vrsto let spominjajo junaške smrti narodnega heroja Jožeta Kerenčiča, ki je bil 27. decembra 1941 ustreljen v mariborskih zaporih. Ta dan je tudi njihov krajevni praznik.

Tokrat so se tamkajšnji domačini spomnili, kako je semkaj pred vojno prihajal in širil napredno misel družstva kmečkih fantov in deklet. Pod njegovim vplivom je na Kogu nastalo tudi društvo prijateljev Sovjetske zveze, ki je zbiralo rdečo pomoč za socialno najbolj ogrožene kmete in delavce.

Delež Jožeta Kerenčiča za Kog in celotno občino Ormož je prav gotovo zelo velik. S svojim delom je na Kogu in v njeni širši okolici poglubil napredno misel, razvil revolucionarni nemir in odpor do vseh oblik izkoriščanja človeka ter zatiranja svobode. Kljub okupatorjevemu nasilju je 98 občanov s Koga aktivno sodelovalo v NOG. V kraju je delovala tudi kurirska TV postaja s 15. Na tamkajšnji osnovni šoli je v spominskem prostoru, poleg spomenika narodne-

ga heroja Jožeta Kerenčiča vklesanih 46 imen domačinov, ki so padli kot borci, bili ustreljeni kot talci ali pa so umrli v koncentracijskih taboriščih.

Na Kogu je bilo 80 odstotkov porušenih stanovanj in gospodarskih poslopij, kmetije pa so bile izropane. Ob osvoboditvi niso imeli ničesar. Pa vendar se Kogovčani, osveščeni z moralnim likom Jožeta Kerenčiča, niso prepuščali malodušju in pričakovanju tuje pomoči. Zagrizeno in ob ustrezni organiziranosti so se spopadli s težavami in ustvarili marsikaj.

Najbolj zaslužnim občanom so podelili brona-
ste značke OF. V kulturnem programu so sodelovali učenci in učitelji tamkajšnje osnovne šole. Pred krajevnim praznikom so pripravili še revijo pevskega zborov občine Ormož.

SLOVENSKA BISTRICA

Številne proslave in
prireditve

Občina Slovenska Bistrica je tudi letos do-
stojno proslavila 8. januar kot svoj praznik v
spomin na junaški zadnji boj Pohorskega bata-
ljona 8. januarja 1943 na Osankarici na Pohorju.
Na slovesni seji SO in družbenopolitičnih orga-
nizacij so Mitji Ribiču izročili plaketo Pohor-
skega bataljona kot družbeno priznanje za nje-
gove zasluge na področju samoupravljanja,
neuvrščene politike Jugoslavije in na drugih
področjih. V utemeljitvi so poudarili, da je
opravljal številne odgovorne funkcije v republi-
skih in zvenih organih. Spesnil, prevedel in pri-
redil je tudi številne partizanske pesmi.

Priznanja občine Slovenska Bistrica so prejeli
Ivan Oblonšek, Ivan Jerovšek, Feliks Strehar,
Milena Korošec, šahovski klub Impol, podruž-
nična šola Zgornja Ložnica, Milica Klokočevnik
in Klotilda Jurič. Nagrado Pohorskega bataljo-
na je prejel alpinistični odsek Planinskega druš-
tva Impol. Predsednik IS SO Slovenska Bistrica
Stane Kovač je spregovoril o gospodarskih in
drugih dosežkih občine in o njenem razvoju v
naslednjih letih. Dramska sekcija DPD Svoboda
Slovenska Bistrica je uprizorila delo Frana
Žižka -Nesmrtni bataljon-, ki je z umetniško
besedo oživilo dogodke izpred 40 let. Besedilo
Frana Žižka je za slovesnost v Slovenski Bistri-
ci dramaturško priredil Tone Partljič.

Predsednik SO in predsednik ZB sta pripra-
vila sprejem za borce in svojce padlih borcev
Pohorskega bataljona. Na zadnje bojišče Pohor-
skega bataljona so odšli v soboto razne patrulje
in položile vence pri spomeniku borcem na
Osankarici. Tukaj je bila tudi spominska slove-
snost, na kateri je govoril Narodni heroj gene-
ralpolkovnik Franc Poglajen-Krajnc. Obudil je
spomin na junaški boj Pohorskega bataljona in
poudaril izreden pomen prenašanja tradicij
NOB na mlado generacijo. Prireditve ob občin-
skem prazniku občine Slovenska Bistrica so se
udeležili tudi Vinko Hafner, Vlado Janžič, Boris

Čizmek-Bor, Jože Berce, Alojz Kajin, borci Zi-
danškove brigade in številni drugi. Na vseh pri-
reditvah so sodelovali tudi predstavniki JLA,
ZK, SZDL, ZB, ZRVS, ZSMS in drugih organi-
zacij.

V okviru prireditev občinskega praznika v
Slovenski Bistrici so odprli nove proizvodne
obrate tozda Montal DO Impol v Slovenski Bi-
stnici in novo polnilno avtomatsko linijo v to-
varni olja v Slovenski Bistrici. Odprli so tudi
razstavo o sodelovanju 11 občin severovzhodne
Slovenije in zahodne Hrvaške v besedi, sliki in
raznih dokumentih in razstavo likovnih umetni-
kov-samoukov iz Srbije. Pripravili so tudi razna
smučarska, šahovska, strelska in druga tekmo-
vanja.

M. K.

CELJE

Partizanski kurirji
z mladino

Pododbor za Štajersko, ki deluje že dalj časa v
sklopu 4. brigade VDV partizanskih kurirjev
Slovenije, sodi med najbolj delovne. Z njegovo
pomočjo so doslej v raznih krajih Štajerske od-
krili okoli 20 različnih obeležij, ki so jih izdelali
znani umetniki-kiparji. Sredstva za vse to so v
glavem zbrali sami.

Skupaj s posameznimi družbenopolitičnimi
organizacijami, šolami in drugimi so ob takih
priložnostih pripravili takšna srečanja kot med
vojno: skromna in prisrčna. Po navadi so se jih
poleg mladine, pionirjev, pripadnikov JLA, ve-
zistov NOV udeležili tudi tisti starejši, matere in
očetje, pri katerih so se kurirji velikokrat ne le
pogreli, najedli, ampak izvedeli tudi marsikaj
pomembnega.

Danes je od tega že osemindeset let. Parti-
zanski kurirji se vedno, če je le priložnost, še
kako radi pohitijo v posamezno podeželsko vas
ali zaselek, k tistim tihim posameznikom. Takš-
nim ljudem, če že ne drugače, vsaj iskren stisk
roke in odkrit pogovor veliko pomenita.

Poleg tega je pododbor za Štajersko petim
šolam in muzeju NO v Ormožu posređoval sli-
ke, ki prikazujejo kurirje iz vojnih dni. Šolska
mladina in kurirji se med seboj zelo dobro razu-
mejo. Vsakokratnega srečanja se še kako razve-
selijo. Na zadnji seji pododbora v Celju so skle-
nili, da bodo ob letošnji kurirškovi pošti sodelo-
vali ne le posamezniki, ampak vsi kurirji v raz-
nih krajih Slovenije.

Partizanski kurirji se poleg borcev, akivistov
OF še kako zavedajo, da tudi na tak način precej
pripomorejo k podružbljanju in prenašanju tra-
dicij in revolucionarnih izkušenj NOB, vključu-
joč tudi potrebo družbene samozaščite in varno-
sti. Seveda z vsemi tistimi moralnopolitičnimi
kvalitetami, ki so jih imeli med vojno partizan-
ski borci in ki jih bo treba slejkoprej resnično
vgraditi v naše vsakodnevno delo za uspeh go-
spodarske stabilizacije.

Pododbor za Štajersko ima v načrtu še to in
ono. Sodeč po njihovi iznajdljivosti in zavzetosti
bodo njihovi člani od tega tudi marsikaj
uresničili.

DRAGO MIKLAVEC

PRAVNI SVETOVALEC

Zavarovalna doba

J. K. M. Letos ste bili dalj časa na
neplačanem izrednem dopustu in vas
zanimajo, ali in koliko izrednega nepla-
čanega dopusta se šteje v zavaroval-
no dobo?

Odgovor: Po veljavnih
predpisih o pokojninskem in invalid-
skem zavarovanju se v zavarovalno
dobo šteje tudi čas, ki ga je zavarova-
nec prebil med delovnim razmerjem
na neplačanem izrednem dopustu do
30 dni v posameznem koledarskem
letu.

Oskrbnina

Z. M. K. Do kolikšne oskrbnine ste
upravičeni kot delovni invalid s priz-
nano pravico do poklicne rehabilita-
cije?

Odgovor: Delovni invalid, ki je pri-
dobil pravico do poklicne rehabilitaci-
je, ima pravico do oskrbnine od dneva
pridobitve pravice do rehabilitacije do
dneva napotitve na rehabilitacijo in
med poklicno rehabilitacijo. Oskrbni-
na pa znaša za čas čakanja na poklicno
rehabilitacijo 90 odstotkov osnove za
odmero oskrbnine, med trajanjem po-
klicne rehabilitacije pa 100 odstotkov
navedene osnove, to je povprečnega
mesečnega zneska osebnega dohodka
za poln delovni čas, ki ga je zavarova-
nec dosegel v koledarskem letu pred
letom, v katerem je postal delovni in-
valid.

Davčna oprostitve

L. M. R. Gradite stanovanjsko hišo.
Radi bi vedeli, od kdaj se računa za-
časna desetletna oprostitve plačila
davka od stavb?

Odgovor: Doba 10 let, za katero so
začasno oproščeni plačila davka od
premoženja, ki se plačuje na posest
stavb, tudi prvi lastniki novih stano-
vanjskih hiš, se računa od prvega dne
naslednjega meseca po izdaji dovolje-
nja za uporabo hiše oziroma od začeta
uporabe hiše, če se ta začne uporab-
ljati pred izdajo dovoljenja. Če pa ob
začetku uporabe stavbe, ta še ne ustre-
za osnovnim pogojem za bivanje, se
doba do izpolnitve teh pogojev ne
vštevava v dobo oprostitve.

Služnostna pravica

T. G. V. Prek zemljišča, ki je druž-
bena last, ste hodili skupaj s svojimi
posestnimi predniki, kar pomnite
(več kot 50 let). Ali res niste pripose-
stvovali služnosti te pešpoti?

Odgovor: Po izrečni določbi 55. čl.
zakona o temeljnih lastninskopravnih
razmerjih se na nepremičnini, ki je
družbeno sredstvo družbeno pravne
osebe stvarna služnost ne more pripo-
sestovovati.

Invalidska upokožitev

R. M. M. Stari ste 62 let, Invalidska
komisija vas je spoznala za invalida
III. kategorije invalidnosti, popolno-
ma nezmožnega za svoje delo, zmož-
nega pa za drugo lažje fizično delo.
Povedali so vam, da boste invalidsko
upokoženi. Ali res niste upravičeni
do druge ustrezne zaposlitve in v zve-
zi s tem do nadomestila zaradi manj-
šega osebnega dohodka na drugem
delu?

Odgovor: Po veljavnih predpisih o
invalidskem zavarovanju (drugi odstavek
94. člena statuta Skupnosti pokoj-
ninskega in invalidskega zavarovanja
v SR Sloveniji) ima pravico do zaposlitve
zavarovanec, ki postane invalid 2.
ali 3. kategorije invalidnosti, preden
dopolni 60 let (moški) oziroma 55 let
(ženska) starosti. Ker vam torej ni za-
gotovljena pravica do ustreznega zapo-
silitve, ker ste že dopolnili 60 let staro-
sti, vam pripada po 58. čl. navedenega
statuta le pravica do invalidske pokoj-
nine.

Ob 40. obletnici padlim junakom
Gorenjskega odreda

V januarski zimi leta 1943 so na operativnem območju Poljan-
skega bataljona Gorenjskega odreda v boju z nemškim okupator-
jem za domovino padli prekaljeni komunisti iz vodstva partizan-
skih enot na Gorenjskem.

Dne 14. januarja pred 40 leti so v Srednjevaški grapi v Poljanski
dolini padli: narodni heroj Franc Ravbar-Vitez, politični komisar 3.
alpske operativne cone NOV in POS, doma iz Verhovelj na Primor-
skem; Stane Starc-Fazan, komandant Gorenjskega odreda in na-
mestnik komandanta 3. alpske operativne cone NOV in POS, doma
iz Maribora; Gregor Rupnik-Grogč, štabni kurir iz Srednje vasi v
Poljanski dolini.

Dne 18. januarja pred 40 leti so na Dolenjih Brdih padli tile borci
Poljanskega bataljona Gorenjskega odreda: Jože Črnič-Kostja, na-

mestnik političnega komisarja 3. bataljona Gorenjskega odreda,
geometer iz Ljubljane; Albin Mlakar-Bine, komandir Poljanske
čete 3. bataljona Gorenjskega odreda, dijak iz Gorenje vasi v Poljan-
ski dolini; Stane Babnik-Nande, namestnik komandirja Poljanske
čete, 3. bataljona Gorenjskega odreda, krznar iz Ljubljane; Albin
Debevec-Zdravko, mitraljezec Poljanske čete, 3. bataljona Gorenj-
skega odreda, zidarski vajenec z Brezovice pri Ljubljani; Bernarda
Tavčar-Nada, bolničarka Poljanske čete 3. bataljona Gorenjskega
odreda, kmečka hči iz Poljan nad Škofjo Loko; Janez Kopač-Boštjan,
borec Poljanske čete 3. bataljona Gorenjskega odreda, krznar iz
Ljubljane; Stane Pustovrh-Skobec, borec Poljanske čete 3. bata-
ljona Gorenjskega odreda, tapetnik iz Ljubljane

Janko Mrovlje-Marko

Franc Ravbar-Vitez

Stane Starc-Fazan

Gregor Rupnik-Grogč

Jože Črnič-Kostja

Albin Mlakar-Bine

Stane Babnik-Nande

Albin Debevec-Zdravko

Bernarda Tavčar-Nada

Janez Kopač-Boštjan

Stane Pustovrh-Skobec

Rudi Šturm

Na pokopališču v Kamnem smo se novembra lani poslovili od Rudija Šturma, rojenega leta 1926 na Vrsnem. V delo NOB se je vključil leta 1943, aprila naslednjega leta je stopil v NOV, najprej v Idrijsko-tolminski odred, nato pa je bil mitraljezec v Kosovelovi brigadi, kurir na reletni postaji P-23. V JLA je ostal do leta 1947, nato pa je bil v službi milice do leta 1954. Ob delu na kmetiji se je posvetil risanju. Organiziral je več samostojnih razstav. Se posebno so dragoceni njegovi prispevki likovnih del za zgodovino 4. brigade partizanskih kurirjev.

Nada Bizjak

Na pokopališču v Kokrici smo se avgusta lani poslovili od Nade Bizjak, ki se je rodila leta 1920 v Ljubljani. Otroška leta je preživela v Trstu in kot 18-letno dekle je prišla v Kranj. Leta 1941 je postala aktivna članica OF in v tovarni je delovala v trojki, leta 1943 je delovala v organizaciji AFŽ. Novembra leta 1944 je bila aretirana in zaprta nekaj časa v Kranju in kasneje v Begunjah. Za njeno delo med NOB in po osvoboditvi je prejela odlikovanje.

Jakob Dolenc

Oktober lani smo se na slavnem pokopališču poslovili od Jakoba Dolenca iz Prestranka. Rodil se je v Cermelcah. Vključil se je v organizacijo TIGR in prenašal ilegalno literaturo. Leta 1940 je bil aretiran in zaprt v zaporih Coroneo. Decembra leta 1941 je bil na drugem tržaškem procesu in skupaj s Pinkom Tomažičem obsojen na 30 let ječe. Po kapitulaciji Italije je pobegnil iz ječe domov in nadaljeval s svojim delom. Bil je aktivist, kurir, obveščevalec. Za svoje delo je prejel priznanje in odlikovanje.

Ludvik Benčan

Rodil se je leta 1901 v Kočah pri Prestranku. Kot delavec ni imel rednega dela. V začetku vojne je bil med prvimi mobilizirani in odpeljan v Italijo v delovni bataljon. Kmalu se je pridružil zaveznikom in vstopil v Prvo prekomorsko brigado, s katero se je bojeval po Dalmaciji, Črni gori in Bosni. Prejel je dve odlikovanji za hrabrost in priznanje prekomorskih brigad. Od njega smo se poslovili v Štivanu.

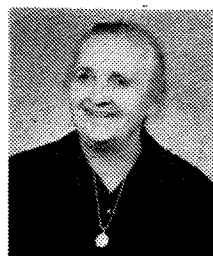
Franc Dolgan

Julija smo se poslovili od Franca Dolgana, dobrega organizatorja in družbenopolitičnega delavca. Rodil se je leta 1920 v Šembi pri Ilirski Bistrici. Leta 1940 je bil vpoklican v italijansko vojsko na Sardinijo. Leta 1944 je pobegnil k zaveznikom v Ancono, nato v Bari, kjer je vstopil v NOV. Tik pred osvoboditvijo je bil poslan na komando mesta Ljubljane in ostal zvest vse do upokojitve v Sekretariatu za notranje zadeve SRS. Priznanja, ki jih je prejel, so dokaz za njegovo požrtvovalno in dosledno delo.

Janez Husič

Od Janeza Husiča smo se poslovili septembra lani na pokopališču v Krasincu. Rodil se je pred 70 leti v Ameriki. Bil je pravi lik borca in komuniste, ki se je vedno bojeval za delavske pravice. Za NOV je začel aktivno delati leta 1941. V partijo je bil sprejet leta 1944 in bil v enotah državne varnosti. Po vojni je opravljal razne odgovorne naloge. Bil je večkrat odlikovan.

Terezija Ostrouška

Oktober lani smo se na pokopališču v Kobje glavi poslovili od partizanske matere Terezije Ostrouške, ki se je rodila na Malem Taboru v Hrvaškem Zagorju. Med NOB so mnogi partizani pri njej našli varno zavetje. Tudi vsa njena družina je delala za NOB. Julija leta 1944 je bil v njeni hiši sestanek rajonskega komiteja. Bila je trikrat odlikovana.

Ivanka Gruden

Na Idriji ob Bači smo se poslovili od Ivankine Gruden-Danič. Rodila se je leta 1925 v Gorskem vrhu na Tolminskem. Ko so se jeseni leta 1942 pojavili prvi partizani v Gorskem vrhu, so se utaborili nad Penčkovo domačijo. Pri Ivankini družini so našli vso pomoč in zavetje. Njihovo delo ni ostalo skrito. Novembra leta 1942 so pridržali fašisti in aretirali pet kmetov, med njimi tudi Ivankinega očeta, brata in njo. Vse moške so odpeljali v zapore, brat Janko je podlegel mučenju, Ivanki pa je uspelo pobegniti. Pridružila se je terenskim aktivistom in odšla v partizanski tabor. Postala je borka Tolminske čete. Partizanska pot jo je vodila v Soško in Severnoprimerjski odred. Bila je četrta bolničarka. Aprila leta 1943 ob ustanovitvi Gradnikove brigade je bila dodeljena v 3. četo 3. bataljona. Imela je čin zastavnikinje in bila je dvakrat odlikovana.

Angela Zalaznik

Oktober lani smo se na draveljskem pokopališču poslovili od Angele Zalaznik, rojene pred 90 leti. Med okupacijo je delala za OF.

Karel Gole

Oktober lani smo se na pokopališču v Dobriču poslovili od Karla Goleta, rojenega leta 1907 v Gorenji vasi. Kot kmet se je leta 1942 aktivno in organizirano vključil v delo OF. Bil je član rajonskega odbora Dobrič vse do marca 1944, ko je vstopil v 15. brigado. Za svoje aktivno delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Rajko Vrhovnik

Septembra lani smo se na pokopališču v Mavčah poslovili od Rajka Vrhovnika, rojenega pred 55 leti v Prašah pri Kranju. Za OF je začel delati leta 1943 in leta 1944 je odšel med borce Cankarjevega bataljona. Sodeloval je tudi pri osvoboditvi Trsta.

Ana Manfreda

Oktober lani je v Tolminu umrla 87-letna Ana Manfreda, rojena Leban, mati štirih sinov – štirih partizanov, od katerih sta dva dala življenje v boju za svobodo. Rodila se je leta 1895 v Čadrgu in tu preživela obe svetovni vojni. Med NOB je vsa družina sodelovala z OF, moža so kot aktivista najprej zaprli fašisti, nato so ga še nacisti odvlekli v Mauthausen. Sin Viktor je odšel k partizanom 1942. leta, Milan pa februarja 1943 in še istega leta junija padel v Suhi krajini. Po kapitulaciji Italije sta šla k partizanom še Ciril in Janko; slednji je 1944. padel na Livku.

Marija Slavec

Septembra lani smo se na pokopališču v Slavini poslovili od 86-letne Marije Slavec iz Selc pri Pivki. Druga svetovna vojna jo je prizadela kot vse primorske žene in matere. Sin Danilo je bil mobiliziran v italijansko vojsko, dezeriral je in bil ponovno aretiran in kazensko poslan na rusko fronto. Za njim je izginila vsaka sled. Sin Milan je padel leta 1944, hčerka Zdenka je bila v taborišču in je kmalu po vojni umrla.

Rafko Kovačič

Oktober lani smo se na ljubljanskem Zalah poslovili od Rafka Kovačiča, rojenega leta 1915 v vasi Radlje na Notranjskem, upokojenega kapetana JA in nosilca spomenice 1941. V svojem Prezidu se je aktivno vključil v delo OF. Po odhodu k partizanom je bil prvi komisar Zidanskega bataljona v domačem kraju. V času italijanske ofenzive je bil komisar v Slivniškem bataljonu in leta 1943 je prevzel dolžnost partijskega sekretarja za ribniško-kočevsko okoliš. Po osvoboditvi je opravljal odgovorne naloge na področju lesne industrije. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Leopold Fabiani

Na pokopališču v Dobriču smo se oktobra lani poslovili od Leopolda Fabianija, ki se je rodil leta 1900 v Žužemberku. Oktobra leta 1943 se je pridružil borce Cankarjeve brigade, kasneje pa je bil premeščen v 1. gradbeno brigado pri glavnem štabu Slovenije. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Matija Senica

Aprila lani smo se na pokopališču v Jurkloštru poslovili od Matije Senice, rojenega leta 1911. Leta 1941 je bil v bivši jugoslovanski vojski v Makedoniji, kjer so ga zajeli Nemci. Uspelo mu je pobegniti in se je leta 1944 pridružil borce Cankarjeve brigade. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec. Bil je dvakrat odlikovan.

Janko Jane

Na tržaškem pokopališču smo se septembra lani poslovili od Janka Janca, ki se je rodil pred 71 leti. V delo OF se je vključil leta 1943, v začetku leta 1944 je stopil v Kosovelovo brigado. V bitki na Trnovem je bil ranjen in se je zdravil v bolnišnici Franji. Za zasluge je bil odlikovan.

Rafael Murovec

Oktober lani je v Novi Gorici umrl borec – vodnik 3. SNOUB Ivana Gradnika Rafael Murovec. Rodil se je leta 1916 v Kalu nad Kalom. Ob kapitulaciji Italije je vstopil v NOV in ostal v operativnih enotah do konca vojne.

Anton Ogrin

V oktobru smo se na novomeškem pokopališču poslovili od soborca, pripadnika NOG od samega začetka in komuniste, ki je vse svoje sposobnosti in energijo dajal za napredne ideje in za strokovno usposabljanje denarne in

bančne službe. Anton Ogrin se je rodil 2. junija 1896. v Novem mestu, kjer je končal osnovno šolo in gimnazijo, ekonomijo pa je diplomiral na Dunaju. Kot gimnazijec in mlad študent se je vključil v vrste prepovedovcev in Sokola. Vojaški rok je služil v avstro-ogrski vojski in se je bojeval na fronti v Tirolah in na soški fronti. Po kapitulaciji Avstro-Ogrske se je vrnil v rodno Novo mesto in se zaposlil v tamkajšnji mestni hranilnici. Vključil se je v sokolsko društvo in se povezoval z napredno mislečimi ljudmi. Po kapitulaciji Jugoslavije je že idejno prekaljen vstopil v

Osvobodilno fronto. Aktivno je delal pri organizaciji OF v bančni ustanovi. Delal je pri zamenjavi partizanskih bonov, pri obveščanju finančne moči hranilnice, pri zamenjavi denarja in denarnih vrednosti kakor tudi zbiranju drugih informacij in nalog. V začetku septembra 1943 leta je skupno s partizani organiziral in odnesel iz Novega mesta 5 milijonov lir in jih potem nosil pri partizanih, kjer je izplačeval razne račune. K partizanom je odšel skupaj z ženo in sinom in nekaj časa deloval kot vodja obveščevalne službe pri komandi mesta.

Nujnost obnove gospodarstva na vseh področjih je takratnemu vodstvu narekovala ustanovitev denarne ustanove, ki je bila pooblaščenca urejati denarno gospodarstvo. Bil je imenovan za prvega sekretarja prvega denarnega zavoda Slovenije. Delo v denarnem zavodu, notranja organizacija ter kadrovska popolnitev – z vsem tem se je tovariš Ogrin srečeval v svojem delu. Tako je v maju 1945. leta, ko je denarni zavod prišel v Ljubljano, bil pripravljen za delo, katerega je takoj prevzel. Tovariša Ogrina najdemo na dolžnosti v. d. predsednika denarnega zavoda, sekre-

tarja Istarske banke v Kopru, po vrnitvi v Ljubljano v Narodni banki, ker organizira razne strokovne tečaje, predava in opravlja druge odgovorne dolžnosti. Na terenu, kjer je stanoval, se je vključil v delo krajevne in občinske samouprave ter bil vsekolzi aktiven član ZK. Iz naših vrst je odšel eden od pionirjev – tkalcev našega družbenopolitičnega in posebno bančno-gospodarske ureditve, ki je s svojim nemirnim in ustvarjalnim duhom vnašal ustvarjalno dejavnost in organizirano našega gospodarstva.

Janez Kocijančič

Robert Črnčič

Robert Črnčič se je rodil leta 1918 v Lači vasi pri Kogu. Po okupaciji je aktivno sodeloval z OF in bil zaprt. Leta 1944 je odšel k partizanom in bil v Pohorskem odredu, pri godbi 4. operativne cone v Ljubnem, v Kamniško-zasavskem odredu in VDV. Za svoje delo je prejel odlikovanje. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Mariboru.

Marta Markelj

Septembra lani smo se na pokopališču v Trzinu poslovili od 75-letne Marte Markelj. Leta 1943 so jo aretirali in odpeljali v taborišče v Nemčijo.

Ivan Mlekuž-Zdenko

4

Bovška četa

Dotedanja oborožitev Bovške čete, oziroma za novo ustanovljenih 3., 4. in 5. čete zdaj že 2. bataljona SPO, je bila dokaj skromna. Le nekaj nad polovico borcev je bilo oboroženih, in še ti so imeli po večini orožje iz prve svetovne vojne. S tako oborožitvijo sta se 3. in 4. četa znašli obkoljeni tistega zgodnjega jutra 13. februarja 1943. leta v taborišču na Humčiču.

Obkoljevanje sovražnih enot so opazile v zgodnjih jutranjih urah izvidniške patrulje in o tem pravočasno opozorile četi v taborišču, ki sta se takoj pripravili za evakuacijo. Odločili so se za umik. Za preboj so izbrali južno pobočje Humčiča, ki se strmno spušča v dolino potoka Slatnika. Še bolj strmno pobočje in težko prehodno pa je bilo na nasprotni strani doline, kamor naj bi se umaknili ko bi dosegli dolino. Iz taborišča so se umikali po skalnatem in krušljivem terenu, poraščenem z grmičevjem, ponekod pa skozi gozd. V dolini Slatnika nad istoimenskim potokom je bil ispeljan kolovoz, na katerem so bile močne sovražnikove zasede. Ko so se borci umikali iz taborišča, otovorjeni z opremo in zalogami hrane, se je začelo pod njihovimi nogami krusiti kamenje, ki se je valilo navzdol, za seboj pa sprožilo še cel plaz kamenja in debelih skal. Vse to je hrumelo v dolino, naravnost na sovražne zasede. Med Italijani je nastala zmeda, da so se v paničnem begu umaknili daleč od ogroženih položajev. Na ta način sta se četi brez boja prebily iz obroča, dosegli dolino Slatnika in se umikali po dolini navzdol proti vasi Čezsoča, kjer sta dosegli gozd ob vznožju severnega dela Polovnika. Šele tu, v dolini, ob potoku Slatnika so četi napadli s posameznimi streli, toda bili so že precej oddaljeni. Glavnina Italijanov iz zahodne smeri pa je še vedno na slepo prodirala v tedaj že davno izpraznjeno taborišče na Humčiču.

Iz doline Slatnika so se borci umikali nekoliko proti zahodu, po gozdu pod Polovnikom za vasjo Čezsoča. Šele tu se je glavnina kolone usmerila navzgor po strmem, sneženem ter zaledenem severnem predelu Polovnika, se povzpela do sredine Polovnika, nato pa zavila poševo proti vzhodu, v smeri planine Predolina in Zakraj planine, kjer je taborila 1. četa 2. bataljona SPO. Umik je bil zelo naporen. Med umikanjem iz doline Slatnika je bila lažje ranjena borka 3. čete Vera Palčič, ki je kljub prestreljeni

Odkritje spominskega obeležja v taborišču Bovške čete 4. julija 1961 pred vhomom v kaverno, ki je nudila borcem zatočišče v zimi 1942/43. leta. Ob plošči so borci Bovške čete.

nogi, ob podpori borcev, sledila drugim. Smrtno se je ponesrečil tudi borec Ivo Mlekuž – Planinko, doma iz Bovca, ki mu je spodrsnilo na ledu in je padel v prepad, kjer je obležal mrtev.

Četi sta naslednje jutro le dospeli v taborišče 1. čete nad planino Zakraj, pod Krasjem vrhom. Tu so se borci čez dan odpočili in posušili, zvečer pa že krenili proti prejšnjemu taborišču. Hodili so po stezi in krajši poti mimo obeh planin Zakraj in Dolina. Od tu so se spustili po lepi stezi v dolino Slatnika proti vasi Čezsoča.

Na voljo je ostalo le še tri do štiri ure do svitanja. Vsekakor premalo, da bi četi krenili vsaka na svoje predvideno področje, kajti zora bi ju dohitela na sredi poti, v sami dolini Bovca. Zato je kolona pot nadaljevala proti zahodu, obšla vas Čezsoča ob vznožju Polovnika proti Logu Čezsoškem ter proti jutru zavila od ceste in se povzpela do senožit in senika (Košova ograja), ki leži na severni strani Polovnika. Tu sta četi predanili in se odpočili. Naslednjo noč iz 15. na 16. februar je 4. četa krenila v dolino, nadaljevala pot po cesti proti Logu Čezsoškem, po mostu prešla reko Sočo in glavno cesto Bovec-Kobarid ter se povzpela do novega taborišča, ki je bilo predvideno za to četo v gozdnem predelu pod ovčarsko planino Bana, na zahodnem pogorju Kanina. Tretja četa je ostala še dan ali dva v tem seniku, nato se je premaknila nekoliko više in bolj proti zahodu, na Stinčelo, kjer je ostala še nekaj dni v gozdnatem predelu in pod šotori. Med tem časom je na novo zapadlo v višjih predelih nekoliko snega, ki je pa k sreči kmalu skopnel, zlasti v sončnih predelih. Komandir v 3. četi je ostal še naprej Stanko Kenda-Nikolaj, za političnega komisarja čete pa je bil imenovan Jože Kuh-Branko, doma iz Bovca.

Tudi 3. četa je morala pohiteti, da bi prispela čimprej na zahodni predel Bovške doline, kjer je imela določeno svoje operativno področje. Zato je četa okoli 24. februarja zapustila začasno taborišče na Polovniku in krenila po isti poti kot deset dni prej 4. četa. Na poti v dolino se je pri padcu lažje ranil njen komandir Stanko Kenda-Nikolaj, tako da je moral ostati v domači oskrbi aktivistov v vasi Čezsoča (od koder je bil tudi doma), in je četa brez komandirja krenila na pot, prekoračila reko Sočo po mostu v Logu Čezsoškem, prekoračila cesto Bovec-Kobarid in prispela v taborišče 4. čete pod planino Bana. Tu je 3. četa ostala le nekaj dni, nakar se je preselila bolj proti severu, v Gozdec, nad vasjo Plužine, kjer se je utaborila v kraju Sieme. Takrat se je vrnil tudi njen komandir, čeprav še ne popolnoma zdrav.

Končno so bile vse tri čete (3., 4. in 5.) na svojem področju. Po kratkem premoru so zopet vzpostavili redne stike z aktivisti po vaseh in nadaljevali politično delo. S to razporeditvijo novih enot je bilo konec Bovške čete. V času njenega komaj štirimesečnega obstoja je postavila trdne temelje za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilnega boja v tem zahodnem predelu Slovenije.

Vir:

1. Dr. Tone Ferenc, monografija JPO in 5. brigade S. Gregorčiča;
2. Dr. Tone Ferenc, Akcije organizacije TIIGR v Avstriji in Italiji spomladi 1940;
3. Stevo Sunajko, Naša obramba, št. 4/82
4. Anton Mlekuž, Moja prva akcija na Žagi pri Bovcu – arhiv IZDG, Ljubljana, fasc. 292/2
5. Silvester Copi-Vikon, ustni vir, november 1982
6. Anton Bavec-Cene, dnevnik iz leta 1943

Konec

Perspektive mladih kmetov v Vipavski dolini Brez pridnih rok na kmetiji ne gre

Kmetijstvo je v Vipavski dolini raznoma dobro razvito. Narobe pa je, da je zemlja prerazdrobljena, da prevladujejo polkmetije, ker pač ni pogojev, da bi bili ljudje lahko samo kmetje. Za tem stojijo že stari grehi, za mlade pa to ni ravno vzpodbudno, da ostanejo na zemlji. In če pripisemo k temu še grožnje sodobnega časa, kot je na primer problem goriva in rezervnih delov za kmetijske stroje, ki jih ni več mogoče uvažati iz zamejstva, bo vsak, ki je tudi mislil postati kmet, resno premislil.

O kmetijstvu v Vipavski dolini nasploh, o vlogi mladih v njem, o perspektivah in željah smo razmišljali s Ksenjo Pundrič iz Bilj pri Novi Gorici, diplomirano inženirko agronomije.

Govorimo o večji družbeni usmerjenosti v kmetijstvo. Kako se bodo ta prizadevanja pokazala v Vipavski dolini?

Govorila bi o novogoriški občini, ki obsega kar 1534 hektarov kmetijskih površin v Vipavski dolini. Do leta 1985 so predvidene arondacije, melioracije, komasacije in osnovna odvodnja. Po končanih delih pa bodo na teh površinah organizirane proizvodne skupnosti, v okviru katerih bodo kmetje organizirano in pod strokovnim vodstvom pridelovali enotne kmetijske kulture. Družba bo v ureditev teh površin vložila ogromna sredstva, da bi lahko pozneje z njih dobivala hrano. Kmetije, kakršne so sedaj, razdrobljene in posejane z vsemi mogočimi kulturami, ne morejo nuditi dovolj tržnih presežkov. Obdelava površin je draga, množica traktorjev, ki jih ima vsak posameznik, pa ni dovolj izkoriščena. Tudi tehnologija pridelovanja je marsikje zastarela. Mladih kmetov ni, razen v Goriških Brdih. Zemlja je ljudem le dodaten zaslužek, veliko pa jo je v rokah ljudi, ki je ne obdelujejo sami, temveč jo dajejo v zakup.

Kakšno mišljenje kroži med ljudmi? Bodo zakoreninjeni mali kmetje sprejeli spremembe? Kaj si sploh od sprememb obetate?

Verjetno bo trajalo deset let in več, preden bomo dosegli to, kar želimo. Z ureditvijo teh površin si obetamo dovolj hrane, organizirano proizvodnjo in odkup, cenejše pridelovanje. Pri tem pa naletimo na odpor ljudi že pri pomisli na arondacijo, še bolj pa, ko zahtevamo družbeno organizirano proizvodnjo. Marsikateri starejši kmet težko razume, da s tradicionalnim kmetijstvom ne more več naprej. Prihodnost kmetijstva ni v tem, da se bo vsak kmet ukvarjal z vsemi panogami kmetijstva, da bo pridelal vse za svoje potrebe, kar mu ostane, bo pa prodal. Prihodnost je v specializaciji kmetij za določeno proizvodnjo in v obdelavi velikih kompleksov. Te pa bodo dobili v obdelavo le tisti, ki bodo pripravljeni sodelovati v družbeno organizirani proizvodnji, ki se bodo pripravili specializirati in se usmeriti le v kmetijski poklic. Vsem drugim, ki so vezani na zemljo in jo vestno obdelujejo, pa bi morali omogočiti obdelavo vseh obrobnihi površin zunaj melioracijskih območij.

Glavni nosilec kmetijske proizvodnje pri vas je Kmetijski kombinat Vipava. Kakšno je sodelovanje s kmeti?

Od tu in tam letijo pripombe na to sodelovanje, bodisi da gre za neizvajanje dohodkovnih odnosov, slabo organizacijo pospeševalne službe, neusklajeno proizvodnjo in odkup proizvodov, pomanjkanje gnojil, zaščitnih sredstev, semena in podobno. Če pa pomislimo še na spremembe davčne politike in nejasnosti okoli tega, potem bi res težko rekli, da se kmetijstvu obetajo lepši časi.

Tako črnogledi vendarle ne moremo biti. Vloga mladih kmetov v organiziranem pridelovanju bo brez dvoma velika, saj so mladi sprejemljivejši za novosti.

To že. Žal pa je nezaupanje do naše kmetijske politike močno usidrano tudi v mladih s kmetij. Poznam mladega delavca, ki ima tudi veliko kmetijo in pravi: 'Zame bi bilo najlepše, če bi lahko bil samo kmet; toda kaj, ko ne vem za usodo kmetijstva jutri. Samo besedam človek ne more verjeti.'

Kakšno besedo pri tem ima gotovo tudi mladinska organizacija. Kako lahko ta

pomaga mladim, ki si želijo postati kmetje?

Vloga mladih v mladinskih organizacijah je predvsem pri osveščanju mladih kmetov in aktivnem odpravljanju vseh slabosti v kmetijstvu. Da bomo pritegnili na zamljo čim več mladih, jim moramo omogočiti dovolj zemlje za preživljanje vse družine. Mlada kmečka žena naj bo redno zaposlena na svoji kmetiji z vsemi pravicami, ki ji pripadajo. Prizadevati si moramo, da bo kmečko delo bolj vrednoteno, ne več kot nekvalificirano. Kmet je sam sebi direktor, kome-

cialist, mehanik, tehnolog, organizator in proizvajalec, za dobro vodenje kmetije pa mora imeti tudi veliko znanja in izkušenj. Zakaj ga kot takega ne ovrednotimo za visokokvalificiranega?

Pravite, da kmetijska pospeševalna služba ni zadosti razvita, da bi kmetu nudila vse pogoje. Kaj si obetate od nove oblike proizvodnih skupnosti?

Z njimi bo delo pospeševalcev vsekakor lažje in bolj učinkovito, če ga bomo organizirali tako, da bo vsak pospeševalec vodil svojo proizvodno skupnost in bo tam lahko vsakodnevno navzoč. Tak način dela bo zahteval zaposlitev novih kmetijskih strokovnjakov, inženirjev in diplomiranih inženirjev agronomije, kar pa v naši občini ne bo problem, saj je nekaj mladih s tem poklicem že sedaj brezposelnih. Seveda se bodo morale kmetijske organizacije sprijazniti tudi s tem, da je med agronomi veliko žensk, in jim nuditi enako možnost zaposlitve kot moškim. Navsezadnje je splošno znano, da ženska že od nekdaj nosi kmetijo na plečih.

Vsi vemo, da mladi odhajajo s kmetij, malokdo pa ve za tiste, ki bi radi prišli do lastne kmetije, pa nimajo zemlje. Kot si vsak kmečki otrok svobodno izbira poklic, si ga lahko tudi mestni. Menda so tudi kmetijski zakoni, ki govorijo o tem?

Mladim iz mesta ni lahko priti do kmetij. Nekdo je lahko kmet le, če ima zemljo, zemljo pa imajo prednost kupovati le kmetje. Nekmet ima po zakonu lahko le en hektar zemlje, in cena zanj je tja od štirideset starih milijonov dalje. V goriški občini zemlje za nakup enostavno ni in je še veliko dražja. Pravzaprav zemlja je, le da je v nepravilnih rokah, zapuščena ali v zakupu. Cel kup kmetijskih zakonov imamo, ki pravijo: zemljo tistemu, ki jo bo obdeloval. Pa imamo luknje v zakonih. Ko prideš na primer na zemljiško skupnost in prosiš za kos zemlje, ti odgovorijo čisto po zakonu. Zemljo dajejo le kmetom. Postanite torej najprej kmet in potem vam bomo lahko pomagali. Kako postati kmet, tega pa ne morejo pomagati.

★

Še so stvari, ki postavljajo na pot ovire. Mladim bi morali pomagati. Vrniti jim je treba zaupanje in pridobiti njihovo miselnost. Potrebne so pridne roke. Brez njih tudi v kmetijstvu z vso mehanizacijo ne gre. Le kdor ljubi zemljo in kmetijski poklic, bo ostal na njej, kljub vsem problemom, ki jih prinašata narava in družba.

Živa Drole

Hodil po zemlji sem naši

Vsakdo ve, kako lepa je dežela tam na Balkanu. Vsakdo ve, da so se v to deželo zlele vse lepote narave, vsa očarljivost pokrajine v čudovito simfonijo.

In reke, šumeče, srdite, pa spet leno in zaspano tekoče med vinskimi griči. V jesenskem vetriču slišim nežno šelestenje dreves, kot bi nekdo tiho poigraval na strune kitare. Onkraj njih pusti Kras, kjer samevajo bori in utrjene vasi, katerih strehe se stiskajo druga k drugi. Tam v daljavi se v soncu kopa modro morje. Tako me vabi ta modri Jadran! Ali ni čudovito, ko se pelješ z ladjo, režeš valove razburkanega morja?

Nad sinjim morjem se dvigujejo gore ... veličastne, mogočne, ponosne. Stoletja so vpijala kri in tlako našega naroda, videle njegovo trpljenje. Za vsemi lepota – gorami, pa ... da, to je oči naših gora. Kako mogočno se vzdiguje proti modremu nebu. Krasan si, ti naš Triglav! Pod teboj je naš dom, resnica pod teboj je naše po-

lje. Na poljih smo sejali in orali, kali naših rok bodo obrodile obilen sad, boš videl. Kako pa gledaš na visoke stolpnice, ki so posejane od Ljubljane pa do Gevgelije, oči moj? Se jim posmehuješ, ker misliš, da ljudje gradijo zato, da bi dokazali, da lahko naredijo višji premet, kot si ti. To so mesta. Velika, polna ljudi, avtomobilov, hrupa, trgovin, šol ... Tu se izobražujemo in gradimo našo prihodnost. Toda kamorkoli se ozreš, vidiš tu gradove, tam grobove, kri na kamnu ...

To burno preteklost nam izpričujejo Donava, Sava, Soča in Vrbas na jugu, potem so tu naš oči Triglav in Jadran, ki se peni in buta ob pečine, Panonska nižina, pusti Kras in Dalmacija, ki se koplje v pomladanskem soncu. Da, to je Jugoslavija. Pridite k nam, v deželo na Balkanu. »Pridi, prijatelj, mi smo na Balkanu, v deželi socializma!«

MOJCA BRATINA, 8. r
COŠ NH Ivan Bizjak, Otlica

Zakaj je umetnost človeku potrebna

Umetnost je človeku potrebna. To so ugotovili že naši predniki v kameni dobi. Risali so živali in njihove bogove po stenah votlin. S kostmi so igrali, ustvarjali zvoke in se sporazumevali med seboj. Nihče ni bil zadovoljen s tistim, kar je imel. Hotel je imeti nekaj več in tako se je vedno bolj razvijal.

Umetnost pa je potrebna tudi nam. Brez nje bi bilo življenje prazno in pusto. Ta nam popestri življenje, z umetnostjo se sprostimo. Nekateri jo sami ustvarjajo, mi pa jih le poslušamo in gledamo.

IRENA LEBAN, 7. a, OŠ Col

Franc Ravnik, borec in godbenik 9. korpusa v Trstu

Ta prispevek je namenjen tistim, ki radi prebirate zgodbe iz NOB. V tem sestavku bo pisalo, o godbeniku iz 9. korpusa v Trstu. Sestavek je napisal tovariš Ravnik, ki vam je gotovo že poznan, saj nas velikokrat obišče, za glasilo pa pripravi vedno kaj zanimivega. Seveda, pa bo tudi zdaj opisoval sebe in svoje dogodivščine.

»Po zadnji ofenzivi, katere cilj je bil uničevanje 9. korpusa, konec meseca marca 1945, in ki je bila najhujša v zgodovini osvobodilnega boja na Primorskem, smo se delno razhajkali tudi godbeniki, ki smo bili v tistih kritičnih dneh na Poreznu. Kmalu se je ofenziva toliko umirila, da smo se ponovno začeli zbirati. Tiste, ki so padli na Poreznu, smo dopolnili z novimi. Ti godbeniki pa so bili v glavnem iz Idrije.

Naša 4. armada je dobro napredovala proti Trstu, pa tudi 9. korpus, za katerega je sovražnik mislil, da ga je razbil; v ta namen je osredotočil vse razpoložljive sile proti tržaškemu ozemlju, kjer so se močno kopičile sovražne sile, ki so se umikale pred Anglo-Američani iz Italije in 4. armado, ki je nezaдрžno napredovala od Knina prek Istre.

Ker je kazalo, na to, da bo Trst, kmalu zavzet, smo tudi godbeniki dobili nalogo, da krenemo proti morju. Po kratki pripravi smo zapustili prijazno Cerkljansko. V Krnici nad Vipavsko dolino so nas dodelili Prešernovi brigadi, ki je tudi hitela proti Trstu. Borce iz Prešernove brigade sem slabo poznal, ker so se med tem časom, ko sem zapustil brigado, bataljoni že dopolnjevali z novimi fanti. Proti večeru smo

krenili naprej in nad Vipavsko dolino opazovali v mraku vidne svetlobne znake topovskega ognja. Ko smo se proti jutru spustili v dolino, je bilo tam vse polno ustašev, ki so se tudi umikali pred našo armado. Uporabljali so staro ustaško taktiko, ki smo je bili že vajeni, pa tudi z municijo niso štedili. Na vsa moč so vpili: »Predaj se, zalomi, ubij ga!« To so delali zato, da bi naredili med nami paniko. Godbeniki smo bili v sredini brigade. Pred nami sta dva volička vlekla top, ki je povzročil hrup. V to smer so ustaši še bolj streljali. Volička sta bila zadeta. Tega ni opazil nihče zaradi teme. Komisar nas je obdolzil, da smo pretrgali zvezo. Tako smo morali stopati na čelu brigade, kljub temu, da smo komisarju skušali povedati, da nismo krivi. Hodili smo, ko je nekdo ustavil kapelnika, in mu rekel: »Pa koji si ti?« Kapelnik mu je še nekaj odgovoril, toda spoznali smo, da smo padli v ustaško zasedo. Hitro smo se pomikali nazaj, mitraljezi so regljali, a zadeli nas niso, zaradi teme. Mogoče celo, da je prišel ustašem v roke. Kapelnik je bil Rudi Pešl iz Ljubljane. Bil je zelo sposoben dirigent. Bilo nam je hudo, ker mu nismo mogli pomagati. Po tem dogodku smo se umaknili v gozd.

Popoldne nam je neki terec prišel povedati, da so se ustaši umaknili v Gorico. Tako smo krenili naprej. Prišli smo do osvobojenega Krasa. Domačini so nam postregli s polento in teranom. Potem smo krenili naprej. Ko smo zagledali morje, smo tisti, ki smo ga videli prvič, začeli vpiti: »Morje, morje!« Kajti takrat ni bilo tako, da si šel na morje na oddih. Tega si res nismo mogli privoščiti.

Rad se spominjam izletov. Posebno mi je bil všeč izlet v Kumrovec. Zanima me vse v zvezi s Titom. Rad sem ga imel in rad bi bil podoben njemu.
GOJKO JEVŠENAK, 4. r, OŠ Stranice

Obiski nas vedno razveselijo

Julka Tajnikar nas je obiskala v prostem času. Okoli nje smo se zbrali predvsem dopisniki. Tako prijetno je pripovedovala in vmes brala svoje pesmi, da smo spoznali do potankosti njeno delo in življenje. Zdela se nam je nadvse prijetna, radovedna in všeč so nam bile njene pesmi, zlasti pesmi o 100 talcih, o padlem bolničarju, pesem Pletem, sejemo, sejemo prazne besede. Iz njenih pesmi čutimo dihanje življenja, ki ga tovarišica Julka opazuje in živi.

Takih srečanj si še želimo.

ANDREJA ROTOVNIK, 4. r, OŠ Stranice

Dobili bomo nove šolske prostore

Za učence in učitelje osnovne šole Jože Moškrič in za vse krajanje Novih Jarš je bil 28. december 1982 velik dogodek. Položili smo temeljni kamen za prizidek k osnovni šoli Jože Moškrič. Tako bomo dobili nove učilnice in zobno ambulanto. Gradili pa ga bodo iz sredstev samoprispevka III.

Veseli smo, da se je naša želja po dodatnih učilnicah uresničila, še posebno v času, ko imamo gospodarske težave. Prav zato smo še posebno hvaležni vsem, ki so pripomogli k tej investiciji, da se bomo mladi še naprej izobraževali in vzgajali v kar najboljših razmerah. Mi pa se bomo oddolžili s pridnim učenjem in lepim vedenjem.

Učenci literarnega krožka
OŠ Jože Moškrič, Ljubljana

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Lepe počitnice vam želimo, s snegom ali brez!

Naši vestni dopisniki oziroma dopisnice so nas opozorili, da vam, dragi naši osnovnošolci in drugi ... šolci, pripada kratek oddih – zimске počitnice. Pravzaprav je tale čas od začetka šolskega leta pa do odmerjenih polletnih počitnic kar hitro zdrknil skozi prste, mar ne? Ali pa se samo meni tako zdi, ker ne sedim iz dneva v dan v šolskih klopih? Kakorkoli že, počitnice so tu. Menim, da je več tistih, ki se jih veselijo, in manj tistih, ki se jih ne veselijo. Ksenija Podgrajšek iz 3. razreda osnovne šole v Stranica je že ena, ki se jih ne veseli. Takole piše: »Počitnic se nič kaj ne veselijo, ker se ne bom mogla igrati s sošolkami. Še dobro, da sem dopisnica in bom imela vsaj kaj dela. Najprej bomo dopisniki šli na izlet v neznan, nato pa se bomo pripravljali na literarni ve-

čer, ki ga bomo imeli v začetku februarja. Obiskovali bomo tudi vaščane, se z njimi pogovarjali, enkrat na teden pa bomo pisali sestavke v šoli. Nekaj časa mi bo še ostalo za delo doma in igre. Če bo sneg, pa še za sankanje. Ko se bo spet začel pouk, bomo morali pljunuti v roke, da bo naše znanje bogatejše.

Še iz pisma Martine Kramar iz osnovne šole Solkan bi rada nekaj napisala: »Naše zimske počitnice se letos začnejo zelo zgodaj, mi pa smo jih nestrno pričakovali, saj smo do grla siti šole. Zgodnje počitnice bolj prizadenejo učitelje, saj jim krajše prvo polletje prinaša nove skrbi; hitro morajo namreč nabrati ocene in predelati učno snov. To ni tako enostavno. Mi pa pri tem ne moremo mimo brez kupa kontrolnih nalog. Pot do počitnic ni bila lahka. Podobni smo bili planincem pod Triglavom, ki se morajo pošteno potruditi, da pridejo na vrh. Na vrhu pa je lepo. Samo teden dni po novem letu je že nastopilo brezskrbno potepanje, privoščimo si daljše spanje, nekateri se bodo odpravili v teh dneh smučat, k sorodnikom ali k prijateljem na obisk.«

... in kdo ve, kam še vse. Dragi naši mladi dopisniki, želimo vam čim prijetnejše počitnice, s snegom ali brez njega. Oglasite se nam kaj; mladinska stran v TV-15 je tudi med počitnicami vaša.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pesniška zbirka Severina Šalija

Prisluhnili smo ob predstavitvi pesniške zbirke Severina Šalija Pesek iz zelenice. Njegove pesmi sta predstavila recitatorja, spregovoril pa je tudi avtor sam. Za osnovnošolce je bilo predvsem zanimivo, kako je preživljal otroštvo v naših krajih.

Zbirka je opremljena s likovnimi prispevki Vladimira Lamuta. O slikarju, s Šalijem sta bila prijatelja, je spregovoril Milček Komelj. Govorni del programa se je prepletal z glasbo. Ob koncu smo si ogledali še razstavo Lamutovih del v galeriji likovnih samorastnikov.

MOJCA KRAVCAR, 7. a
OŠ Jože Slak-Silvo, Trebnje

Ob novem letu 1983

Ob začetku leta 1982 sem imela mnogo želja, toda vse se mi niso uresničile. Med drugim sem si prisrčno želela, da bi bila na vsem svetu svoboda, da bi vsi ljudje imeli vsaj najnujnejše za življenje, da ne bi nihče trpel. Toda svet pretresa strašne vojne in veliko je še ljudstev, ki niso svobodna in strašno gladujejo.

O tem se na šoli veliko pogovarjamo, v tednu solidarnosti s temi narodi zbiramo sredstva zanje. Prodajali smo tudi čestitke za novo le-

to, ki jih je izdal koordinacijski odbor pri republiški konferenci SZDL. Sodeloval je vsak pionir na šoli.

Upam, da bo v letu 1983 bolje. Želim, da bi se mi izpolnile drobne osebne želje. Še posebno pa želim, da bi zavladala mir in svoboda po vsem svetu in da bi sredstva namesto za orožje in drago vojaško opremo dali vsem otrokom sveta, ki še trpajo. Želim, želim...

ANICA RUGOLE,
OŠ Vas-Fara
6. razred

Pripravili:
SUTANA PODGORŠEK
in ŠPELA HLEBEC, 7. a
Zgodovinski krožek
COŠ Tone Čufar Jesenice

Devetdeset let Katarine Ilenič

Liter žlahtne kapljice v zapor

Katarina Ilenič je po srcu še vedno Belokranjka, čeprav zadnjih trindvajset let živi pri svojem sinu Tonetu na Rakeku na Notranjskem. Kaj pa je teh trindvajset let; četrtna njenega življenja. Gotovo se ta konček poti ne more kosati z vsem tistim, kar je zaznamovalo Katarinina leta v Beli krajini, od prvih najnežnejših cvetov otroštva, pa skozi zrelo in plodovito obdobje slovenske matere in žene, tja v njeno jesen pod belimi brezami.

Katarina Ilenič

Pred natanko devetdesetimi leti, 8. januarja 1893 se je začelo Katarinino življenje v Tanči gori blizu Dragatuša. Tja je bila pripravljena po spominu, ki ji še vedno dobro služi, popotovati z nami, ko smo jo obiskali ob njenem jubileju. Šest otrok je bilo pri hiši. Dva sta že majhna umrla. Katarina je bila najmlajša. Oče in mati sta bila kmeta. Pa še vinograd so imeli. »Nikoli mi ni bilo lahko,« pravi devetdesetletna mamica. »Čim si malo zrasel iz plenice, je bilo že treba delati, delati vse. Tudi za možko delo sem večkrat poprijela.« Z osemnajstimi leti se je Katarina poročila v vas Vasico, komaj četrte ure oddaljeno od doma ob glavni cesti proti Črnomlju. Kmečko življenje se je nadaljevalo. Pa je le bilo lepše pri starših, priznava. Poleg kmetije so imeli na njenem novem domu še gostilno. Katarina ni bila rojena za gostilničarko. Vse njeno bitje je hrepenelo po zemlji. Hodila je po njivah in upogibala hrbet nad brazdami, ki so iz leta v leto klile novo življenje ajde, pšenice, rži, ječmena, koruze, prosa... Še najboljše je rodila pšenica. Ne, hrane pa ni nikoli primanjkovalo. Zemlja se jim ni izneverila.

Potem, kot da se je začela ponavljati življenjska zgodba Katarinine matere. Tudi Katarina je rodila šest otrok in spet sta dve mali življenji zgodaj ugasnili. Bil je to čas hude krize. Mož Rudolf se je ukvarjal s prevozom lesa in peska. Ni bil ravno najboljši gospodar. Vsa kmečka pravila so ostala na Katarininih plečih. Pa se ni nikoli pritoževala. Trdna in odločna, kakršna je bila, je prišla vedno vsemu na kraj. Ko ji je leta 1914 prva svetovna vojna za pet let vzela moža, je sama skrbela še za njegove konje. Otroci so odrasli. Ko jim je bilo štirinajst let, so že dobili peruti in odleteli iz domačega gnezda, s trebuhom za kruhom; Tone, Kati in Kristina. Doma je ostala le Pepca.

Pisalo se je leto 1941. Spet vojna – druga svetovna vojna. Ljudem, ki so preživeli prvo, se je zdelo, da si še od te niso dobro opomogli, zdaj pa spet pokanje pušk, ropanje in požiganje domov, strah in trepetanje za življenja najljubših. »Bilo je na zimo enaštiridesetega,« se spominja Katarina, »ko je nekdo na vrata prav nestrpno potr-

kal. Bil je Matija Bahor iz Dragovanje vasi. Iskali so ga, ker je delal za narodnoosvobodilno gibanje. Pa je v naši hiši prosil za skrivališče. Tako se je začelo. Odtlej so bila naša vrata odprta za vsakega partizana in tudi v shrambi se je vedno kaj našlo zanje. Če pa ni bilo, sem zbirala po vasi. Zveze so se hitro širile. Skoraj da ni bilo izdajalcev. Naloge smo si razdeljevali kar po hišah. danes jaz, jutri ti in tako dalje. Sloga nam je bila v največjo pomoč.«

Moža Rudolfa so 1942. odpeljali Italijani v internacijo na Rab. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov. Z vozom, s katerim je včasih prevažal les, je sedaj prevažal ranjence, v bolnišnico.

Sin Tone je živel v Cerknici, od koder je odšel med partizane v 18. divizijo in 7. korpus. Tudi hči Kati je bila v tem koncu Slovenije, v Loški dolini, za natakario pri Milošu Benčini v Starem trgu pri Ložu.

Katarina se spominja, kako sta jo hotela Tone in Kati obiskati za god, pa se je obisk precej drugače zasukal zaradi izdajalca Hapca. Italijani so jima bili kmalu za petami in ju zaprla v Črnomelj, Tonetov avto pa so pokvarili. V akcijo je hitro stopila njuna sestra Pepca. Bilo je namreč treba obvestiti tovariše v Loški dolini, naj se umaknejo. Komaj je opravila nalogo, so Italijani tudi njo ujeli. Potem še mamo Katarino.

»Čez noč je sneg pobelil vse okoli hiše,« pripoveduje. »Kar naenkrat zagledam italijansko kolono, ki prihaja po vasi. Hitro vse poskrijem in pozaprem, sama pa se prislonim ob stopnice, da bi opazovala. Kolona je odšla mimo mene. Potem so se vrnili. Ničesar me niso vprašali. Eden me je sunil v prsi, me odrinil in vdrl so v hišo. Pobrli so vse, prav vse! Odpeljali so me na zasiljanje v Črnomelj in še vedno niso ničesar rekli. Mrak je že padel ko smo prispeli v mesto. Postavili so se predme in morala sem jim gledati v obraz. »Katico smo ubili in bomo tudi vas,« so mi zagrozili. Jaz pa sem vedela, da je moja Katica živa, da je že od spomladi 1942 v 1. belokranjski četi. Odvrnila sem, jim. »Ne odgovarjam za svoje otroke. Vsi so že polnoletni.« Oj, kako se mi je zdela dolga ta noč do jutra,« je vzdihnila Katarina in si z roko popravila lase, ki so ji silili izpod skrbno zavezane rute. Pa vendar v črnomaljskih zaporih, kamor so jo pahnil, le ni bilo vse tako črno. Spraševali so jo: Poznate tega? Poznate onega? Nikogar ni hotela poznati, ničesar izdati, tudi ko so jo peljali na zasiljanje v Ljubljano. Kako se ji zasvetijo oči, ko se spomni, da ji je nekdo poslal v zapor liter dobre vinske kapljice. Pila ga je kot zdravilo, z zavestjo, da se je tudi na tem kraju življenja, ko se je zdela že sama sebi odpisana, nekdo spomnil nanjo. Kdo, tega še sedaj ne ve, pa mu je iz srca hvaležna.

Se je ostalo spominov iz teh vojnih dni, ki tu pa tam bruhnejo na dan v Katarininem večeru življenja, na primer spomin na komunista Franeta Masla in Franceta Trento, ki ju je nekaj časa skrivala pod svojo streho, na junaško Kordunsko brigado, na italijanske ranjence, za katere je z drugimi ženami poskrbela, da niso Italijani požgali vasi, pa na svojo hčerko Kristino, ki je kot terenka delala v Trzinu in od tam veliko partizanov poslala v Belo krajino, na farmaceutko Hojkarjevo Marico, ki jo je vso prezeblu grela na svoji peči.

Ob koncu vojne se je družina spet zbrala, pa le za malo časa. Razkropili so se spet vsak na svojo stran, tja, kjer so poglani nove korenine.

Katarina ima rada svoje življenje. »Le zdravje, pa da bi še živela, si želi. Ob sinu Tonetu se dobro počuti. Ostala ji je ljubezen do zemlje. Ima vrt in svoje cvetlične grede, ki se ji s tisočimi cvetovi zahvaljujejo za njeno skrb. Vendar bi napačno sodili, če bi rekli, da je zaprta v svoje vrtičkarstvo. Ne, Katarina sledi vsem dnevnim novicam doma in v svetu.

»Dve vojni sem preživela, tretje pa ne želim,« pravi. Naj bo takšna tudi naša želja ob njenem devetdesetem rojstnem dnevu: še veliko mirnih in sončnih dni!

Živa Drole

Jože Bajželj

»Ostali smo takšni, kot smo bili!«

Tako kot že mnogokrat doslej si je vzel čas in prišel v Dražgoše. Tako se je znova poklonil spominu velike zmage Cankarjevega bataljona, ki je hkrati tudi naša zmaga. Kot enajstletni fantič je doživel to legendarno zmago. V rodni Železniki, ki so v vzhodu Jelovice in pod Dražgošami, je s svojimi vrstniki delal za partizane in osvobodilno gibanje.

Na letošnje prireditve v Dražgošah pa je prišel s posebnim razlogom. Pionirski odred, katerega komandant je bil med vojno, in odred, ki nadaljuje njihove tradicije, je dobil na slovesnosti pred spomenikom priznanje za svoje delo.

Njihov pionirski odred, ki so ga imenovali Pionirski odred Ratitovec je nastal oktobra leta 1944, ko so partizani osvobodili Železnike. Seveda pa so bili pionirji že prej organizirani. Fantiči iz Železnikov so že leta 1942 začeli pomagati partizanom. Kmalu je nastala organizaci-

vo. Nalogo so uspešno opravili, vendar pa so jih Nemci videli iz zvonika, kjer so imeli opazovalnico, in so jih kasneje vse polovili. Nekaj dni so jih neusmiljeno zasliševali, zakaj so razbili cestno razsvetljavo, kdo jim je dal takšno nalogo, kdo so ljudje, ki jih vodijo in podobno. Gorenjski fantiči so bili trdni in so med zaslišanjem trdili, da so to storili iz gole objestnosti. Nemci so jim morali verjeti in so jih spustili domov.

Potem ko so partizani osvobodili Železnike in so ustanovili pionirski odred Ratitovec, se je začelo pravo partizansko življenje. Zaradi pogostih nemških hajk so morali večkrat v ilegalo, ker so jih domači izdajalci natančno poznali. Pred nenadnimi nemškimi vdori so se umikali iz Železnikov, najmlajši člani odreda pa so ostajali doma in te so domači izdajalci neusmiljeno pretepali. Pogosto so fantiči dobili udarce tudi za tiste, ki so se umaknili na varno. V odredu

pod Porezen. Tudi zadnje sovražnikove krče so preživeli. Za prvi maj 1945 so se s partizani dogovorili in odšli v Selca, kjer je bila najbližja postojanka. S hrupom so vznemirili sovražnika, ki je začel neusmiljeno streljati v temo, saj je pričakoval napad partizanov. To ni bil osamljen primer. Večkrat so nagajali sovražniku skupaj z borci škofjeloškega odreda.

Po osvoboditvi so pionirji odšli tja, kamor mora vsak dober pionir – v šolo. Nado knaditi so morali tisto, kar so zaradi vojne vihre zamudili.

Jože Bajželj pa je šel s trebuhom za kruhom. Pot ga je peljala v Koper, kjer živi že polnih petindvajset let. Vsako leto pride na dopust v Železnike in z nekdajnimi člani pionirskega odreda Ratitovec obuja spomine na vojna leta.

Ko je stal v nedeljo pred spomenikom v Dražgošah in je pred seboj videl množico ljudi, ki so prišli na proslavo, je bil ponosen in vesel, da je tudi on s svojimi pionirji prispeval k vsemu, kar imamo danes. Še posebej ga je veselilo, da se je zbralo toliko mladine in pionirjev. Prav gotovo je vsak med njimi odnesel domov delček naše zgodovine, delček vrednot, za katere so umirali partizani. Še posebej ga je veselilo, da so spominske slovesnosti v Dražgošah naše, slovenske in vse bolj tudi jugoslovanske, in ne samo gorenjske. Tudi tako se širita bratstvo in enotnost. Spoznati boj drugih in drugi naj spoznajo naš boj. Zadnje čase smo se zaprli sami vase in nas usoda drugih ne zanima najbolj, to pa ni dobro. Skrajni čas je, da spoznamo, koliko se še lahko naučimo iz naše narodnoosvobodilne vojne in revolucije. To je nepresahljiv izvir idej in načel za sedanje življenje.

Prav rad gre med sedanje pionirje in jim pripoveduje o svojih pionirskih letih in letih med vojno. V Kopru ga sicer ne poznajo kot medvojnega pionirskega komandanta in le ena šola je neke izvedela njegovo življenjsko zgodbo. Povabili so ga in pionirji so z velikim zanimanjem prisluhnili njegovemu pripovedovanju. Veliko zanimivega ima povedati. Doma hrani tudi arhiv dokumentov in drugega materiala o pionirskem odredu Ratitovec. Mogoče bo kdaj čas, da bi ti materiali prišli v knjigo. Za vse generacije pionirjev bi bil to prečudovit dokument in navdih za njihovo delo.

Bojan Kuntarič

Priznanje Zveze prijateljev mladine Slovenije je Jožetu Bajžlju izročil njen predsednik Franci Kržan. Jože Bajželj pa ga je izročil v trajno last predstavnikom pionirskega odreda iz Železnikov, ki nadaljuje tradicije medvojnega odreda.

ja, ki so jo spretno vodili in usmerjali skojevci in aktivisti OF, imenovala pa se je »Rdeča roža«. Otroci so prenašali pošto, propagandno gradivo, sanitetni material in drugo. Njihova prednost je bila v tem, da niso imeli dokumentov kot starejši, in jih tudi Nemci niso mogli kontrolirati, kam gredo ali kje so bili. Tako so tekli meseci in leta. Pri drugem napadu Prešernove brigade na Železnike, leta 1944, so jim naročili, naj uničijo cestno razsvetlja-

so imeli pevski zbor in tako skrbeli tudi za kulturno izobraževanje svojih članov. Ob enem od umikov pred sovražnikovo hajko so prišli tudi v Cerkno. Tam so bile zavezniške misije in zbor jim je zapel nekaj ameriških narodnih pesmi ter rusko Katjušo. Čeprav so bili člani misij sami okoreli vojaki, so se ob petju mladih gorenjskih fantov kar raznežili.

V veliki nemški spomladanski ofenzivi se je Jože Bajželj umaknil v Davčo in

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vaši Občici v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Direktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35